

E. V. Agerholm

Mag. 09.463 Th

Kjøbenhavn

og

dens Omegn

beskrevet

af

FREDERIK THAARUP

Etatsraad.

1826

KJØBENHAVNS
RAADHUS
BIBLIOTHEK

EXLI BRIS

diag.
09.463

Ph.
ex. 1

RHB

Kjøbenhavn og Omegn.

Beskriven,

især med Hensyn paa Rejsende,

af

Frederik Thaarup.

Statsraad.

„Der er Enhver saa vindstibelig,
Dg Tidfort beredt efter Hovedstads Skik.
Skulde jeg det alt fortælle og beskrive
Da vilde os Bogen for stor her blive.“

(Keravins).

Kjøbenhavn 1826.

Forlagt af S r. B r u m m e r.

Trykt hos E. Græbe.

~~09.402~~

~~1814~~

~~R~~

2551

Deres Excellence

Hr. Geheimeconferenceraad

Johan von Bülow,

Ridder af Elefantordenen, Storkors af Dannebrog,
Dannebrogsmænd, Kommandør af Nordstjernen;
Medlem af det Kongelige Videnskabers
Selskab, Herre til Sanderumgaard &c. &c.

Et lidet Skrift, hvis Hoved-Indhold er at give kort Unviisning til Bekjendtskab med de Skatte, Fædrenelandet ejer for Videnskabers og Konsters Dyrkelse og Udbredelse, de Stiftelser og Museer af Natural- og Kunstprodukter i

alle Grene, der pryde Hovedsta-
den, og hvorpaa den har en ud-
mærkende Rigdom, beder jeg Deres
Excellence tillade mig, at maatte er-
bødigst tilegne Dem og lade det
tolke den høje Ugt jeg bærer for
en Mand, Danmarks Historie næv-

ner blandt de ypperste Befordrere
af Videnskaber og Konster.

Jeg smigrer mig med at Ar-
bejdet maatte erkjendes nyttigt, af-
hjelpende et Savn, og at dets for-
skjellige hidtil utrykte Efterretnin-
ger skulde være fjerkomne. Maat-

te det af Deres Excellence, saa
sagkyndig Dommer, modtages med
Bifald.

Kjøbenhavn, d. 10 Juni 1826.

Underdanigst

Sr. Thaarup.

Forerindring.

Den nyeste gode Beskrivelse over Danmarks Hovedstad er den man har af Hr. Professor Rasmus Nyrup; den vil stedse agtes og bruges, men da den er nu over 26 Aar gammel, og saare mange Forandringer siden ere foregaaede, kan en ny ej andet end være ønskelig for enhver der søger Noget, omstændeligere udviklet end det Hr. Cancellieraad Tregders Plan tilstedede ham at give, i sin Haandbog, for Rejsende; Jeg har i flere Aar samlet Materialier til og påtænkt en Beskrivelse over Hovedstaden; men andre Arbejder have forvoldet Udsættelse i Redaktionen af mine Samlinger, og fleres Erhvervelse. Nu søger jeg med dette lidet Skrift at fyldestgjøre nogenledes Fordringerne, men har, ved Indskrænkning til et vist lidet Arketal, været nødsaget til at tilbage-

holde Meget, hvilket jeg beder den gunstige Læser vil behageligen have Hensyn paa, naar han om en søgt Gjenstand finder mindre end han havde ønsket, og maae nøjes med Henviisninger. Det Nyrupske Skrift var 43 Ark stort, altsaa ej langt fra tredobbelt Størrelse mod det lidet Skrift som her fremkommer.

Jeg har især været omstændelig ved Beskrivelsen over det Kongl. Konstmuseum og de andre herværende Samlinger, fordi jeg især her havde ved velvillige Meddelelser meget Nyt at optage; men dette har ogsaa haft Indflydelse paa, at meget andet, hvorom man andensteds kan læse, blev her saa meget kortere behandlet. I øvrigt har paaskyndende Ønsker fra Forlæggeren haft Indflydelse paa Arbejdet.

Jeg agter at udgive en udførligere Beskrivelse over Kjøbenhavn i det tydske Sprog, hæfteviis. Et Hæfte vil snart udkomme og de andre skulle efterhaanden saas snart muligt følge.

Kjøbenhavn d. 10de Juni 1826.

Fr. Thaarup.

I n d h o l d.

---

§.		Side.
1.	Skriver om Staden	1
	Kortet	3
	Kobber og Prospekter	4
2.	Stadens Beliggenhed	4
	Polhøjde	6
	Størrelse	6
	Klima	7
3.	Inddeling	7
4.	Stadens Porte	9
	Portenes Åbning og Lukning	11
5.	Kanaler	12
	Broer	12
6.	Gader. Inddeling i Kvarterer. Hous- nummere; deres Antal	14
7.	Torve og Pladser	18
8.	Forstæderne	21

§.	Side.
9. Anviisning til snart at blive bekendt med Stadens Lokalteter	22
10. Folkemængde . . . . . Antal af Egteviiede, Fødde og Døde i de sidste ti Aar, 1816-25	24 25
11. Om Bygninger. Almindelige Bemærk- ninger	27
12. Raad- og Domhuset	30
13. Børsen	36
14. Vagtaarnet	44
15. Kirkerne	45
a. De i hvilke den lutheriske og augsburg- ske Troesbekjendelse følges.	
1. Vor Frue Kirke	45
2. Petri- eller Lydf- Kirke	49
3. Trinitatis Kirke	51
4. Helliggeists Kirke	54
5. Holmens Kirke	56
6. Garnisons- eller Zebauts Kirke	57
7. Vor Frelfers Kirke paa Kristians- havn	57
8. Frederiks Kirke paa Kristianshavn	60
9. Christiansborgs Slotskirke	61
10. Kirken i Kastellet Frederikshavn	62
11. Vartou Kirke	62
12. Domhus- Kappellet	62

g.

Side.

Hospitalers og offentlige Stiftellers Kapeller	62
Et Par Ord om St. Nicolai, og om Børnehusefs forrige Kirker	62
Den ufuldendte Frederiks Kirke	63

b. For andre Religionsbekjendelser end den
Lutherſke.

1. Den ſaa kaldte reformeerte Kirke	63
2. Brødre Menighedens Forsamling	64
3. Det katolſke Kapel	64
4. De moſaiſke Troesbekjendere	64
16. Slottene	64
1. Christiansborgs Slot	64
2. Roſenborg Slot	72
Slotshaven	73
Slottets indre Mærkværdigheder og Koſtbarheder	75
3. Charlottenborg Slot	83
4. Palaier; det ſaa kaldte Prindsens Palais	84
5. De Kongl. Palaier paa Amalienborg	86
17. Benævnelse af enkelte mærkelige Bygninger i Privates Eje	87
18. Statyer og andet Billedhugger- og Sculptur-Arbejde	88

§.

1.	Statyen af Kong Christian den 5te til Hest	88
2.	Kong Frederik den 5te til Hest	88
3.	Bondefriheds Mindet udenfor Bes- sterport	89
4.	Begravelses Monumenter m. m.	91
5.	Figursalen ved Konst-Akademiet	91
6.	Hvad Konstakademiet ellers har hidhø- rende. Thorwaldsen	92
19.	Om Konstakademiet	92
	Udstillinger	94
20.	Maleriesamlinger	95
1.	De Kongl.	95
2.	Hans Kongl. Højhed Prinds Christian Frederiks Samling	96
3.	Den Moltkiske	97
4.	Statsraad og Ridder Bugges	98
5.	Kammeraad Bangs	98
6.	Andre private Samlinger	98
21.	Samlingen af Kobberstik og Haandtegninger	99
22.	Det Kongl. Konstmuseum	101
	Det forrige Kongl. Konstammer, og dets Fordeling i nye Samlinger	102
23.	Samling af ægyptiske Oldsager	105
24.	— — af græske, etrusiske og romerske Oldsager	109

§.	Side.
25.	Samling af nordiske Oldsager og Mærkværdigheder fra Middelalderen 112
26.	Gemmer, Paster og Aftryk af udskaarne Stene 126
27.	Ægte og andre moderne fløbne Stene og Agater, forarbejdede og indfattede paa forskjellig Maade, samt Kostbarheder af Guld- og Sølv. Mosaiskarbejder 127
28.	— Samlingen af egentlige Konstsager, nemlig udskaarne og drejede Sager af Elfenbeen, Rav, Træ, og andre Materier, poufferede Arbejder, Broderier m. m. 133
29.	Den ethnographiske Samling, Vaaben, Klæder, Huusgeraad m. v. fra Landene saavel i som uden for Europa 151
30.	Museum for nordiske Oldsager 161
31.	Andre Samlinger af Oldsager. 176
	Hans Kongl. Højhed Prinds Christian Frederiks Base-Samling 176
	Gemme-Samlinger 177
32.	Mynt- og Medaille-Kabinetter 178
	1. Den Kongl. Mynt- og Medaillesamling 178
	2. Private Samlinger 179
33.	Naturaliesamlinger 181
	1. Det Kongl. Museum 181
	2. Universitetets 189

S.		Side.
	3. Hans Kongl. Højhed Prinds Frederiks	192
	4. Andre	192
	Endnu noget om Universitetets Samling	193
34.	Anatomiske Samlinger	196
35.	Instrument- og andre Samlinger	197
36.	Botaniske Have.	197
37.	Astronomisk Observatorium	199
38.	Biblioteker	201
	I. Det store Kongelige	201
	II. Universitetets	202
	III. Det Classenske	203
	IV. Andre Bogsamlinger	204
	Private	205
	Lejebiblioteker ?	206
	Journalers og Tidsskrifters Circulation .	206
	Athenæum	206
39.	Universitetet	207
	Dets Stiftelse. Fundats 2c.	207
	Profesorer	208
	Studerende	209
	Examiner	209
	Universitetsbygninger	211
	Stiftelser og Legater	212
40.	Det kirurgiske Akademie	214
41.	Veterinærskolen	215
42.	De militære Underviisnings Anstalter .	218

§.		Side.
	1. Landkadetkorpset	218
	2. Den Kongl. Artillerieskole	219
	3 Søekadet-Akademiet	219
43.	Videnskabers Selskaber	220
44.	Andre Selskaber	222
	Landhuusholdnings Selskabet	222
	Konstflids Selskabet	223
	Selskabet for Naturlærens Udbredelse	224
	Det juridisk praktiske Selskab	224
45.	Bibel-Selskabet	224
46.	Kirkelig Forfatning	225
	De forskjellige Religions Bekjendere	225
	Antallet af geistlige Embedsmænd og Kir- kebetjente	227
47.	Skolevæsenet	229
	Metropolitanskolen	229
	Almue- og Borger-skolevæsenet	230
	Døttre-Instituter	231
	Normalskole for indbyrdes Underviisning	231
	Selskabet for Efterlægten	232
	Søndagskolerne	233
48.	Politi-væsenet	234
49.	Justits-væsen	236
	Forligelses-væsen	236
	Hof- og Stads-Ret samt Lands-Over-Ret	237
	Gjesteret	238

§.	Side.
Eøeret	239
Højesteret	240
Sagførere	240
Dommes Execution	240
Fængsler	241
50. Magistraten	241
51. Fattigvæsen, Forsørgelsesanstalter m. m.	243
Direktion	243
Almindelig Hospital	244
Bartou	244
Abel Cathrines Hospital	244
St. Hans Hospital og Claudi Rosssets Stiftelse	245
Betydelige Legater	245
Stiftelser uden for Fattigvæsens Bestyrelsens Forsorg	246
Deriblandt :	
Trøstens Bolig	247
Hans Peter Rosfods Legat	247
Bombebøssen	248
Forenet Understøttelseselskab	248
Bajsenhuus	249
Opfostringshuus	249
Dømsstumme Institut	249
Blinde Institut	250
Fond for Nvæstebe	250

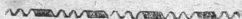
S.		Side.
	Entekasser	250
	Continer	251
	Det Harboiske Fruekloster	251
	Det Petersenske Jomfruekloster	251
	Princessen Charlotte Amalias Stiftelse	251
	Udstyrs Legater	252
	Qvindelige Belgjørenheds Selskab	252
	Assistancehuus	252
	Sparekasse	253
52.	Medicinalvæsen	253
	Frederiks Hospital	253
	Det almindelige Hospital	254
	Søeqvæsthuset	254
	Søe Statens Hospital	254
	Garnisons Hospitalet	254
	Fødselsstiftelsen	255
	Civile Straffeanstalters Sygestuer	256
	Bistrupgaard's Sygehospital	256
	Vaccination	257
	Stadsphysikat Embedet	257
	Quarantainevæsen	258
	Sundheds Kollegium	258
	Apotheker	258
	Bade Anstalt	258
	Selskabet for Druknedes og tilsyneladende Dødes Lillivebringelse	259

§.		Side.
	Forsorg for at Ingen levende begraves	259
	Kirkegaard	260
53.	Forskjellige Municipalgjenstande	260
	Enkelte Data om Stadens vigtigste Fornø-	
	denheds Artikler	261
	Forraaders Holdelse	262
	Stadens Ejendomme	262
	Vandvæsen	264
	Brandvæsen	265
	Brandforsikring	265
	Gadebelysning	266
	Brolægning	266
	Renovation	267
	Havnevæsen	267
54.	Manufakturere, Fabrikere, Haandværkere	268
	Hvormange Mennesker sysselsættes herved	269
	Kort Oversigt over de vigtigste Anlæg	272
	Klæde- og Bomulds-Manufakturere	272
	Forskjellige Fabrikere i alfabetisk Orden	273
	Institut for Metal-Arbejdere	277
	Det Mejerenske Fond	278
55.	Handelen	279
	Stadens Bequemhed	279
	Asiatisk Kompagnie	279
	Handel paa Vestindien	280
	Det 1825 stiftede Østersøiske Kompagnie	281

S.		Side
	Færøisk og grønlandsk Handel	282
	Grosserere	282
	Detailhandlere	282
	Benævnelse af de vigtigste Handelsanord- ninger	283
	Hjemmehørende Skibe	284
	Jud- og udklarerede Skibe til og fra frem- mede Steder	284
	Expeditionstid paa Toldkamret og i Havnen	284
56.	Søe-Asurance-Kompagniet	286
57.	Mynt- Bank- og Pengevæsen	287
	De Myntsorter som gaac og gjælde i alle Sølobetalinger	287
	Nationalbanken	288
	Bankbygningen	288
	Mynten	288
58.	Et Par Ord om Kjøbenhavn som Residents og Hovedstad	289
59.	Skuespil, Koncerter, Forlystelser	290
	Det Kongl. Theater	290
	Undertiden Sommer-skuespil	291
	Private dramatiske Selskaber	291
	Euterpe	291
	Klubberne	292
	Skydeselskaber	292
	Spadseregange	293

§.	Side.
60.	Kjøbenhavn som Statens Hovedfæstning 294
	Bastionerne 294
	Kastellet Frederikshavn 294
	Garnisonen 295
	Ererceerplads 296
	Hovedvagten og andre Vagter 296
	Materialgaard 297
	Løjhuus 297
	Laboratorium 297
	Krudttaarne 297
	Borgervæbning 298
	Kongens Livkorps 298
61.	Kjøbenhavn, som den danske Orlogsflaades
	Leje 299
	De saa kaldte Holme 299
	Dokken 299
	Nyboder 300
	Glaadens Leje 301
	Proviantgaarden 301
62.	Skatter og Afgifter af faste Ejendomme 302
	a. til Statskassen 302
	b. Hæftelse til Nationalbanken 303
	c. Afgifter til Communal-Ansiggender 304
	Fattigskat 305
63.	Notizer om enkelte andre Afgifter 306
	I. Afgift af enhver Hest 306

§.	Side.
2.	Ufgiøt af Hunde 306
3.	— af visse Auktionskataloger . . . 306
4.	— til Frue Kirkes Opbyggelse . . . 306
5.	— til Gjestligheden 307
64.	Forskjellige Notizer 307
	Frimurer Loger 307
	Creditkasse for Husejere 307
	Adresse Kontoret 308
	Dagblade og Tidsskrifter 309
	Adresse- Bog eller Veiviser 309
	Signal til Uhrværkers Regulering . . . 309
	Kjøbenhavns Privilegier 310
	Kjøbenhavns Baaben 311
	Lotterie 311
65.	Befordringsvæsenet 311
66.	Posterne, Ankomst og Afgang, Indlevering, og Rejsendes Indskrivning ic. 313
67.	Historiske Optegnelser om Staden . . . 318
68.	Stadens Omegn 323
69.	Den svenske nærmeste Kysts vigtigste Steder Anhang 330

Trykfeil og Bemærkninger.

Side. Linie.

- 17 15 Efter Ordet: lige: tilføjes: „og brede.“
54 de to sidste Linier udgaae, som engang bemærkede.
121 6 fra neden, efter Ordet: af, tilføjes: andre.
141 16 læs: chinesisk Arbejde.
158 5 istedetfor: Sager, læs: Sadler.
188 3 istedetfor: og endelig, læs oprindelig.
189 16 istf. alle l. alt.
193 Sidste Linie: Hvad her berettes om den zoologiske Samling, skulde have staaet foran S. 192 ved Universitetets Naturaliesamling.
208 15 istf. Reglem. l. Reglen.
218 sidste Lin. istf. 4de l. 5te.
229 Overskriften S. 47 er udeladt.
232 4 istf. ved, læs: til.
271 5 istf. 25490 l. 25289.
293 sidste Lin. 63 l. 68.
-

S. I.

Skrifter, Korter, Kobber:

Uf ældre Skrifter om Kjøbenhavn have nogle fra historiske Synspunkter, eller ved Kobber, Aftstykker, og i flere Betragtninger en varig Værd, eller og give udførligere Oplysninger om en eller anden Gjenstand end i denne liden Haandbog kan blive Plads for. Som Saadanne nævnes:

Uf Laur. de Thurahs danske Vitruvius; i to Dele i stor Fol. med dansk, fransk og tydsk Text, jevnsidez ved hinanden, vedkommer første Deel (1746) Kjøbenhavn. Anden Deel vedkommer Bygninger uden for Hovedstaden.

Sammes Havniahodierna, skrevet paa de tre Sprog: dansk, fransk, og tydsk,

jevnsides ved hinanden. 1748. 8. Nv. med 110 Kobb.

Er. Pontoppidan's Origines Havnenses, eller Kjøbenhavn forestillet i sin oprindelige Tilstand fra ældste Tider af indtil 18de Seculi Begyndelse, ic. Kjøbenhavn. 1760. 4. med Kobb.

Det danske Atlas. 2den Deel 1764. S. 67:213. med Kobb.

N. Jonge's Kjøbenhavns Beskrivelse. Khavn. 1783. 4. 1ste Deel. Mere udkom ikke.

N. Nyrups Kjøbenhavns Beskrivelse. Khavn. 1800. 682 S. 8. Deraf to tydske Oversættelser, forfortede; 1807 og 1815.

Fred. Thaarup's Smaa skrifter om Kjøbenhavn; nemlig: Journal 1:4 S. 1796; 1812. — Haandbog med Tillæg. 1819:20. — Khavns Mærkværdigheder 1821. 12. Denne sidste er rec. i Liter. Tid. 1821. No. 17; og i Ergänz. Blätter 3. Genaisch. allg. Lit. Zeit. 1823. No. 82 underskrevet: Godts B.

Physiske Medicinske Betragtninger over

Kjøbenhavn af H. Callisen: 1:2 D. 1807:9.
 (hos Brummer) rec. i Lærd. Esterr. 1808.
 S. 545 o. fl.

Ei at tale om ældre Beskrivelser over
 Kjøbenhavn og Christianshavn af H. Holf,
 Hauber, Paludan, o. fl.

* * *

Den nyeste Grundtegning over Kjø:
 benhavn; (indeholdende blot Arealen inden Vol:
 den og Kastellet). Udgivet paa Boghandler
 Chr. Steen's Forlag; med tilhørende: Beskri:
 velse over Staden, eller Vejviser for Rejsende,
 indeholdende Anvisning til at finde alle Hoved:
 stadens Pladse, Torve, Gader, Stræder og
 offentlige Bygninger ic. Ved N. Christen:
 sen. Khavn 1821. 58 S. 12. rec. i Lit.
 Tid. 1821. No. 17. En nye Udgave af Kor:
 tet er under Udarbejdelse: ligesom og af Be:
 skrivelsen med Tillæg, og en tydsk Udgave af
 samme.

Grundtegning over Kjøbenhavn med om:

liggende Egn. Udgivet fra det Kongl. Sæ-
fort-Arkiv.

Kjøbenhavnske Prospekter bleve udgivne af Joh. Jac. Bruun omtrent 1761 i Tverfolio. En sildigere nye Udgave af G. L. La h d e indeholder 12 Blade, og er udgivet med dansk og tydsk Text af de Hrr. N. Ny-
rup, Sander og Stenbloch. Om samme see lærde Efterretnin. 1806 No. 27, og Badens hist. Bibl. S. 170.

Samling af Prospekter af Kjøbenhavns fortrinligste Pladse og Bygninger, af Maler og Kobberstikker J. Holm, bestemt til 24 Blade. Deraf ere 8 udkomne.

---

§. 2.

Beliggighed, Størrelse ic.

Kjøbenhavns Beliggighed er ved det østligste af de trende Sunde, der forene Kattegattet med Østersøen, paa den østlige Kyst af Sjælland, og den vestlige Kyst af den liden De Amager. Foruden det store Sund

imellem Sjælland og Skaane, hvilket her er 4 Mile bredt, gaaer et lidet smalt og dybt Sund imellem Sjælland og Amager ind igjennem Staden, saaledes at det egentlige Kjøbenhavn ligger paa Strømmens vestlige, og Christianshavn, som en Deel af Staden, og som liggende paa Amager, paa Strømmens østlige Side. Denne Strøm afgiver den ypperlige Havn, som Staden har at takke for sit Navn, sin Tilværelse, sin Søefart og Handel.

Staden ligger paa en lav og flad Grund, dog ej saa lavt at Oversvømmelser kan finde Sted. Ved særdeles høje Bunde kan Vandet paa enkelte Steder bag Børsen gaae ind i Kjelderne, og ved Langebro spille op paa Broen. Vandhøjderne blive, siden Kong Christian den VI's Tider, efterseete og protokollerede 4 gange daglig, saavel paa Dokken som paa Nyholm, hvor enhver kan blive meddeelt Underretning om samme. Den 3 Jan. 1825 var Vandet 46 Tommer over det Daglige, ved Dokken. For flere Aar tilbage var Vandhøjden den 48 Tommer; altsaa to Tommer højere. (Dagen 1825. No. 7. 8. 25.).

Kjøbenhavn har ingen Ebbe og Flod, følgelig ej de Fordele eller Besværligheder som ere dermed forbundne.

Staden kan ikke, naar man fra det Indre af Sjælland fra de vestlige Kanter nærmer sig, sees med sine Taarne sørend paa Watbye Bække omtrent $\frac{1}{2}$ Mill fra Staden; Ellers sees den i 6 til 7 Miles Frastrand.

Stadens Frastrand fra Korsør er 14 Mile, fra Hamburg over Odense og Slesvig $65\frac{3}{4}$ Mile, af andre Router 62, 57 Miles; over Lolland $47\frac{3}{4}$ Mile, med Dampsskibene til Kiel eller Lybek kortere. — Imellem Kjøbenhavn til Kiel med Dampsskibet 31 Mile — til Lybek 36 Mile. Kjøbenhavns Frastrand fra Christiani.: i Norge 59 Mile; fra Tronhjem 131 Mile, fra Stokholm 64 Mile.

Staden ligger omtrent 40 Mile nordligere end Hamburg, og 50 Mile sydligere end Petersborg og Stokholm.

Polhøjde 55 Gr. 41 Min. 4 Sec.

Længde $30^{\circ} 14' 51''$.

Længdelinien fra Besterport til den yderste Kastelsport er 4140 Alen, og Bredden fra

Nørre: til Amagerport 3120 Alen. I Om: kreds 12600 Alen.

Klimatet har, som overalt i Dan: mark, Hovedtrækkene: Ubestandighed og Fug: tighed. De almindeligste Vinde: vestlige og sydvestlige. Efter disse østlige og nordvest: lige. Sydøstvind den sjeldneste. Vinteren sjelden saa stræng at der kan rejses paa Isen fra Sjælland til Skaane. Klimatet i det Hele anseet for sundt. Meteorologiske Jagttagelser og Beregninger skee paa det astronomiske Ob: servatorium og ved den botaniske Have, og blive offentlig meddeelte. (Efr. Callisen I. S. 81:132 og Schouw's danske Meteorologie, som snart udkommer.)

J. 3.

Inddeling.

Ved at oversee Kortet over Staden fin: der man, at Topographerne have Grund til at dele Staden i tre Hoved:Dele: I. Gam: mel: Kjøbenhavn eller den vestlige Deel med tildeels smalle og krumme Gader. Dertil

hører Slotsholm, eller den af Strømmen og Kanaler omflydte Deel, hvor Slottet, Børsen m. m. ligger. — 2. Nye:Kjøbenhavnen med bredere og længere Gader og efter et mere regulært Anlæg. Den sydøstlige Deel af samme kaldes Frederiksstad eller i daglig Tale Amalienborg. 3. Christianshavn, østen for Strømmen: Imellem de to første Hoveddele er Gothersgaden tilligemed den østlige Ende af Kongens Nytorv samt Nyhavn Grændseffjeldet i en snorlige Linie af i alt 2100 Alen. Man bruger dog ikke i daglig Tale, eller i municipale Hensyn, Benævnelsen af Sammel: og Nye:Kjøbenhavn. Topographernes benævnte Inddeling er ogsaa paa en Maade historisk, betegnende Stadens Tilvæxt til forskjellige Tider, men i saadan Synspunkt maatte Nye:Kjøbenhavns Grændser ogsaa indbefatte Kongens: Nytorv o. m. og altsaa gaae uden for hiin lange snorlige Linie.

Stadens municipale og militære Inddeling i Qvarterer, og kirkelige Inddeling i Sogne skulde i det følgende blive angivet.

§. 4.

P o r t e.

Staden har 4 Hovedporte, nemlig 3 ved den sjællandske Side, og en paa Christianshavn mod Amager.

Westeport, som er opbygget i Kong Frederik den 3dies Tid, hvis Navn med Aarsaal 1668 man læser derpaa, er den Port igjennem hvilken den stærkeste Færsel falder af Rejsende, Ridende og Gaaende, Torve; og Provisionsvogne &c. som Følge af at den vender ud til den almindelige Landevej der gaaer tvært igjennem Sjælland. Dens Hovedfasade ud mod Marken er $14\frac{1}{2}$ Alen i Bredden; og prydes med Krigsarmatur i huggen Steen. Hovedgesimsen bæres af Kanonkaster istedetfor af Piller. Porten selv er 6 Alen bred, $7\frac{1}{2}$ Alen høj. Det hele Portal 13 Alen høj.

Nørreport blev 1671 bygget paa det Sted hvor den nu er; og er Indførselsport for dem der komme fra Sjællands nordre og nordøstlige Side. Denne Ports Hvælving er

den højeste, ligeledes Portalet det anseligste blandt alle Stadens Portes. Fasaden ud ad Marken er 21 Alen bred, Portens Brede indvendig 7 Alen, Højden $10\frac{1}{4}$ Alen. Af de to i Steen udhugne Billeder, som man seer anbragte i Nicher imellem Pillerne paa hver Side af Porten, forestiller det ene Gudsfrygtighed, det andet Retfærdighed, hvilket har Hensyn til Kong Christian 5tes Symbolum: Pietate & justitia.

Østerport ligger, skjøndt den fører Navn af Øster, dog mere mod Norden end mod Østen. Sit Navn har den nemlig beholdt efter det Sted, hvor den forhen laae, for den østre Ende af Østergaden. Den som nu staaer er ganske af nye opbygget 1708 af Kong Frederik 4de, og er gandske simpel med Kongens Navn i Ciffer og bemeldte Marstal.

Amagerport blev først opført i Christianshavns Anlæggers Kong Christian 4des Tid 1618. Siden ofte forandret. 1724 blev den nuværende opsat; den er gandske simpel og lav, har bemeldte Marstal og F4.

Af de 4 Hovedporte staaer Nørreport
 (ifølge Kongl. Resol. 25 Juli 1821) aaben
 hele Natten, for Ind- og Udpasserende
 saavel til Bogus, til Hest som til Fods, dog
 ikke for Fragt- og Bønder; Bogne med Læs.
 Bester; og Østerporte staae aabne 6 Nætter
 om Sommeren i den saakaldte Kildetid. Ellers
 aabnes Portene i de længste Dage om Som-
 meren Kl. 3 $\frac{1}{2}$ om Morgenen; i de korteste Kl.
 7 $\frac{1}{2}$, og lukkes om Aftenen Kl. 12. Fra
 Kommandantskabet skeer maanedligen Befjend-
 gjørelser herom. Ligeledes fra Kommandant-
 skabet i Kastellet. En Tid lang før Porten luk-
 kes betales Passage eller Bompengge af
 Ridende og Kjørende. Ved Nørreport betales
 dobbelte Bompengge for den Tid af Natten me-
 dens de andre Porte ere lukkede. I samme
 Tid betales og Bompengge af Gaaende 2 Skill.
 Tegn af hver, dog ere Børn frie.

For begge Ender af Afgangene til Sam-
 merpladserne ere ogsaa Porte, gandske simple.
 Ligeledes har Soldboden sine Porte; endeligen
 har Kastellet Frederikshavn en Port ind til

Staden og en ud til Marken. End videre er en Port til den saakaldte lange Linie.

---

§. 5.

Kanaler, Broer.

Strømmen er ledet ind i Byen ved grævede Kanaler, ved hvis Bolværker Kjøbmands-Skibe kunne losse og lade til Indbyggernes Bequemhed og Nytte. Af disse Kanaler kunne nogle modtage mindre og større Handelskibe; andre ikkun Baade, Pramme, Flaader, tildeels af Mangel paa Opmudring. Alle de kjøbenhavnske Kanaler have Træbolværker undtagen den ved den sydvestlige Side af Christiansborgs Slot, hvor et Marmorbolværk er opført. For en Strækning af Gammelholms Kanal og enkelt andet Sted sees Steenbolværk.

Staden har inden sine Bolde 10 Færjels- og Kjøre-Broer, af hvilke fem ere Binde eller Oplukningsbroer til Skibes Gjennemgang. Syv Broer forbinde Slotsholmen med Kjøben-

havn og Christianshavn. Tre Broer forbinde Christianshavns adskilte Dele. Broerne ere:

a. over den Canal der omgiver Pladsen hvor Christiansborgs Slot staaer.

1. Prindsens Bro.
2. Slots- eller Marmorbroen ud for Christiansborgs Slots Ridebane; hviler paa tre efter Bygningskunsten halvsagte Buer.
3. Stormbroen.
4. Højbro, som er Vindebro.
5. Holmens Bro ligesaa.

b. to Broer der forbinde det egentlige Kjøbenhavn med Christianshavn.

6. Knippelsbro omtrent 150 Alen lang. Staaer paa Pæle, er brolagt og har en Vindebro til Gjennemgang for Skibe.
7. Langebro, byggt paa Pæle, og af 220 Alens Længde. Ved denne Bro er en Bom, og Ridende eller Kjørende maa betale Bom og Passagepenge. Er ogsaa indrettet ved en Vindebro til Skibes Gjennemfart.

- c. Paa Christianshavn:
8. Børnehusbroen.
  9. Snorrebroen.
  10. Bilders; Bro for Enden af Strandgaden; Vindebroe.

Endnu er en Træebro ved Havnens Indgang, men blot til at gaae paa; omtrent 600 Alen lang; og ifkun for dem der have at bestille paa Nyholm. Den lukker Havnen, og Toldboddommen, hvorigjennem Skibene indlades, er en Deel deraf.

---

§. 6.

Gader. Inddeling.

Gadernes Antal er omtrent 198 efter Bencævnelserne, men i nogle faa Gader have Stykker af deres ligeløbende Linie forskellige Navne.

Staden er med Hensyn til den egentlige Municipalsforfatning, Matrikulering, Skatters og Paalægs Oppebørsel m. m. deelt i tolv Qvarterer, foruden Forstædernes. Efter

Placat af 3 Juni 1771 blev en Forandring anordnet i Qvarterernes Inddeling, og bestemt hvilke Gader og Stræder skulde henhøre til et hvert Qvarter. Qvartererne ere særdeles meget u l i g e inddeelte i Henseende til Tallet af Huse, Befolkning ic. Da Inddelingen er skeet efter visse paa et Kort dragne Linier, saaledes at de indenfor samme liggende Gader, Grunde og Bygninger høre under det inddeelte Qvarter, saa henhøre de Gader der udgjøre Omstlutnings Linierne til flere end et Qvarter; og Huusnummerne løbe saaledes ikke i en Følge. Den lange Gothersgade hører Stykkevis til tre Qvarterer; Store Kjøbmagergade til 4 Qvarterer. At alle Gaarde og Huse skulle have *M a t r i c u l n u m m e r n e* paamaalede, og ligeledes alle Hjørnehusenes Gadernes Navne paamaalede blev 1771 anordnet. Efter Ildbranden 1795 bleve nye Matriculregistre forfattede; og derfor udkom under 25 Marts 1807 en Placat om nye Huusnummere.

Bed at anføre følgende Antal af Huusnummere i ethvert Qvarter, sees Qvarterernes

Benævnelse, og hvor stor Forskjel der er paa sammes Størrelse; samt Tallet i det Hele. Grundtægt: Matrikulen for 1822 er fulgt herved.

1.	Vester:Qvarteer . . .	264	Numm.
2.	Nørre:Qvarteer . . .	236	—
3.	Klædebo Qvarteer . . .	253	—
4.	Snarens:Qvarteer . . .	147	—
5.	Strand:Qvarteer . . .	89	—
6.	Øster:Qvarteer . . .	285	—
7.	Kjøbmager:Qvarteer . . .	356	—
8.	Frimands:Qvarteer . . .	166	—
9.	Rosenborg:Qvarteer . . .	260	—
10.	St. Annæ Vester Qvarteer	501	—
11.	St. Annæ Øster Qvarteer	312	—
12.	Christianshavns Qvarteer	402	—

I Byen 3271 Numm.

Udenbyes Vester Qvarteer . . .	94	—
Udenbyes Klædebo Qvarteer	171	—
Amagerbro	19	—

I alt 3555 Numm.

Naar man til dette Tal regner Husene i Nyboder og i Kastellet kan man vel antage Husenes Antal i det Hele, store og smaa, at

være omtrent 5000, af hvilke nogle ere store Palladser for enkelte Familier, mange derimod give Bopæl for otte, tolv og flere Familier; andre igjen, men kun faa, ere smaa Hytter. I den lange Gothersgade er Huus: Matricul Nummernes Antal 84, i Vorberggaden 113, i den korte Akademiegade kun tre.

Kjøbenhavn udmærker sig iblandt Europas store Stæder ved de brede og snorelige Gader der, naar gammel Kjøbenhavn undtages, ere almindelige. Frederiksstad eller det saakaldte Amalienborg, Kastellet, hele Christianshavn, Nyboder, og en stor Deel af den sydvestlige og nordre Deel af Staden ere alle fuldkommen lige, saa at tre og i nogle Gader flere Vogne, uden at besvære Fodgjængere eller sætte dem i Fare, kunne kjøre jevnstides ved hinanden. Nogle Gader have en betydelig Længde; Saaledes har Gothersgaden (see foran S. 8 J. 3), med Fortsættelsen af den lige Linie indtil Nyhavn's Ende, en Længde af 2100 Alen.

Efter begge de store Ildbrande 1728 og 1795 bleve mange Gader betydeligen udvidede,

imod Erstatning til de Ejere, hvis Grunde efter bestemte Regler bleve udlagte, eller indskrænkede.

---

§. 7.

Torve og Pladser.

Af Pladser og Torve ere følgende:

Halmtorvet, strax ved Besterport.
 Det Torv hvor Bønderne sælge Høe og Halm.

Gammel- og Nyetorv, som ligge ved hinanden; det første nordligst. Her er Stadens Hoved-Mæltorv. Paa Gammeltorv et Bandspring. Indtil Ildbranden 1795 stod Stadens Raadhuus imellem disse to Torve. Det nye opbygte Raad- og Domhuus staaer paa Nyetorv, paa den vestre Side.

Højbroeplass, anlagt efter Ildbranden 1795. Det tilstødende saakaldte Nymagertorv er egentlig en Gade.

Fisbertorvet, vesten for Højbro.

Kongens Nyetorv, meget ansees

ligt, omtrent midt i Byen, og omgivet med endeel skønne offentlige og private Bygninger. Tretten Gader støde til det. Paa Torvet staaer Christian 5tes Statue til Hest. I samme Konges Tid blev det anlagt. Fremdeles Hovedvagten; Slottet Charlottenborg, hvor Kunstakademiet er, det saa kaldte Gjerhuus hvor Artillerie-Kadet-Akademiet er, Komediehuset, to af Stadens største Gjestgivergaarde: Hotel du Nord og Hotel d'Angleterre. Der har i ældre Tider, for omtrent 70 Aar tilbage, været en Have midt paa Pladsen.

S l o t s p l a d s e n. Derpaa staaer det kongelige Residensslot: Christiansborg, med Kirke; den saa kaldte Cancelliebygning, egentlig Collegialbygning; Børsen. En Kanal begrænser samme paa den østlige Side.

B a n d k o n s t e n, en Plads som har sit Navn af at i ældre Tider har været en stor Cisterne eller Vandkam, opmuret af Cement, i hvilken færst Vand blev i korte Vandledninger indledet til Indbyggernes Nytte, men ved Stadens Udvidelse paa denne Kant blev den

nedbrudt, og intet uden Navnet blev tilbage.
(Fonge S. 61 og 78).

S k i d e n t o r v e t, strax ved Nørreport.

K u l t o r v e t, i Nærheden af Nørreport. Her sælge Bønderne fra den nordøstlige Deel af Sjælland Brændsel af Kul, Torv og Brænde.

G r a a b r ø d r e T o r v, almindeligen kaldet **U l f e l d s p l a d s**, efter den i dets Midte oprettede ulfeldske Steenstøtte. Det første Navn har det af at her i de katholske Tider stod et Franciskaner; eller saa kaldet Graabrødre; Kloster.

S t. A n n æ P l a d s, østen for Garzonisons Kirke; I de katholske Tider stod her et Kapel St. Anna til Vre.

F r e d e r i k s P l a d s paa Amalienborg. Fire skønne hinanden fuldkommen lige Palladser omgive den i en Ottekant, og i Midten staaer Frederik 5tes Statye til Hest.

C h r i s t i a n s h a v n s T o r v e t, ogsaa kaldet i daglig Tale, **B ø r n e h u s ; T o r ;**

vet, af det Tugt- og Forbedringshuus med Kirke, som her har staaet, hvis Mure efter Branden endnu staae, til Gjenopbyggelse.

---

§. 8.

Forstæder.

Forstæderne begynde ved Enden af Fæstningsværkerne.

Vesterforstaden, kaldet Vesterbro er den største og strækker sig omtrent $\frac{1}{4}$ Miil henimod den kongl. Sommerresidents Frederiksberg Slot. Vesterbro hører i det Geistlige under Frederiksberg Sogn *). I civile Hensyn under Kjøbenhavn.

Nørrebroe og Østerbroe, eller nordre og østre Forstad, samt Amagerbroe eller den liden Forstad uden for Amagerport ere ubetydeligere.

Forstæderne have egentligen kun de brede Gader hvorigjennem Landevejen falder; og en:

---

*) Gliemann 200.

felte smalle Tvergader. Forstædernes Huse ere almindeligviis uden Kjeldere, og have ikkun en eller to Etager, da Anordningerne, med Hensyn paa Byens Forsvarsvæsen, ikke tillade højere Bygninger. Husene ligge ikke alle tæt sammen; man finder ogsaa gjerne ved hvert især en rummelig Gaard og gode Haver. Enkelte af Forstadens Bygninger bære Spor af arkitektsk Smag. Rummet mellem Forstæderne af de tre Porte som vende til Sjælland er optaget af store ubebyggede Fælleder, som deels tjene til militære Dveller, deels afgive sparsom Føde for Creature. Under Byens Forstæder hører den hele Omkreds af de udenfor Byen liggende færste Søer, omgivne med Haver, Huse, Lyst- og Fabriksteder. En Række af Bygninger imellem Nørre- og Østerbroer kaldes *Blegdamsvejen*.

---

§. 9.

At blive orienteret i Staden.

Der findes neppe nogen Hovedstad, hvori man lettere kan orientere sig. Overskuer man

Kortet og de forffjellige Hoveddele i Staden, og først dvæler ved det gamle Kjøbenhavn, med sammes kortere, smallere, tildeels krumme Gader, da fører en Linie fra V e s t e r p o r t igjennem Frederiks b e r g gaden, over Grændsen imellem Gammel- og Ny-Torv, igjennem Vimmelskæftet, forbi Helliggeistes Kirke, over Amalgertorv, forbi Højbroplads, igjennem Østergade til K o n g e n s ; N y t o r v. Man erindre hvad om hver af Torvene er sagt; hvorved de let kjendes fra hinanden.

En anden Linie fører fra Nord til Syd, gaaer fra N ø r r e p o r t igjennem Frederiksberg gaden, over Kultorvet, igjennem lille og store Kjøbmagergade til Højbroplads, og Gammelstrand. C h r i s t i a n s b o r g s Slot, og de Kongl. Bygninger, samt Børs- og Bank-Bygningerne, og de vesten for Slottet liggende Gader udgjør et andet Partie. Ved den lange G o t h e r s g a d e, fra Bolden mod Nord forbi Rosenborg Have, Exerceerhuset, Brandredskabshuset, Kronprindsesse- Gaden; Adels Borger- og Store Kongens Gader, over Kongens Nytorv, til Nyhavns Ende mod Syd

har man en Vejledningslinie for den østlige Deel af Byen, og den sydøstlige eller Amalisenborg; og endeligen har man sydligst paa den anden Side af Strømmen Christianshavn, og de vigtigste Skibsværfter. De to Broer, Knippels- og Langebro give ogsaa gode Orienterings Synspunkter.

---

§. 10.

Kjøbenhavns Folketal *).

Med den sidstforetagne almindelige Folketælling over hele Riget den 1 Febr. 1801 var Kjøbenhavns Folketal:

Alf Mandkjønnet	51642
— Qvindeskjønnet	49333

I alt 100975

Fra 1784 af har Stadens Folketal, ifølge et Resc. af 17 Marts 1784 (Plak. 18 Aug. s. 2.) aarligen været optaget. Det var

---

*) See mere i Kjøbenhavns Skilderie 1826, No. 14.

i Hensyn til Hovedstadens Forsyning med Korn; og Fødevarer denne aarlige Optælling blev anordnet.

Efter de to sidste Aars Tællinger var Folketallet følgende:

	1824.	1825.
Mandskjon	52219	53348
Qvindeskjon	54587	55279
I alt	106806	108627
Under 15 Aar	30198	31631
15 Aar og derover	76608	76996
Som ovenanført	106806	108627

Der er betydelig Forskjel imellem de tolv Qvarterers Folketal; saaledes har Strandqvarter 18 til 1900 Mennesker, og St. Annæ Bester Qvarter imellem 16 til 17000 Mennesker.

Antallet af Egteviiede, Fødte og Døde ic. i de sidste ti Aar 1816 til 1825 har været:

Kjøbenhavns Folketal.

26

	Egteviæde. par.	Fødte.	Deriblandt nægte.	Døde.	Flere fødte end døde.	Dødfødte.
1815	817	3959	766	3409	550	184
1816	896	3125	717	2959	166	166
1817	811	3059	663	2907	152	165
1818	773	2952	726	2554	398	193
1819	757	3181	765	2319	862	173
1820	741	3077	852	2576	501	160
1821	793	2967	793	2873	94	160
1822	802	3764	786	2922	842	181
1823	780	2894	740	2352	542	183
1824	790	3095	896	2580	515	107
1825	843	2917	725	2657	260	175

§. II.

Bygninger. I Almindelighed.

Af Bygninger har Kjøbenhavn nu
 ej ældre at opvise end fra Begyndelsen af det
 syttende Aarhundrede. Da herskede endnu den
 gothiske Bygningsmaade, de spidse Binkler,
 pyramidiformige Gavle, overflødige Girater af
 Snitværk og Billedhuggerarbejde, som sees i
 nogle af Hovedstadens ældste offentlige
 Bygninger fra hin Tid, men af private Byg-
 ninger er af hine Smags Værker neppe noget
 tilbage; kun to private gamle Bygninger er-
 indrer jeg mig med en Rest af hine Gavle,
 nemlig No. 3 paa Amagertorv, over hvis Port,
 og paa hvis 2de spidse Gavle Narstallet 1616
 er anbragt. Den anden er paa Hjørnet af
 Østergade og St. Jørgensgade. Mod det 17de
 Aarhundredes Slutning maatte den gothiske
 Smag taale den renere og ædlere ved Siden;
 og endeligen maatte den aldeles vige Pladsen,
 efterat de store Ildbrande 1728 og 1795 hav-
 de tilintetgjort de ældre gamle Bygninger til
 den Grad som anført.

I Stadens Historie nævnes som udmærkede Architekter, tildeels i Poster som Generalbygmestere, som Hofbygmestere o. s. v., Johannes de Embda Steenwinkel, Lambert v. Hawen, Hans Biederwelt, Wilh. Fr. v. Platen, El. Dav. Hauser, Laurits de Thura, Nicol. Eigtwed, Nic. Henrik Gardin, Casp. Fr. Harsdorf † 1799, Peter Meyn † 1808 o. fl. Man see om dem i Weinwicks Konsthistorie.

I øvrigt henvises til to arkitektoniske Bærker, hvori Grundtegninger, Profiler, perspectiviske Anskuelser af Kjøbenhavns vigtigste Bygninger meddeeles: L. Thura's Vitruvius. I Deel. Kjøbn. 1746, nævnt ovenfor S. I.

Samling af forskjellige offentlige og private Bygninger, tegnede og under specielt Tilfyn udførte af Chr. Fred. Hansen, Etatsraad og Overbygnings Director, Bid. af Dannebrog og D. M. Hidtil er ikkun 1ste og 2det Hefte udkommet 1825. stor Fol. 12 Plader.

Kjøbenhavns Huse ere byggede af Grundsmuur, og ifkun meget faa gamle Bygninger findes, som ere af Bindingsværk. De ere nu forbudne; undtagen i Forstæderne. Ved Placater af 4 Juli 1794, 9 og 23 Sept. 1795 og forskjellige andre, ere visse Regler anordnede, som ved nye Bygningers Opførelse maae iagttages. *). Saaledes skulle Hjørnerne mod Gaderne brækkes paa 5 eller $3\frac{1}{2}$ Alens Brede til et Fag Vinduer med Piller. I Gader af 18 Alens Brede maa Husene ikke være over 18, eller efter Omstændigheder 21, Alen høje foruden Taget. I bredere Gader maa den største Højde være 24 Alen, efter Overkanten af Bjelken eller Gesimsen. Pillerne imellem Vinduerne skulle ej have mindre end en Alens Brede. Ingen Slags Udbygning eller Carnappe, (Balkons af Steen eller Jern undtagen, i den Højde hvor de ei kunne være Færsele til Hinder) maa anbringes. Enhver Tegning til Bygninger skal, efterat være af Stadsbygmesteren gjennemgaaet, approberes af Byg-

---

*) Man har en Samling i min Haandbog 1819, S. 93 f.

ningsdirectøren. Ingen Bygnings-Facade mod Gaden maa males, uden at Stadsbygmesteren i Forvejen har approberet det; o. s. v.

De fleste Huse ere indrettede til tre Etager, foruden Kjelder, som almindeligviis ogsaa er indrettet til Beboelse. Mange Steder er i Loftet og under gebroknede Tage Qvist- og Loftsværelser indrettede ogsaa til Beboelse. I nogle Gader ere Fem-Etagers Huse.

Vi ville nu overskue nogle af Stadens offentlige Bygninger: Raad- og Domhuset, Børsen, Bagttaarnet, Kirker og Slotte; men iøvrigt ej berøre de andre offentlige Bygninger førend ved de Stiftelser for hvilke de ere i Brug.

---

§. 12.

Raad- og Domhuset.

Raadhuset laae i ældre Tider paa Hjørnet af Nørregade og Klædeboderne; siden fik Staden et større Raadhuus paa det Sted paa Nørregade, hvor Bispe-Boligen nu er.

Det tredie Raadhuus som Staden har havt blev bygt 1605, altsaa i den Konges, Chri: stian 4des Tid, som Staden skylder saa meget. Det stod paa sydlige Side af Gammel:Torv. Ny:Torv var da ikke til; men her stode en Deel smaae Bygninger, som ved en opkommen Ildbrand afbrændte, hvorefter Torvet blev til, og Raadhuset blev nu fritstaende imellem Gammel: og Nytorv. Indgangen til dette Raadhuus havde den Overskrift:

Hæc domus odit	Amat	Punit	Conservat
nequitiam	pacem	scelera	jura
	Honorat		
	probos.		

Dette Raadhuus brændte i den store Ildbrand 1728; derefter opførtes et nyt paa samme Grund.

I Ildbranden 1795 afbrændte dette Raadhuus.

Det kom nu under Overvejelse at opføre et større Raadhuus og dermed forbinde et Domhuus, ligesom og af de mange afbrændte Ejendomme at erhverve en anden og større Byggegrund. Det ligeledes afbrændte

Baissehusets Grund paa vestre Side af Ny-
 torvet, blev dertil anseet passende. Nu blev
 det ved Kongelig Resolution af 17 Oct. 1800
 tilladt, at den hele Plads, hvor Baissehuset
 havde staaet før Ildbranden 1795, samt de
 dertil kort efter kjøbte Grunde, hvilket tilsam-
 men udgjorde 10112½ Kvadrat Alen maatte,
 tilligemed den af Stiftelsen opførte Bogtrykke-
 rie Bygning, afhændes til det nye Raad: og
 Domhusets Opførelse. Erstatningen til Bais-
 sehuset, blev bestemt til 4 Rdlr. for Qua-
 dratalen, altsaa i alt 40450 Rdlr. d. Cour.
 samt 5000 Rdlr. for Bogtrykkerie:Bygningen.
 Nogle smaa private tilstødende Grunde bleve
 fremdeles kjøbte, og nogle smaa Grunde, til-
 oversblevne fra de Grunde der til Gadernes
 Udvidelse vare erhvervede, bleve tillagte, og nu
 blev det Overbygningsdirectøren Hr. Etatsraad
 H a n s e n overdraget at give Planen til den
 nye Bygning, der her skulde opføres.

Grundstenen blev lagt d. 28 Sept. 1805,
 paa Midten af Fundamentet under Bygningens
 Fassade ud mod Torvet, og i Grundstenen blev
 nedlagt en dertil forfærdiget Guldplade med

Indskription; fremdeles en Medaille og to Mynter i Guld. (Om denne Høitidelighed see Collegialtid. 1805. No. 40 S. 625:8.).

Indskriverne paa bemeldte Guldplade var følgende:

QUOD. REGI. REGIAE. QUE. STIRPI.
BENE. UERTAT CURIAM. CUM.
PRAETORIO. INCENDIO. URBIS.
CICCCXCV DELETAM. CHRISTI-
ANUS. VII. REX. COMMODIS. CIUI-
UM ORNAMENTO. CIUITATIS. EX.
AEQUO. CONSULENS. DENUO AE-
DIFICARI. IUSSIT. IACTA. FUNDA-
MENTA. FELICITER A. FREDERI-
CO. FILIO. REGIS. UNICO. HAUNI-
AE CICCCCV. III. KAL. OCTOB.

Ilden som overgik Kjöbenhavn i Aaret 1795 ödelagte Raadhuset. Kong Christian den syvende böd at opbygge et nyt Raad- og Domhuus til Gavn og Prydelse for Staden. Kronprinds Frederich nedlagde Grund-Stenen d. 28de Septbr. 1805. Gud velsigne Kongen og Konge-Stammen!

I Maret 1815 var Bygningen færdig, og nogle af Magistratens Medlemmer indsendt sig i samme Søndagen d. 2den Juli 1815, hvor da, efter at det, i den tilstødende nye opførte Fængsels Bygning, indrettede Kapels højtidelige Indvielse var bivaanet, samtlige Raad: og Dombusets Værelser, samt det nye Arresthusets Fængsler bleve afleverede til og tagne i Brug af vedkommende Autoriteter. (Mere i Skilderiet 1826. No. 26).

Bygningen har de fornødne Lokaler for:

I. M a g i s t r a t e n; og de Autoriteter, som har med Stadens offentlige Anliggendes Bestyrelse at gjøre. Saaledes er her Magistratens Forsamlings Sal, med tilhørende Værelser, Kontoirer for de tre Sekreteriater, Kæmner:Kontoiret, Kæmneriets Hovedkasses Kasser:Kontoir, sammes Bogholder:Kontoir, Stads:konduktørens Kontoir, Arkivet, Notarial:Kontoiret, de 32 Mænds Lokale, Kjøbenhavns Brandforsikring for Huse og Gaarde, (men ej den for Vare og Effecter; Samme er i Børs:bygningen;) Brandkommissionen, Vand:Kom:

missionen, Havne-Administrations Kontoiret, Justeerkamret. Direktionen for Almue- og Borger-Skolevæsenet, samt den borgerlige og Søe-Indrullerings-Kommissionen afbenytte et og det samme Lokale i den saa kaldte Raadstuebørs, og ved Siden af samme.

2. Politiekamrets Lokale, og der ved Kontoiret for afgaaende og tilkommende Rejsende.

3. Lands Over-Rettens, samt Hof- og Stadsrettens Lokale, for Rettens Holdelse og de til samme hørende Afdelinger, 3 Vidnekamre, Kriminellkamret, Skiftekommissionen med sine 3 Kontoirer, Kongens Fogeds Kontoir, Underfogdens, Auktionsforvalterens, Arkivet, Justitskontoiret, Inkvistionskommissionens Kontoir.

4. Forligelses Commissionens Lokale.

I Frontespicen over Indgangen til Raad- og Domhuset læser man den Indskrift: „Med Lov skal man Land bygge.“

§. 13.

B ø r s e n.

Børsen, den ældste og vigtigste af de Handelen og Søefarten vedkommende Bygninger i Hovedstaden, blev under Kong Christian 4de opført paa Slotsholmen paa en Grund, som var indtaget fra Havnen, og med store Bekostninger indpælet og opfyldt, paa den Maade at Børsbygningen har en Kanal paa hver Side. Paa det Sted hvor denne Bygning staaer gik forhen store Skibe. Man siger, at denne Bygning, nemlig en Deel af den, forhen har staaet i Calmar, og at Kong Christian 4de, efterat have indtaget Calmar 1611 lod den afbryde, og lod dens Steenbilleder og Taarne bringe til Kjøbenhavn, hvor det da til Børsbygningen blev anvendt.

1622 skeete Begyndelsen med Børsens Anlæg, med Hastighed blev Arbejdet drevet; inden to Aar vare rundne stod Bygningen reist, men da den tydske Krig 1625:29 derefter opstod, blev nogen Standsning i den indvendige Indretning og Udziring, ligesom og den østlige

Portal ej blev færdig førend 1642. Børsen er af 203 Alens Længde, $33\frac{1}{4}$ Alens Brede, af to Etager eller Stokværk. Den var fra Begyndelsen af friliggende paa alle Sider; fik i vore Tider en Forbindelse, ved en Gang, med den syndenfor opførte Bankbygning. Dens to lange Fasader ere, efter den gothiske Architectur, prydede med en Mængde Billedhugger- Arbejde i Sandsteen, nemlig Billeder i Form af Termer, bærende begge Etagers Hovedgesimsen, og ulige af Figurer og Forestillinger. For begge Ender ere Portaler. Den vestlige, som vender ud mod Slotspladsen, og udgjør Hovedindgangen, er den skjønneste. Opgangen dertil er skraae opad, paa Siderne steenlagt, og indsluttet med et opmuret Brystværn, beklædt med Sandsteen. Midt i beplantet med nogle Træer. Paa bemeldte Brystværns yderste Ende, sees to Billedhugger- Arbejder: det ene mod Cancellie-Bygningen er Mercurii Billede; det andet mod Holmens Kirke er Neptuns. Den vestlige Portals Støtteværk af toskansf Orden er af italiensk Marmor. Johannes de Embda Steenwinkel, (som var Tycho Bra-

hes Bygmester, og som siden opførte runde Taarn her), har opført Portalet, og paa samme er anbragt en lang latinsk Indskrift, saa lydende:

Quod regno reique publicæ ac populo Dano felix ac fortunatum velit qui ob jugem filii Jesu Christi intercessionem retribuit faustas, quique mercimoniis, omnique bonæ rei augendæ præest, ter optimus, ter maximus, Deus Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, B y r s a m, quam vides, Danicam, Christianus IV tus Danorum, Noriæ, Slavorum, Gothorumque rex potentissimus, pater patriæ optimus, boni publici curator felicissimus, laudabili regum magnorum exemplo & serio studio augendi regna sua viris, censu, emporiis, non furtivis Mercurii et Lavernæ artibus, sed, quod princeps & primum est, divinæ gloriæ, & quod proximum, emptorum venditorumque fructuosis usibus sacratam, dicatamque voluit. Anno a Christo nato MDCXXIV.

Professor Nyrup har 1816 givet Indskriften paa dansk i frie Oversættelse saaledes:

„Land og Rige til Lykke og Gavn! Himmelens Forsyn, som, for Jesu Christi Forbøns Skyld i Handel og Wandel beskjerer Hæld og Flor give hertil sin Naade! I Navn Gud Faders, Søns og den hellige Aands.

Christian den 4de

Konge til Danmark og Norge, de Benders og Gothers, Landets Fader og Statsøkonomiens heldige Bestyrer, følgende andre Potentaters priselige Exempel, og brændende af Begjerlighed efter at forøge Danmarks Folkemængde, Velstand og Handel, indvier Anno 1624

R i s b e n h a v n s B ø r s

ikke til Lurendrejerie, og andre Underfundigheds- Skalkekonster, men til Guds Ære, og til redelige Kjøberes og Sælgeres Nytte og Bequemmelighed.“

Den østre Endes Portal ligner den vestlige, er forsynet med selvsamme Indskrift, men har Aarstallet 1640.

Hvad ellers Børsbygningens Udvoortes angaaer, er det nederste af Muren af

Graasteens Kvadersteen, og det øvrige af Teglsteen, med mange Lister og Snirkler til Stads, alt af den fine gullandske Sandsteen.

Taget er af Blye, ligesom ogsaa det midt paa samme staaende spidse Taarn. Det er af en egen Opfindelse, da dets Spiir dannes af fire Drager eller Lindorme, som hvile paa deres Buger, og vende Hovederne ned ad til de fire Verdens Hjørner. Deres Haler slynge eller snoe de tilsammen omkring hinanden opad i Vejret, saa at deraf tilsidst bliver en Spids der endes med tre Krøner, den ene over den anden og et Fløj. Taarnets Højde fra Gaden Horizont til Fløiknappen er 88 Alen. Dette Børstaarn blev for Brøstfældigheds Skyld 1775 nedtaget, og et nyt efter samme Bygningsmaade igjen opført, paa hvilket Fløjen d. 20 Juni 1777 blev opsat.

At Børsen har to Etager er ovennævnt. Den underste bestaaer i lutter hvelvede, 6 Alen høie Kjeldere, hvis Plan er næsten horizontal med Gaden, og som ere indrettede til at Kræmmere, fra Oprindelsen Hørkræmmere, heri kunne indlægge og dagligen falholde deres Hør,

Hamp, Jern, Kaffelovne, Tjere og Tran, Sild, Salt, og flige Varer. Da Børsen ligger imellem to Kanaler, og alle disse Boder gaae tvært fra den ene Side til den anden saa ydes derved den store Bequemmelighed, at Fartøier og Pramme kunne lige ud for hver Bods Dør fra begge Siderne lægge til Bolværket og der losse og lade.

Disse Boders Antal er tyve.

De fire sidste under Børsens østlige Ende værende brandfrie Hvelvinger, vare, i Rakke af Nar, brugte af Banken, for de hos den pantsatte Kostbarheder.

Den øverste og højeste Etage af Børsen har egentligen tre Afdelinger.

I den vestligste Ende, eller allerførst man fra Slotspladsen af igjennem Hovedportalen træder ind i Bygningen, har man en stor og rummelig Plads, der strækker sig tværs over til begge Sider af Børsen, og er affat med 10 fristaaende Trækolonner der bære Loftet. Her er Kjøbmandenes daglige Forsamlingsplads i Børstiden, som er i Middagstimerne Kl. 12 til to; og ved en Børs-

Anordning af 22 Dec. 1808 bestemmes Reglerne for Børsens Holdelse.

Strax ved Indgangen af Børsalen er paa den ene Side Sæassuranc:Compagniets Kontoir, paa den anden Side Grosserernes Forsamlingsfal.

Den mellemste og største Deel af Børsen er afdeelt i en Mængde Kjøbmænds Kramboder og Boglader. De fleste af disse Boder vender ud til to Gjennemgange langs igjennem Bygningen, og man seer her alle Slags Allen og Isenkram, Speile, Lysekroner og andre Glasvarer, Boehave, Kofferter, Bøger og Landkort, Galanterievarer m. m.

Den yderste eller tredie Deel af Børsen bestaaer og af nogle Kontoirer, saasom for Brandforsikringen, m. fl.

Den første af disse tre nævnte Afdelinger, nemlig den vestlige, er begrændset af to Konstværker, hvormed man i vore Tider har prydet Bygningen. Det ene er en Sal af amphiteatralst Form, som faaer Belysning saavel ovenfra som fra Siderne, og er forsynet med Borde, og gradviis over hinanden ophøje:

de Bænke; Alt indrettet saaledes at her er et meget bekvemt Lokale til Børsauctio-
ner's Holdelse.

Det andet Kunstværk er et Malerie, som Kjøbenhavns Grosserer-Societet har beko-
stet, som skulde fremstille Børsens Stifter, den
udødelige Konge Christian den 4de, i saadan
Handling, som kunde passe til Stedet for hvil-
ke Maleriet blev bestemt. Konstneren, Histo-
riemaler F. Højer, valgte, til Gjenstand for
sin Composition, det Besøg Kongen som ung
Prinds gjorde Tycho Brahe paa Hveen i Na-
ret 1592. Prindsen, erkjendende Videnskabe-
lighed's Værd, hylbende især de mathematiske
og mekaniske Videnskaber, hvis Indflydelse paa
Søefart og Handel er saa vigtig for Dan-
nerstaten, han ved sin tidlige Opdragelse
til Søemandskab havde lært at skjønde, vilde
vise den berømte Lærde, og den udmærkede
Astronom sin Agtelse. Tycho Brahe forestilles
siddende ved Prindsens Ankomst i sine lærde
Beregninger.

I Anledning af Børsens tohundredeaar-
ige Jubilæum, som 1824 indfaldt lod Kjøben:

havns Handelsstand præge en Skuemynt (beskrevet i Dagen s. N. No. 312).

---

§. 14.

Vagttaarnet.

Efterat en af Byens ældste Kirker, St. Nicolai-Kirke, var 1795 i den store Ildbrand bleven et Offer for Luerne, og efterat det var bleven Resultatet af Undersøgelserne om den igjen burde opbygges: at dette Spørgsmaal fortjente benægtende Svar, blev det ved Kongl. Resolution 9 Jan. 1807 bestemt, at Kirkens Ruderer maatte istandsættes og dannes til en Bygning, hvori 96 Brandfarrer, Brandredskaber, og en Sprøite m. m. kunde bevares, ligeledes at Taarnets Ruderer skulde istandsættes og indrettes til et Vagttaarn i Ildbrands og andre overordentlige Tilfælde m. m. Formedelst den ved Tidsomstændighederne forarsagede Mangel paa Bygningsmaterialier og disses høie Priis blev Sværksættelsen udsat indtil 1820. I bemeldte Aar blev den befaled

Opbyggelse og Indretning af et Vagttaarn begyndt, og i de to følgende Aar fuldført efter den Plan og de Tegninger som Chefen for Brandkorpset, Hr. Oberstlieutenant Schmidt, N. af D. dertil havde gjort. Paa Taarnet er anbragt et Slaguhr, som viser Timer og Minuter til alle fire Sider. Der er ogsaa i en af Taarnets øverste Etager en Vandbeholdning i et stort Vandkar, med tilhørende Spandec. En Sum af 50,500 Rbdlr. rede Sølv blev bestemt dertil at anvendes. Saaledes blev da dette for Staden vigtige Taarn indrettet.

J. 15.

K i r k e r.

---

a. De i hvilke den lutherske og augsburgske Troesbekjendelse følges:

I. Vor Frue Kirke beliggende paa Nørregade. Dens første Bygningsaar og Ælde er uvis. Den var i sin ældste Tid en af Stadens Sogneskirker, som intet havde forud for de øvrige. Siden, i Begyndelsen af

det 13de Aarhundrede, blev den gjort til en Collegiat; eller Domkirke, fik sine Prælater og Kannikedomme, hvilke sidste bleve funderede deels paa andre Stadens Kirker, deels paa visse Landsbykirker. Det Fortrin Kirken saaledes i den katholske Gejsligheds Tid fik, beholdt den efter Kirke-Reformationen. Den bestemtes da til, som MetropolitanKirke, at være den, hvor, foruden Kirketjenesten i Almindelighed, og for dens tillagte Sogn, end videre de for Staten i det Hele vigtigste religiøse Højtideligheder skulde holdes. Saaledes kronedes her mange af Kongerne, Bispevielser skete og her. Fremdeles blev det og 1568 befalet, ved Loven 2 — 4 — 4, og ved Kirkeritualen igjentaget, at i alle Rigets Kirker skal Kirketjenesten holdes med de Ceremonier, som i denne Vor:Frue:Kirke holdes og bruges efter Rituallet. Af saadan Udmærkelse blev det en Følge, at ogsaa paa Kirkens Bygning og indvortes Prydelse altid anvendtes særdeles Opmærksomhed.

Kirken har haft mange overordentlige Uheld; den har været afbrændt, dens høje

Spiir har ved Orkanstorm været nedblæst, Lyn-ild har truffen det. I den store Gldbrand 1728 brændte Kirken paa et Stykke af Choret nær. I Gldbranden 1795 blev Spiret, og derved Kirken, ifkun ved overordentlig Anstrængelse, og noget Hælb, reddet, men Redning var ej mulig i Bombardementet 1807.

Den nye Bygning, som siden er fremstaaet, er udført efter Overbygnings-; Director, Etatsraad og N. af D. C. F. H a n s e n s Plan, og dermed blev begyndt 1811, saaledes at Bygmesteren ikke var bunden til den ældre Form, men blot kunde benytte de staaende Ru-dera, for saavidt og saaledes som de kunde passe ind i en ny forandret Bygningsform. Spiret, som den forrige Kirke havde, var $246\frac{1}{2}$ Fod højt; Taarnets Højde til det Sted hvor Spiret tog sin Begyndelse var 148 Fod; den hele Højde altsaa $394\frac{1}{2}$ Fod. Dette, som havde været Kirken saa kostbart, og flere Gange forvoldet dens Ødelæggelse, blev bestemt ikke at skulle gjengives den nye Bygning. De store Summer som Kirkens nye Opbyggelse fordrede bleve tilvejebragte, deels ved en frivillig Kollekt,

deels ved en Gave af Statskassen, deels ved et Bidrag fra samtlige Kirker i Danmark, som blev paalagt at udredes af hver Tønde Kirketiendeydende Hartkorn, deels ved Laan, til hvis Forrentning og Afdrag Indtægts Summer anvisttes. Ved Reformationens Jubelfest 1818 blev d. 1 Novbr. Grundstenen lagt til den nye Kirkes Alter. Grundtegning og Planen til Kirkebygningen have i de tre Kobbe: re, som høre til Skrivtet: „Vor:Frue:Kirke i Kjøbenhavn før og efter Branden i Maret 1807. Fra Commissionen for Kirkens Gjen: opbygning. Kbhavn. 1818. 36 S. 8.“ I samme finder man ogsaa beskrevet Højtidelig: heden ved hiin Grundsteens Nedlægning, og de holdte Taler. Kirken er endnu ej færdig; den vil blive prydet med Nesterstykker fra vor *T h o r w a l d s e n*, nemlig: ved Hoved: Ind: gangen: de 4 Evangelister, to paa hver Side i Legemsstørrelse; over Indgangen et Vasre: lief forestillende Kristus, bærende Korset, i Frontonen Johannes prædikende for Folket i Orken. Sakristiet og Døbefapellet gives to Vasreliefer; for hiint med en Gruppe af 13,

for denne med II Figurer. I Kirkens Arka:
der ere Nicher i hvilke Figurer af de tolv
Apostler anbringes i fuld Størrelse, 6 paa
hver Side. See: „Thorwaldsens Arbeiten
für die Frauenkirche in Kopenhagen; von F.
v. Warnstedt. Ister Brief. Jan. 1820.
2ter Brief Juni 1820. 8. (hos Brummer).
Noget mere om Kirken i Skilderiet 1825 No.
83 og 84.

2. Petri; eller Tydske Kirke ogsaa
paa Nørregaden; paa Hjørnet af St. Peders
Stræde. Var i ældre Tider en Landsbyekirke,
som Bønderne i Serritslev søgte, men da
denne Bye og dens Marker bleve indtagne
til Stadens Udvidelse, blev Kirken en af Sta:
dens Sognekirker. Kort efter Reformationen
bleve dens Sognefolk henlagte til den saa
nærliggende Frue Kirke, og Gudstjenesten i
Petri Kirke blev nedlagt. Da siden endeel
tydske Familier, formedelst Krige og Religions:
tvang, toge deres Tilflugt her til Riget, blev
Bygningen istandsat, og nu blev den en Kirke
for den stiftede tydske Menighed, som har det

Privilegium, at de kunne høre til denne Kirke, hvor de end boe, og enten de ere Indsødte eller Fremmede. Kirken har en Kongl. Minister til Patron, og nogle anseelige Borgere til Kurator, Forstandere og Eldste; af hvilke, saavelsom af Patronen, de ringere Kirkebetjentes og Skole-Embeders Besættelse beroer. Præstevalget skeer offentligen i Kirken af Menigheden, efterat samme nogle Dage forud har faaet en trykt Liste paa de Præsters Navne som ere bragte i Forslag at votere paa. Den ved de fleste Bots valgte Præsts Kaldsbrev udfærdiges og underskrives derpaa af Kirkens Patron, Kurator, Forstander og Eldste og confirmeres af Hans Majestæt Kongen. Kirken, som er en Korskirke, er indvendig 76 Alen lang, og 30 Alen høj til Tagryggen. Den leed stor Skade ved den store Ildbrand i Oct. 1728. — Siden ved Bombardementet 1807. Spiret blev opført 1757. Taarnet er i alt 124 Alen højt, nemlig 37 Alen højt til Vægtergangen, derfra til Spirets Træværks Begyndelse 15 Alen; altsaa Taarnmuren 52 Alen; og Spiret med Stangen, 72

Alen. Frue Kirkes Taarn og Spiir var før
 rend Bombardementet, 31 Alen højere. I
 Ligkapellet ere mange Gravminder der ere see-
 værdige; deriblandt nogle af *Wiedewelt*;
 et af *Weidenhaupt*.

3. *Trinitatis*; eller *Trefoldig-*
heds; Kirke, i daglig Tale kaldet, efter
 sit Taarn, runde Kirke, beliggende paa Hjør-
 net af store Kjøbmagergade og Landemærket,
 omtrent lige for store Kannikestræde. Dens
 Bygning blev bestemt af Kong Christian den
 4de, som den 7de Juli 1637 selv lagte den
 første Steen dertil. Det første og egentlige
 Djemærke ved denne Kirkes Bygning var at
 den skulde være en Universitets Kirke; ligesom
 og i Overbygningen at bevare Universitetets Bi-
 bliothek; men da den mod Østen liggende Deel
 af Staden aarligen tiltog i Bygninger og Tal
 af Indvaanere, blev nu *Trinitatis* Kirke be-
 skicket til Sognekirke.

I forrige Tider fra 1662 af holdtes i
 denne Kirke paa 12 Højtids Dage om Aaret,
 ved Klokken 12 Slet, en latin sk Prædiken.

Taarnet er i Henseende til sin Byg-

ningsmaade mærkelig. Det er bygget efter den udmærkede Astronom *Longomontans* (*Tycho Brahes* Discipels) Idee og Anordning, og er 115 Fod højt, uden at regne den astronomiske Bygning, som staaer derovenpaa. Taarnet er 48 Fod i Evermaal, uden at regne Forspringet af det Jerngitterværk, der, som et Bryllæn, omgiver Platfonden eller Gladtaget. *Pontoppidans* Beskrivelse over Taarnet, lyder saaledes: Man kan forestille sig det ikke anderledes end en ordentlig Bindeltrappe, dog uden Trin, men med en jevn Opgang, hvis idelig omløbende Hvelving hviler ved den venstre Haand paa den udvendige Muur, og ved den højre Haand paa en Cylinder eller et Huulstykke, der fra Grundens Middelpunkt rejser sig indtil det Øverste. Derimellem løber, ligesom i et Sneglehuus, den flade og tykke Hvelving, der er saa stærk at man kan kjøre derop med Heste og Vogn." Den russiske Keiser *Peter den store*, der omtrent 1716 oftere besøgte Observatoriet, reed op til samme og atter ned, ja endog engang ledsagedes

af sin Gemalinde *Catharina*, der førte i firspændt Vogn.

Taarnet blev færdigt 20de Mars Dag efterat hiin Grundsteen af Kong Christian den 4de var lagt.

Paa den udvendige Taarnmuur overst oppe imod Kjøbmagergade er en hierosymbolisk Indskrift: *doctrinam & justitiam dirige Jehovah in Corde coronati regis Christiani IVti 1642*, inventeret af Dr. Theol. Thomas Bang, som derom skrev en latinsk Afhandling under Titel: *Phosphorus inscriptionis Hierosymbolicæ*: trykt 1648 i Folio.

Denne Kirke leed i den store Ildbrand 1728 mindst af alle Kirker, i det dens Mure dog saavidt bleve ubeskadigede at man snarere kunde faae den igjen istand.

I Choret, er et prægtigt Marmor: Monument over Feltmarschal Greve *Schack*, med en vidtløftig latinsk Indskriftion.

Af lærde Mænd, hvis Levninger i denne Kirke bevares nævnes Professor *Arnæs Magnæus*, hvis sjeldne Manuscript: Samling, de nordiske Oldsager vedkommende, skjæns

Købes Universitetets Bibliothek, forbundet med et Legat.

Paa Kirkegaarden blev Digteren Johanneſ Ewald 1781 begravet. Over Graven en simpel Steen.

4. Helliggeiſtes Kirke, templum sancti spiritus, ikke Helligſteſ Kirke, templum sanctorum hospitem ligger paa nordre Side af Vimmelfaſtet; er blandt Stadens Sognekirker vel den mindſte. Den har i fordum Tid været en Kloſterkirke, ſom tilhørte det paa de Tider derved liggende Helligaandskloſter eller Duebrødrenes (fratres ordinis spiritus sancti). Diſſe Munke havde en Due i deres Vaaben, ligesom man og endnu ſeer en Due udhuggen i Steen blandt denne Kirkes Portals Firater. Kirken er allerførſt bygt 1469.

Med Iſdebranden 1728 blev Kirken ødelagt; men i kort Tid igjen opbyggt.

Dens Portaler ere overblevne Stykker af Kirkens forrige Prydelſer førend Branden, og paa dem begge ſees en flyvende Due udhuggen i Steen.

Dens Alter er af norsk Marmor og har i ældre Tider staaet i Kjøbenhavns gamle Residens: Slots Kapel, men da dette Kongl. Slot blev nedbrudt 1731, under Opbyggelsen af Helliggeistes Kirke, blev det hertil skjenket, dog bleve to Marmorpiller til Alteret, og to skønne fristaende Billeder, ligeledes to siddende Billeder af hvid italiensk Marmor, i naturlig Legems Størrelse, tilbageholdne, og først nogle Aar fildigere, af Kong Frederik den 5te skjenkede Kirken.

I Ildbranden blev bevaret ubeskadiget af Ildens Lue et langt hvælvet Liig:Kapel, som ligger ved Kirkens vestre Ende. Det er en Levning af det forhen ommeldte Helligaands Kloster, og blev i Aaret 1651 (efterat have havt i nogen Tid anden Anvendelse) omsider indrettet til et Begravelses: eller Liig:Kapel, og til saadant Brug højtideligen indviet d. 3die August s. A.

Da man ved Kirkens Gjenopbyggelse efter Ildbranden 1728 fandt Taarnets tilbagestaaende Mure saa svage, at man ej vilde vove at besvære dem med et Spiir saa fik

Taarnet kun en liden Kuppel eller Opsats. Taarnmuren er 58 Alen høj; til Vægtergangen 64 Alen, til Fløistangen 92 Alen, og Fløistangen er 10 Alen, saa at den hele Højde er 102 Alen.

Magistraten i Kjøbenhavn er denne Kirkes Patroner.

Kirken har betydelige Midler; hvoraf nogle have sin Grund i Legater.

5. *Holmens Kirke*, blev forðum oftest kaldet *Bremerholmkirke*. Den blev begyndt at bygges 1617, efter Kong Christian den 4des Befaling, til den ham saa kjære Søes Etats Nytte. Indviet den 5te Septbr. 1619. I Aaret 1640 blev den udvidet og gjort til en Korskirke. Fra Kirkens Chor er Indgang til et langt Begravelses-Kapel, opført paa et Fundament af hugne Steen ud til Gammel-Strands Kanal. Et af de Monumenter, som ved første Indgang i Capellet især falder i Øinene, er oprettet over den store Søehelt *Niels Juul*, især kjendt fra Søeslaget i Kjøgebugten 1677. Det indtager Bredden af hele Kapellet og et lidet Stykke paa

hver Side deraf. Blandt andre Monumenter og Epitaphier bemærkes et over Søhelten Peter Tordenskjold; et andet over Henrik Gerner.

6. Garnisons Kirken, ogsaa kaldet „den Herre Zebaoths.“ Ligger paa St. Anna-Plads, og er opbygget 1704, mestendeels af Levninger af det afbrændte Amalienborg Slot. Da Garnisonen for en stor Deel, forhen mere end nu, bestod af Tydske, saa var Prædiken og Gudstjenesten her vexelsviis dansk og tydsk indtil i Aaret 1819, da det ved Kongl. Rescr. af 15 Septbr. s. A. blev approberet, at denne Garnisons Kirke skulde allene være en dansk Kirke for de danske Officerer og Soldater, og den til Kirken henlagte Borger-Menighed, hvorimod den tydske Garnison skulde forenes med Frederiks tydske Menighed. (See Coll. Tid. 1819. S. 668:674).

Kirken har ikkun en liden Kuppel, men ej noget Spirr.

7. Bor-Frelseres Kirke paa Christianshavn. Kong Christian den 4de havde vel det Forsæt at give sin nye anlagte

Stad en Kirke, men Omstændighederne hindrede Udførelsen. Kongen kunde ikke paa engang overkomme alt, og den nye Stad maatte nøjes med en liden Interims-Kirke af løs Bygning, som blev indviet 22 Maj 1640, og stod omtrent 40 Aar derefter. Før denne Kirke blev bygt havde Christianshavns Menighed søgt Holmens Kirke, som den nærmeste.

Den siden byggede Kirke blev opført af Generalbygmester Lambert v. Haven i Aarene 1682-94. Indvielsen kunde ikke foregaae førend 19 Apr. 1696. Taarnet havde i lang Tid intet Spiir. Dets Opførelse begyndtes 1749, efter Generalbygmester Lauritz de Thurahs Plan. Paa Taarnmurens fire Hjørner sees de fire Evangelister i overnaturlig Størrelse og vel udarbejdede; der oven paa Spirets Begyndelse i en Ottekant, med lige saa mange Portaler og Udsigter. Derfra kommer man op og ud i frie Luft paa en horizontal Dmgang der fortsættes i en Bindeltrappe rundt uden om Spiret. Trapperne, hvorpaa man, sikret ved en Balustrade, kan beqvemt gaae under aaben Himmel lige til det

øverste ere, som Taarnet, bestaae med Kobber. Forgylninger og Prydelser ere ikke sparede. Overst hvor Bindeltrappen taber sig i Sneverhed begynder Foden, hvorpaa en Globus eller Verdenskugle hviler, af 4 Alens Gjennemsnit; og heroven paa staaer Frelserens Billede af Kobber, fem Alen høj, med en Fløistang som Sejersfane i Haanden.

Taarnets hele Højde er 144 Alen. Fra Jorden nemlig til Taarnmurens øverste Ende 77 Alen. Fra dette Sted, hvor de fire Evangelisters Billeder staae, indtil Bindeltrappens øverste og snevrere Ende 56 Alen. Knappen, Stikken, Kuglen, Figuren, Fanen 11 Alen.

Indvendig i Kirken falder det skønne Marmoralter i Øjnene. Det forestiller Christi Dødskamp i Gethsemane med en hofstaaende trøstende Engel; to Sidefigurer forestille Tro og Retfærdighed. Prædikestolen, indviet den 21 Nov. 1773, hvis Tribune, Himmel, Basreliefer ere af orientalsk Marmor, er inventeret af den danske berømte Architect Harsdorf. Kirkens Orgelværk agtes for det Bedste i Kjøbenhavn; bygt 1698.

8. Den Tydske; eller Frederiks; Kirken paa Christianshavn er ikke ældre end fra 1756. I Aaret 1660 fik de paa Christianshavn boende tydske Familier en Guds; tjeneste holdt i den danske Kirke, saaledes at de selv maatte lønne en Præst. Under 28de Marts 1748 bevilgedes dem at faae en egen Kirke. Til Omkostningernes Bestridelse samle; des en Collect i disse Lande, og et dobbelt Lot; terie blev bevilget.

Grundstenen blev lagt af Kong Frederik den 5te; den 12 Juni 1755.

Den 30 Juni 1769 blev Fløjet og Knap; pen opsat. Kongl. Hofbygmester Georg Dav. Anthon havde givet Tegningen til, og forestod Taarnbygningen.

Under hele Kirkebygningen gaaer en hvel; vet Begravelseskjelder; som har sin Indgang og Lufthuller uden fra.

Kirken blev givet Privilegier af 16de Novbr. 1759.

Ifølge Kongl. Rescr. af 15 Sept. 1819 (see ovenfor S. 57) blev den tydske Garnison,

som forhen henhørte under Garnisons Kirke, forenet med Frederiks tydske Menighed.

Patronatet for Frederiks tydske Kirke bestyres af Fæstningens Gouvernør eller Commandant i Forening med den Patron som, i Overeensstemmelse med Anordningen og Privilegierne af 16 Nov. 1759 §. 3, er beskikket eller allernaadigst maatte blive beskikket, og tage disse tvende Personer Sæde og Underskrivt efter deres indbyrdes Rang.

Kirken henhører under Holmens Provstie.

9. Christiansborgs Slotskirke. Ved Christiansborgs Slots Opførelse blev tillige en Kirke anlagt i en Sidebygning ud imod Gammel-Strands Kanal, forenet ved en Korridor med den nordre Side af Slottet. Den blev herligen indrettet; Væggene og Gulvene belagte med Marmor, 24 Piller af hvid Marmor med forgyldte korintiske Kapitæler bære de øverste Stole. Den brændte med Slottet 1794. Nu er den nye Kirkebygning efter Etatsraad Hansens Plan snart færdig. Dens Indvielse er bestemt til den 14de Maj d. H.

10. Garnisons Kirken i Kastelet Frederikshavn blev bygget 1704. Er kun li- den, da Hensynet blot blev taget paa, at den kunne rumme Kastelets Garnison. Den tyd- ske Garnison horer nu ifolge Rescr. 15 Sept. 1819 under Frederiks Kirke paa Christians- havn.

11. Bartou; Hospitals Kirke. Grundstenen blev lagt den 23de Apr. 1754 og Kirken indviet d. 11te Juni 1755. Den er 33 Alen lang, 12 Alen høj, 22 Alen bred.

12. Domhuus; Kapellet blev ind- viet den 2 Juli 1815 og er egentligen for de i Slutteriet og Fængselsbygningen Indsatte, men søges ofte ogsaa af andre Stadens Ind- vaanere.

Noogle offentlige Stiftelser have Guds- tjenestes; Sale; saaledes: Almindelig Hospital; Frederiks Hospital, Abel = Cathrines Stiftelse, det Harboiske Frue; Kloster. Ligeledes Fængs- lerne i Blaataarn og Stokhuset. Tugt; og Forbedringshusets Kirkes Mure staae ugjenbyg- te, efter dens Ødelæggelse ved Branden 1815.

St. Nicolai Kirke blev i den sto-

re Ildbrand 1795 et Offer for Luerne. Det var en af Byens ældste Bygninger med gammeldags gothisk Pragt. Dens nyere Bygning var bleven færdig 1517. At Grund og tilbagestaaende Mure tjente til Opbyggelse af et Bagttaarn, og Brandredskabs Bevaringshuus er ovenfor sagt S. 44.

Frederikskirken, hvortil Grundstenen blev lagt 1749, blev bestemt at skulde have bleven en Pragtbygning, opført af Marmor, lige ud for Frederiksgaden. 1770 ophørte man med Arbeidet. 1796 kom Spørgsmaal til Undersøgelse: om denne Bygning ikke burde fuldføres efter nogen indskrænkende Afvigelse fra den første Plan. Vor afdøde udmærkede Professor Harsdorf gav Planen og Tegninger; men Omstændighederne hindrede Udførelsen. Mere i Skilderiet 1826 No. 26.

b. For andre Religionsbekjendelser end den Lutherske.

I. Den saa kaldte „Reformerte“ Kirke blev 1688 opført paa en Plads imellem Gothersgaden og Nabenraa. Det er en

regulær og ziirlig Bygning, hvori baade de tydske og franske Reformerede verelvtis holde deres Gudstjeneste. Kirken blev i Gldbranden 1728 næsten ødelagt, men snart igjen bragt i sin forrige Stand.

2. Brødre;Menighedens Forsamlingshuus i Stormgaden.

3. Det katholske Kapel er beliggende i Norgesgade ved Siden af Frederiks Hospital. Menigheden er tydsk og forenet med det keiserlig;østerrigiske Gesandtsskab.

De tydske Jøder havde en stor Synagoge i Læderstræde, som brændte 1795. Siden holde de deres religiøse Forsamlinger i adskillige private Huse, hvilket de saa kaldte portugisiske Jøder stedse have gjort.

---

§. 16.

De Kongelige Slotte.

I. Christiansborgs Slot. Da det efter Branden 1794 endnu er under Gjens

opbygning, saa bliver det som her anføres kun faa historiske Notizer.

Det afbrændte Slot, hvis Mure for største Dele, (nogle ere nedrevne,) tjene til det nye Slots ydre Dele, stod, ligesom det nye vil komme til at staae paa en, rundt omkring med Kanaler omgivet, rummelig Plads, adskilt aldeles fra private Bygninger. Just her var allerede 1168 af Erkebiskop Absalon, den da værende Ejer af Kjøbenhavn, opbygget en fast Borg, som efter sin Skrifter bar Navnet Axelhus. I de følgende Tider fik det store Hovedreparationer, især under Kong Christian den 3die; Kong Frederik den 4de opbyggede det imod Enden af sin Regjering næsten gandske af Nyt med store Bekostninger; men det blev ikke regelret, da man rettede sig efter den gamle krumme og bugtende Grundvold, og tildeels lod nogle af de ældste Mure staae. Derfor, da Kong Christian den 6te kom paa Thronen, blev det igjen nedbrudt, for at et nyt efter en stor Plan skulde rejse sig. I Octbr. 1731 begyndte man med denne

Nedbrydelse, som ogsaa af alle det gamle Slots Staldbygninger, Ridehuus og Boldhuus, hvor: efter hele Grunden blev planeret og jevnet, og de Slotsgrave, som omgave Slottet bleve opfyldte; men da al den Grund ikke fandtes stor og rummelig nok, især da Slottet skulde staae frit, bleve alle de private Huse som laae vesten og norden indenfor Kanalen, der omgiver Slotsholmen, kjøbte, og nedbrudte.

Til at lægge en tilstrækkelig fast Grund under saa svære Bygninger, som nu skulle fremstaa, anvendtes mange tusinde Bøge-Træers Stammer, hvilke nedrammedes saa dybt, at deres øverste Ende kom tre Alen under Horizonten. Den første Pæl blev nedrammet d. 1 Octbr. 1732. Under Slottets 4 Hovedstøje ere nedrammede 9225 Pæle, som ere deels af 5, deels af 10 og 11, ja paa adskillige Steder formedelst Grundens Ulighed af 48 Fods Længde. Endnu førend alle Pælene vare nedrammede tog Muringen sin Begyndelse, thi 1733 d. 21 Apr. lagte Kong Christian den 6te selv den første Grundsteen paa Slottets yderste sydlige Hjørne; og nu fortsattes Mu-

ringen først med store Kampesteen, siden med brændte Steen, meest fra Flensborg og Sønderborg. Murene ere i Kjelderne 5 Alen 4 Tomme tykke, og aftage efterhaanden indtil de allerøverste, som ere 2 Alen 6 Tomme tykke. Udvendig bleve Murene beklædte med hugne Sandsteen, som med betydelige Omkostninger førtes deels fra Gulland, deels fra Sachsen og Westphalen, over Bremen og Lybek. Den Bornholmske Sandsteen kjendte man da ikke; og at faae norsk Marmor vilde vist nok have for- dret længere Tid end man vilde vente derpaa.

Dagligen arbejdede i det mindste to tusinde Mennesker, (undertiden dobbelt saa mange), ved denne Bygning, og Arbejdet blev drevet med den Iver, at allerede 1738 blev Sparreværket opreist, og Krands, efter Sommerhaandværkets Brug, opsat d. 18 Juni 1738, med stor Høitidelighed.

Ogsaa Slottets indvendige Indretning og Gemakkers Udziring med kunstige Tapeter, Malerier, forgyldt Paneelværk, Gipsarbejder, og al den behørig Kongl. Pragt bragtes i et

Var Karstid til Ende, og Slottet blev 1740 færdigt til Beboelse.

Slottets Hovedbygning som havde, de høje Kjeldere iberegne, 6 Etager eller Stokværk, 3 store, og 3 smaae, og som var tækket med Kobber, bestod af 4 Hovedfløje, som udgjorde en Firkant, og indsluttede den indvendige Slotsgaard, som er retvinklet, men ej ligesidig; da de fire Fløjes Dybde ikke havde lige Maal. Den forreste Fasadé ud til den nye Slotsbro, saa og den bageste Fasadé ud til Slotspladsen er hver af dem udentil 367 Fod $4\frac{1}{2}$ Tomme lang. De to Sidebygninger hver 389 Fod lang. Fløjen mod Hovedindgangen hvor Taarnet var, havde en Dybde af III Fod 2 Tomme. Den anden Fløj mod Slotspladsen havde en Dybde af 87 Fod 2 Tomme. De to Sidesløje hver 75 Fods Dybde. Heraf følger, at Slotsgaarden er en Parallelogram, der er 217 Fod $4\frac{1}{2}$ Tomme lang, 190 Fod 8 Tomme bred, alt uden at regne Murenes Forspring.

Paa Fløjen mod Ridebanen var et Taarn med Klokker.

Den østre Side af Slottets Hovedbygning mod Slotspladsen er ved Korridorbygninger forbundet paa den ene Side med Slotskirken, og paa den anden Side med Cancelliebygningen, og derved er den hele Længde mod Slotspladsen 680 rhinlandske eller sjellandske Fod.

Slottets Højde var fra Horizonten indtil det øverste af Taget i alt 114 Fod 5 Tomme. Slotstaarnets Højde fra Horizonten til Overkanten af den øverste Gesims 166 Fod, og fra Gesimsen til den øverste Spids 100 Fod, altsaa det hele 266 Fod.

Blandt Slottets Sale vare især to store, og prægtige; nemlig: 1. i Taarnfløjen den saa kaldte *Riddersal*, 128 Fod lang, 62 Fod bred, 48 Fod høj, og 2. *Højesteretsalen* i den sydlige Sidefløj, paa 7 Fag.

Dette herlige Slot, hvis klippefaste Grundvolde, og tykke Steenmasser syntes at trodse Forgjængelighed, og som var ligesom en liden Stad, beboet af 1000 Mennesker, gik op i Røg i færre Timer end der var anvendt Klar til dets Opførelse. Natten imellem den 26 og

27de Febr. 1794 lagtes Slottets Hovedbygning i Afse, lige ned til de dybeste Kjeldere, saavel som to Sidebygninger mod Norden, nemlig Slotskirken, og en Bygning, hvor der var Bognremisser, Geschirkamre og Stald for Gården til Hest. De fortæredes saa aldeles, at intet uden de 5 Alen tykke Mure bleve tilbage; og en stor Deel af Slottets Kostiigheder bleve ligeledes et Rov for Ødelæggelsen.

Den nye Slotsbygning nærmer sig sin Ende; den udføres efter Etatsraad og R. af D. Hansens Plan. Af Hovedfløjene er for det meste den vestlige Fløj nedbrudt. Det nye Slot vil blive prydet med Basreliefer og andre Bærker af Thorvaldsen, og med Malerier af vore beste Malere.

En stor Forgaard uden for Slotsbygningens vestre Side ere indrettet til Ridebane. Denne Plads er i Længden 230 Alen, og i Bredden 190 Alen.

Ridebanen er paa begge Sider indsluttet af regulære Bygninger, midt i forhøjede af en dobbelt Etage, og hvis forreste Deel, som vender ud til Ridebanen, hviler paa en Mængde

de fristaaende Piller, der ere sammensøjede med Hvelvinger og aabne Buer, som yde i Slud og Regnvejr en god Spadseregang, der i forrige Tider deels var mere brugt, deels behageligere og jevnere end nu. Den hele underste Deel af disse Sidebygninger er indrettet til Kongelige Hestestalde, hvor omtrent 200 Heste kan rummes. Paa den sydlige Side ere Krybberne og deres Beflødning af mørkeblaae norsk Marmor, ligesom og Hvelvingerne bæres af Marmorpiller, 76 i Tallet.

I sydlige Sides Længde er i Midten Hoftheatret (hvorom herefter); i nordre Sides Længde er ogsaa i Midten symmetrisk opført et stort Ridehus. Her er adskillige Gange holdt offentlige Caroussels, eller Ridderspil, saasom 1742, 1744, 1745, og sildigere.

Disse Bygningslængder, paa begge Sider af Ridebanen, bøje sig vestligen i Amphitheatrerform mod hverandre i frum Linie, ladende midt for Slottet en Aabning til Udkørsel igjennem to af Kvadersteen opførte, og med Villedhuggerarbejde udzirede Pavilloner; og den

ne Abning er forsynet med en altid aabenstaaende prægtig Jerngitterværks Port. — Til Pavillonon støder en over Kanalen gaaende Broe, ligeledes af Kvaderstene, og Kanalens Bolværk mod Slotsiden er ligeledes af Marmor.

2. Rosenborg Slot med dertil hørende Have blev anlagt 1604 af Kong Christian den 4de og bestemt til at være et Lystslot, hvor Kongen og den Kongl. Familie kunde være om Sommeren nyde Landlusts og Haves Behageligheder, uden dog at være for langt fra Staden, da den forrige Kongel. Lysthave, hvis Beliggenhed var vesten for Holmens Kirke, og norden for Kanalen, hvor siden de saa kaldte Skipperboder stode, blev udlagt til Byggeplads. Ved Rosenborgs Slots første Anlæg var det uden for Staden, men der forløb ikke 4 Aar førend Stadens Grændser mod Nordost bleve 1608 udvidede, og derved blev Slottet med sin Omegn mod Øst og Syd indlemmet inden for Stadens Bolde. Efter den i forrige Tider brugelige Bygnings- og Befæstningsmaade blev Slottet ved dets Anlæg om-

givet med Bolde og Grave, og da disse senere ere holdte vedlige, saa har den der boende, Overopsynet anbetroede Embedsmand, som er en Militairperson, Titel af Kommandant. En Kongelig Fuldmægtig er ogsaa ansat, til hvem man henvender sig for at see Slottet og dets Mærkeligheder.

Slottet bygget i halv gothisk Smag, efter de Tidens Maade, har et stort Taarn mod Haven, og to mindre mod Gaarden, samt et fjerde, men uden Spids, hvori Opgangen er anbragt. Det er tækket med Kobber. Bygmesteren var *J n i g o J o n e s*, en Engellænder, (see Weinwich S. 46 og 60).

Rosenborg Slotshave, hvis Længde fra Begyndelsen af har været 925 Alen, og Bredde 600 Alen, er for Kjøbenhavns Indvaanere af saare megen Bigtighed, da Udgang her er aaben for alle Aldre, en vigtig Sag i en stor Stad. Ligesom der i vore Tider er skeet betydelige Indskrænkninger i Havens Størrelse, i det et stort Stykke er indtaget til Exerceerplads og et andet Stykke til Anlæg af Kronprindsessogaden, saaledes er derimod ogsaa

gjort meget til Havens Forskjønnelse efter vorre Tidens Smag.

Haven har forhen havt forskjellige Lysthuse, Springvande 2c. Nu kun tilbage en lille Pavillon og et Springvand.

Den lille Pavillon kaldet *Herkules Logen*, som staaer i den gene Ende af den saa kaldte Cavaliergang er opført af den afdøde smagfulde Architect *Harsdorf*. I samme er anbragt i to smaa Nicher to smaa Marmorstatyer og i Midten en stor Statye, gjort af et eneste Stykke hvidt Marmor, og forestillende *Herkules* sønderrivende en Løve i Struben. Den er forfærdiget i Florents 1709 af *Johan Baratta*. (*Namdohr S. 150*).

En anden Støtte i bemeldte Have er støbt af Metal, og forestiller en Løve der søndersliger en Hest. Kong Christian den 4de, som lod denne Gruppe forfærdige, lod tillige slaae en Skuepenge, hvorpaa den forestilles med denne Paaskrift:

Frustra te opponis, frenande caballe, leoni.

Albus eras, rubeus, si modo pergis,
eris.

eller paa dansk, efter Myrup:

Forgæves vover Hest mod Løve sig i
Strid;

Med Kampen vorder rød den Lød som
før var hvid.

I Schlegels tydske Oversættelse af Slan-
ges Historie om Kong Christian den 4de (3tes
Buch S. 280:1) er viist, at denne Billedstytte
er forfærdiget 1618 efter en Antik; og altsaa
ikke, som man forhen havde meent, skulde sig-
te til at den lüneborgske Hertug Georg i Na-
ret 1626 overgik fra det kongelige Partie til
det keiserlige; et Forhold som smertede Kon-
gen meget; men vist nok har Kongen ved Me-
dailen som sigtede til Sagen, ladet Billedstøt-
ten afgive et passende Symbol. Det lüne-
borgske Waaben forestilles ved en Hest, det
danske ved Løven. (Myrups Karakteristik af
Kong Christian den 4de S. 63:64).

Nummet forbyder her at omhandle alle
de Kostbarheder, og Seeværdigheder Slottet
bevarer; man har den nyeste og udførligste

trykte Efterretning derom i Thaarups Skrift: „Kjøbenhavns Mærkværdigheder“, for det meste grundet paa de Oplysninger Forfatteren blev meddeelt af Hr. Stauenberg, Kongelig Fuldmægtig ved Slottet, og den Mand som man henvender sig til for at besee Slottet. (Eil Efterretning for Reisende og Andre bemærkes, at Betalingen er 3 Rbdlr. Sedler, ligesom man gjerne giver den ved Oplukningen opvartende Karl 3 Mk. Tegn. Et Par Tilmær hengaae med at besee Alt. Man gjør rettest i at bestille Afdgangen Dagen forud. Om Formiddagen fra 9 til Estermiddagen Kl. 5 er passende Tid. Bemeldte Skrift faaes hos Hr. Bogtrykker H. S. Popp Østergade No. 72). Vi udtegne deraf blot enkelte Notizer; med faa Tillæg:

Slottets tredie Etage er en stor lang Sal, kaldet Riddersalen. I Salens nordre Ende staaer en Kongelig Tron:Lænestol med meget forgyldt massivt Sølvarbejde. Frederik den 4des Tiffer. — Et ovalt Bord, Kar:men af massivt Sølv. — Neden for Trontrappen seer man de tre Sølv:Løver i naturlig

Størrelse, der bruges ved de Kongl. Kroninger, at staae for Thronen. Den ene Løve vejer 81 Pund; den anden 89 Pund; den tredie 81 Pund. Samtliges Vægt 251 Pd. eller 8032 Lod. Den ene er 13lødig 5 Qv., de to andre af 13lødigt Sølv.

Væggene ere beklædte med tolv Stykker med Guld og Sølv indvævede og i skønne Farver udførte Tapeter, der 1677 bleve fabrikerede i Kjøge, og som forestille Tildragelser af Kong Christian den 5tes Krigshistorie; med tydske Inscriptioner. De Personer som paa disse Stykker forestilles, ere alle i Legems Størrelse, og af fuldkommen Lighed med Originalerne. Man seer og hist og her Heste og Hunde, som ved Skjønhed, Troeskab og slige gode Egenskaber vare deres Herrer kjære.

Regaliekammeret ligger sydvest for Ridder salen og bevarer de Kongelige Regalier, (Guld kronen, Scepteret, Sværdet, Guldæblet, Salve; Buddiken ic.) hvilke, især i Henseende til Juvelerne, der pryde dem, ere af overordentlig Kostbarhed; og blive ikke foreviiste uden særdeles Tilladelse. Overhofmarskallen Selv

har Nøglen til Gjemmestedet. Derimod be-
 vares Modeller efter Originalerne, eller Af-
 bildninger af Træ, forgyldte, af Krone, Sep-
 ter, Sværd og Væble, i det her neden nævn-
 te grønne Kabinet. Fremdeles bevares her
 mange Guld- og Sølvkostbarheder, tildeels be-
 satte med Juveler; Bægere, Pokaler, Skri-
 vertøjer, Daaser 2c. 2c., som have tilhørt Kon-
 gelige Personer, af den danske Kongefamilie;
 tildeels med Indskriver. — Dronning Is-
 belle's, Christian den 2dens Dronnings For-
 mælings Ring, af Guld med en usleben Sa-
 phir.

Ogsaa sees her det overordentligen præg-
 tige og kostbare Ridetøj, som af Kong Chri-
 stian den 4de blev bekostet til hans Søns, den
 udvalgte Tronarvings Prinds Christians Bryl-
 lupsfest 1634. — Det af samme Konge brug-
 te Kompas af Sølv forgyldt. — Sammes
 Lygte. — En kubisk Tobaksdaase, af Maho-
 ni-Træ, fra de flydende Batterier, hvormed
 Spaniernes bekjendte Angreb paa Gibraltar
 skeete. — Muurskee og Kalktrug, af Sølv,
 hvormed Kong Frederik den 6te lagte i

Maret 1824 Grundsteen til Wonsyld Kirke, i Nærheden af Hadersleb.

Tæt derved er det saakaldte grønne Kabinet, hvor, iblandt mere, bevares en: deel af de afdøde Kongers og andre fyrstelige Personers Sværd, Kaarder, Kommandostave, Stoffe ic. ic.

Her bevares ogsaa det bekjendte Oldenborgske Horn af Sølv, forgyldt, med mange Figurer (see Thaarups ovennævnte Skrift S. 30). — Endvidere: endeel af Kongl. Personer drejede Stykker, saasom nogle Konststykker i Elfenbeen, hvoriblandt en overmaade fin Pyramide, to Lyskroner og en Spinderok m. m. forfærdigede af Dronning Lovise. — Et rundt Elfenbeenstempel, med konstige arkitektoniske Prydelser, og en Opsats i Midten, der bestaaer af mange af et Stykke drejede Kugler, forfærdiget 1754 af Dronning Juliane Marie. — Nogle Daaser forfærdigede af Frederik den 4de som Kronprinds 1682. — En Daase, forfærdiget af Christian den 5te 1691. — En Pokal, Vaser m. m. forfærdigede af Prinds Carl til Hessen-Cassel 1759.

— Nogle Pokaler, Vaser og Templer, forfærdigede af Arveprinds Wilhelm af Hessen 1760. — Ogsaa gjemmes her nogle Sølvpokaler, vundne af Kong Christian den 4de ved Karoussel i Hamburg 1603. — Et lidet Skibanker, forgyldt, hvormed Kong Christian den 5te blev i en Storm reddet, med et lidet Bærs af Thomas Ringo.

Et lidet til Ridder salen stødende Bærelse, kaldet Glas kabinettet, indeholder endeel Glasvarer, Pokaler med Portraiter, eller Indskrifter eller Figurer; o. s. v. — En stor Mængde Glasvarer i mangfoldige Former, som Tallerkener, som Knive og Gaffler, som Pokaler, Karaffer, m. m. ere for en Deel komne fra Venedig under Kong Frederik den 4de; men ogsaa andetsteds fra.

I mellemste Etage er Speil kamret, hvis Loft og Vægge, ligesom og en stor Oval af Gulvet, bestaaer af folieret Speilglas, saa at man faaer en behagelig Overtænkelse, som om man var i et stort Selskab i et stort Bærelse. I denne Etage er et Bærelse, hvor Klasse lotteriet trækkes; et andet hvor endeel

kosteligt Porcelain bevares, Vaser m. m. hvor paa Malerier Portraiter o. s. v. ere anbragte.

I **Tronkammeret** sees den Kongelige Tronstol, som bruges ved Kroningen. Den er prægtigen udarbejdet af drejede Enhjørnings- horns Piller. Ligeledes Dronningens Tronstol; de Vasa sacra som til de Kongl. Prindsers og Prindsessers Daab bruges; endeel Møbler af Kontoirskabe og mere saadant, som har været brugt af de afdøde Konger; nogle Skabe, hvori forskjellige danske Kongers Parade- Dragter, brugte ved højtidelige Lejligheder, saasom Kroningsdragter, Formælingsdragter &c. — Et lidet Skrin, hvori Kong Christian den 4des Hue, som han bar, da han blev saaret i Slaget paa Colberger; Hede, samme Konges Hue, som han bar, da han sammesteds havde mistet sit højre Øje; med en grøn Taftes Kappe for, &c. — En maurisk Fyrstinde; Dragt, foræret Hendes Majestæt Dronningen, af Dejen af Tunis.

Nederste Etages nordligste Værelse er en Sal, hvis Tavleværk eller Paneel af Træ har

paa Bygningerne mange Malerier af fordums Tids gode Malere. I dette Værelse er Enden af et Talerør, som i 60 Alens Længde løber i Muren til det yderste Gemak i Slotets sydlige Ende, saaledes at to Personer kunne fra Kørets begge Udløb tale med hinanden, uden at blive hørt af Nogen. Ved Siden deraf et Værelse, der har været Kong Christian den 4des Soveværelse.

Sydligste Værelse indeholdt forhen en herlig Mineralie-Samling, der nu er bortflyttet. Her bevares nu: nogle Malerier af danske Kunstnere: Meyer, Gebauer o. fl. bestemte for Christiansborgs Slot.

Et stort Malerie, i oval Kamme over den Drøm Kong Christian den 4de havde, Matten før Søslaget forefaldt i Listerdyb. Kongen forestilles staaende i Band, og en Genius sætter en Laurbærkrands paa hans Hoved.

Samme Konges Afbildning til Hest imellem to Støtter, paa hvilke alle i et Karoussel Deeltagendes Baaben ere stukne; af Sølv, forgyldt. Er en Erindring om det store Karoussel i Hamborg 1603 ved Kongens

Hylbing der. Det var i samme Karoussel de vægtige Sølvkander vandtes af Kongen, som ogsaa bevares paa dette Slot; see ovenfor S. 80.

Nogle i Vox poufferede Portraiter; nemlig: Kong Frederik den 3dies; — Vor nu regjerende Konges, som Kronprinds, i 4de Aar; — En Prindsesse af Hildburghausen; i Barndommen; — Dverginden Anna Marie, som døde 1770, 14 Aar 8 Maaneder gammel, 26 Tomme høj; vejede 13 Pd. 13 Lod.

3. Charlottenborg Slot. Dets Bygning blev begyndt 1672, paa Greve Ulrich Frederik Gyldenløve's Bekostning.

Efter Kong Christian den 5tes Død fandt hans Enkedronning Charlotte Amalie det ønskeligt for sig til et Enkesæde, naar hun opholdt sig her i Staden om Vinteren, og kjøbte det af den gyldenløveske Familie. Fra denne Dronning skriver sig Bygningens Navn. Slottet tjente i sildigere Tid til Residens for Kong Frederik den femte som Kronprinds. Siden blev det overdraget til Konsternes Akademie; ligesom det

Have blev indrettet til botanisk Have. Bygningen bestaaer af 4 Længder, indsluttende et stort Gaardsrum. Den Fassade, som vender ud mod Kongens Nytorv, har to Forsprings- eller Karnap:Bygninger for Enderne, og desuden den udmærkende Decoration, at Pilastrerne ved Indgangen have i deres Kapitæler Ornehoveder istedetfor Snirkler.

Bygningen er af 80 Alens Brede mod Pladsen, og 100 Alens Længde mod Nyhavn.

4. Det kongelige Palais, almindeligen kaldet Prindsens Palais, (fordi 2 Konger have som Kronprindser resideret der), ligger paa Hjørnet af Gigants (eller som den nu benævnes: Nye Vestergade) og Kalleboe-Kanal. Paa denne Grund stod forhen en stor og anselig Bygning, der var opført af en rig Mand, Kjøbmand Gysbert Wygant Michelbecker, som i Kong Christian den 5tes Tid tillige var Kongelig Kjeldermeister, og ved sine mange Bygninger i denne Gade gav Anledning til Gades Navn, som bevarer sig og vel bør vedligeholdes i daglig Tale. Da Kong Frederik den 4de havde besluttet at sætte det

gamle Kjøbenhavns Slot i Stand, og at lade en Deel af samme nedbryde, maatte den Kongelige Familie, medens Arbejdet stod paa, forlade Slottet. Den saakaldte Bygandts store Gaard blev derfor kjøbt af dens daværende Ejer, ligesom og nogle tilstødende Gaarde. Her blev da indrettet en Interims-Residents for da værende Kronprinds, siden Kong Christian den 6te og Gemalinde, da værende Kronprindsesse Sophia Magdalena. Ved denne Leilighed blev Bygningen gjort større og anseeligere. Kong Frederik den 5te beboede ogsaa dette Palais som Kronprinds, efterat da paa nye nogle Hovedforandringer ved Bygningen vare foretagne, hvorved den fik sin nuhavende Form. Bag ved Hovedfasaden ligger en temmelig stor Have.

I Kong Frederik den 5tes Regjerings Tid blev dette Palais beboet af Enkesyrstinde Sophia Wilhelmine af Ostfriesland, (Søster til Kong Christian den 6tes Dronning Sophia Magdalena), som med sin Hofstat residerede der om Vinteren, indtil sin Død paa Sorgenfrey Slot den 7de Juni

1764. Siden havde Hans Durchl. Prinds Carl af Hessen; Cassel og Gemalinde deres Bolig her i nogle Aar. Ministeren Ove Høegh; Guldberg maae og nævnes blandt de mærkelige Mænd som her have boet. Nu boe her mange Mænd, med Familier, som i Hans Majestæts Kongens Tjeneste have Functioner i militære og civile, meest høje Hof-Poster. Fra 1771 har det Kongl. Landshusholdnings Selskab her havt dets fornødne Lokale til Contoir og Samlinger. Fra 1794 er Højesteret her holdt; dog skeer den aarlige højtidelige Rættens Aabning ikke her, men paa Rosenborg Slot.

5. De Kongelige Palatier paa Amalienborg. Frederikspladsen, som er en Ottekant, blev omgivet med fire Kvadersteens Palatier, der ligne hinanden fuldkommen i det Udvores. Deres Bygning begyndtes 1750. Det ene blev opført af Geheimeraad Greve Adam Gotl. Moltke; det andet af Enkegrevinde Frue Schack, det tredie af Generallieutenant Greve v. Levetzow; det fjerde af Geheimeraad Baron Joachim

Brochdorf. Nu have Deres Kongl. Majestæter, indtil Christiansborgs Slots Gjenopbygning bliver fuldsørt, Residents i de to førstnævnte. Hans Kongl. Høshed Prinds Christian Frederik i det tredie nævnte; og i det fjerde er Søe-Kadet-Akademiet.

---

§. 17.

Nogle mærkelige private Bygninger.

Som saadanne fortjene at bemærkes: det Holsteinske Palais i Stormgaden; det Thottske Palais paa Kongens Nytorv, Etatsraad, N. af D. Eriksen's Gaard paa samme Torv (byggt af Harsdorf); Conferentsraad, N. af D. Constantin Brun's Gaard i Bredgaden; det grevelige Schimmelmannske Palais; i øvrigt er det paa Amalienborg, i Kronprindsessogaden, paa Gammel- og Nytorv hvor de fleste skønne private Bygninger findes.

---

§. 18.

Statyer og andet Billedhugger: og Sculptur:
Arbejde.

1. Kong Christian den femtes Staty til Hest staaer paa Kongens Nyestov, er støbt af Blye, og Arbejdet udført i Maren 1681:88. Mesterens Navn er Abraham Cæsar l'Amoureux. Under Hestens Fødder ligger et Billede forestillende Misundelsen. Den staaer paa et højt Steenpostament, paa hvis fire Hjørner sidde fire i Blye støbte Sindbilleder: *Wisdom* forestillet ved *Minerva*, *Styrke* og *Tapperhed* ved *Herkules*, *Udelmodighed* ved *Alexander* med den gordiske Knude, og *Æren* ved en Figur, som bærer en Pyramide. (See *Thurahs Vitruvius Side 90. Weinwich Side 98. Ramdohr Side 91*).

2. Kong Frederik den femtes Statye til Hest zierer Frederikspladsen paa Amalienborg. Den blev 1768 udført i Erts af *Jacq. Fred. Joseph Sally*. Den staaer paa et Fodstel af hvid italiensk Marmor,

19 Fod og 9 Tommer højt. Tilligemed Statyen er Højden i alt 36 Fod. Den blev bestøttet af det asiatiske Kompagnie, og Beløbet var i alt 401,080 Rdlr. 45 Skill. foruden at Sally fik aarligen 1000 Rdlr. Støbningen blev udført af Peter Gorr, som dertil med franske Arbejdere blev forskreven fra Frankrig, og strax da Støbningen var fuldendt, hjemreiste. Da Statyen var færdig blev den ved Maskiner, udfundne af Hofstømmermester og Kongl. Mechanikus Frants Joseph Zuber, udført fra Gjethuset til det Sted hvor den staaer.

3. Den saa kaldte Friheds Støtte tæt uden for Vesterport er opført i en anlagt Runddeel paa Landevejen, paa hvis Sider Alleer ere plantede. Dette Monument er reist til Minde om de i Aaret 1788 og følgende Aar for den danske Bondestands Frihed udgivne Lovstykker. Mindestøtten bestaaer i en hoi Obelisk af bornholmsk Sandsten. Paa dens østre Side læses følgende: Kongen kjendte, at Borgerfrihed, bestemt ved retfærdig Lov, giver Kjærlighed til Fæderneland, Mod til dets Værn,

Lyst til Kundskab, Attraae til Flid, Haab om Held. Paa vestre Side: Kongen bød Stavns: baandet skal ophøre, Landboloven gives Orden og Kraft, at den fri Bonde kan vorde kjet og oplyst, flittig og god hæderlig Borger lykkelig. Foden, paa hvilken Obeliskten hviler, er af norsk Marmor, og har disse Indskrifter: Paa søndre Side: for Christian den VII., de Danskes og Norskes Konge, af enige og taknemmelige Borgere. Paa den nordre Side: Grundstenen blev lagt af Frederik, Kongens Søn, Folkets Ven MDCCXCII. Godstykkets østlige Side har en Basrelief, som indeholder en Forestilling af en vorned Bondes Frigivelse; og dets vestlige Side en Basrelief, der forestiller Retfærdigheds Gudinden med sine Attributer. Paa de fire Hjørner af dette Godstykke ere anbragte 4 Figurer af italiensk Marmor $3\frac{1}{2}$ Alen høje; som Sindbilleder paa Troeskab, Agerdykningsflid, Tapperhed og Fædrenelandskjerlighed. Den førstes Attribut er en Hund, den andens en Plov og et Overflødheds Horn, den tredies adskillige Spyd indviklede i en Fane; den fjerdes en

Borgerkrone og Fasces. Den første er af Wiedewelt, den anden af Weidenhaupt; de to sidste af Prof. Nic. Dajon. Udkastet til det Hele var af Nicol. Ubbildgaard; og Indskriften af Thomas Thaarup. Hele Monumentet er omtrent 24 Alen højt; og har kostet henved 14000 Rdlr. samlede ved en Subskription.

4. Vi have i det Foregaaende (S. 48. 51. 53. 55. 56. 59. 70. 74.) nævnt nogle af de Sculptur=Arbejder ic. Hovedstaden har, eller erholder, saasom de Thorwaldsen'ske, Rosenboghaves, Kirkerne's og Kirkegaardene's. Fremdeles maae bemærkes, at de uden for Rjøbenhavn liggende Assistentkirkegaarde har mange skønne Gravminder, blandt hvilke nogle af Wiedewelt, Dajon, Capitain og Architect Chaper o. fl.

5. Ved Konstakademiet er i den saakaldte Figursalen skøn og anselig Samling af antike Figurer, nogle faa i Marmor, andre i Gipsafstøbninger, opstillede i en dertil indrettet Sal, hvor Lyset falder meget beqvemt ovenfra paa forskjellige Sider. Man har en

trykt Fortegnelse derover 1807; men Samlingen er siden forøget.

6. I Konstakademiets Forsamlingsaal, og dets øvrige Lokale findes og mange Konstværker af denne Klasse; baade Receptionsstykker og andet af nyere Mestere; saasom: a. af danske, eller af Mænd som have levet hos os: af Prof. Jacques Fr. Joseph Saly (der i en Række af 17 Aar var Akademiets virksomme Direktør. 1774 rejste han hjem til Frankrig, sit Fædreland) — af Joh. Chr. Mezold — af Prof. Johannes Wiedewelt († 1802) — af Beydenhaupt — Stanley — Dajon; — og af vor Berthel Thorwaldsen, fra hvis Haand 39 Nummere zire den Udstilling der nu (Apr. 1826) besøges. b. af Fremmede: Canova, Sergel og flere enkelte Stykker.

G. 19.

Konstakademiet.

Det Kongl. Akademie for de skjønne Konster blev stiftet 1754. Dets

nu værende Fundats er af 28 Juli 1814, og under samme Datum er et Reglement udstædt for den indvortes Orden ved Akademiet. „Akademiets første Djemeed skal være, heder det i Fundatsen, at danne Kunstnere i Tegning, Maleri, Billedhuggeri, Architektur, Kobberstikning, Medaillør; Konsten, og andre dertil nærmest grændsende Konstgrene. Det skal end videre vaage over den gode Smag i forbemeldte Konster, at den, rodfæstet ved Akademiet, kan derfra videre udbrede sig, især til de Værksteder, hvis Arbejder kunne, ved Tegning og Konstsmag, vinde frem ad til mere Fuldkommenhed. — Med Hensyn til begge Djemeed, i Forbindelse med hinanden, er Akademiet at ansee deels som Konstskole til at danne Kunstnere, deels som Konstselvskole til at udbrede Konstsmag. Akademiet har 7 Professorer i Konsterne, af hvilke 5 Historiemalere, eller Billedhuggere, eller andre Kunstnere, som have Kundskab og Færdighed i at stille, og tegne efter den levende Model, og to Arkitekter. Fremdeles 3 Lærere i Videnskaberne, nemlig en i Matematiken, en i Anato-

mien, en i Historie og Mythologie. Endnu 5 Informatorer ved Skolerne. Elevernes Antal er imellem 4 til 500. Akademiets Sekretær kan være en Kunstner, men han skal i det mindste være en Kjender og Elsker af Konsterne, og er han valgt udenfor Akademiets Medlemmer bliver han, ved at indtræde som Sekretær, tillige ordentlig Medlem. En Direktør vælges for 3 Aar blandt de 7 Professorer i Konsterne. Akademiet har nu 34 Uresmedlemmer, 3 udenlandske Medlemmer, 18 akademiske indenlandske Medlemmer, 3 Agreerede.

Narligen den 31te Marts, Stifterens, Kong Frederik den 5tes Fødselsdag, holder Akademiet et højtideligt offentligt Møde, i hvilket Præmie-Medailler af Akademiets Præsæs uddeles, og en Forklaring oplæses om det vigtigste som ved Akademiet er foretaget og virket i det forbigangne Aar. Derefter skeer i April en offentlig Udstilling af Konstarbejder. Ellers skal en Salon hvert fjerde Aar være aabnet. (Mere i mit Skrivt om Kjøbenhavns Mærkværdigheder).

Akademiet har en skøn Bogsamling i

Konstfaget; en Samling af Haandtegninger og Kobberstykker, og en liden Samling af Malerier og andre Kunstværker, der som Reception's Stykker ere indsendte. Thorvaldsens kolossale Buste i Marmor er skjenket Akademiets Samling af Hans Majestæt Kongen.

---

§. 20.

Maleriesamlinger.

Den Kongel. Maleriesamling er meget betydelig. Der er bestemt for samme et nyt Locale, nemlig paa Christiansborgs Slot, i to sammenhængende Rækker af tolv lysse, høje og rummelige Sale, foruden en Forsal, bestemt for kopierende Kunstnere. Begyndelsen er skeet med de italienske Skoler i de to første Sale. Af hollandske Malerier findes langt talrigere Værker, der ved Sjældenhed eller Ypperlighed overraske en Kunstelsker. Samlingen bestaaer af forskjellige Dele: a. den ældste og betydeligste, riig paa udmærkede Mesterstykker, var forenet med det for:

henværende Konstkammer (hvorom i S. 22). b. en af Consul West († 1811) tilkjøbt Samling, hvorover haves en trykt ræsoneret Catalog. Kbhavn 1807. 8. c. Den saa kaldte Bodendickske Samling, hvorover en ræsoneret Fortegnelse er trykt i Østs Archiv 1825. 4 B. 2 S. Endeligen ere de skønneste Malerier fra Fredensborg og andre Kongelige Landslotte, saavel som fra de Kongelige Palæer paa Amalienborg bestemte for bemeldte nye Lokale. Til de nævnte Fortegnelser, til mit oftnævnte Skrift: „Kjøbenhavns Mærkværdigheder“ og til den korte Udsigt over Kjøbenhavns Maleriesamlinger, som Hr. v. Numohr har givet i Kunstblatt, 1825 No. 87 & 88, og som derfra er optaget i Aftenbladet 1825 No. 53 Dec. maa jeg henvise. Fra Inspektøren ved det Kongl. Museum Hr. Justitsraad Joh. Conr. Spengler, som ordner og beskriver de Kongl. Malerier, kan en fuldstændig Fortegnelse ventes udarbejdet.

Blandt private Samlinger mærkes: I. Hans Kongl. Højheds Prinds Christian

Fredriks Samling; meest af Nutidens Kunstnere. Mange udmærkede Stykker af denne Samling har været seet ved de sidste Aars Udstillinger.

2. Den Moltkiske. Den bevares i det Thottske Palais paa Kongens Nytorv i dertil lejet Lokale. Den første Grund dertil er lagt af Greve Ad. Gotlob Moltke til Bregentved († 1792) og betydelige Forøgelse af de følgende Lehnsgrever ere tilkomne. Stifterens Søn, Geheime-Conferentsraad og Statsminister Greve Joach. Gotiske Moltke († 1818) aabnede Samlingen til offentlig Brug, omtrent fra Aar 1804. Hver Onsdag Formiddag fra Kl. 12—2 er der saaledes Afgang, saavel for Konstelskere, som for Konstens Dyrkere, der ville tage Kopier. Man har en meget instructiv „udførlig ræsonneret Fortegnelse“ over 150 Stykker af de vigtigste i Samlingen, forfattet af Hr. Justitsraad N. H. Weinwich, trykt 1818. 8., hvilken Fortegnelse kan faaes kjøbt paa Stedet, de anførte Dage. Nogle senere tilkomne Stykker opgives i mit oftnævnte Skrift.

3. Etatsraad, N. af D. GeheimesKabinets Kasserer Fr. Conr. Bugge har en herlig, i mange Aar forøget MalerieSamling. Dens fortrinligste Stykker opgives i benævnte Skrift; hvilken Bemærkning ogsaa gjelder om følgende andre Samlinger:

4. Kammeraad C. Cl. Bang's Samling. Hans Kongl. Højhed Prinds Christian Frederik har naadigst tilladt dens Bevaring, for største Deel, i sit Palais paa Amalienborg.

5. Professor Lorentzen's.

6. Cancellieraad Thomsen's.

7. Frue Abildgaard's.

8. Professor S. Jacobsen's, og flere mindre Samlinger.

Her maa og erindres Konstakademiets Samling af Receptionens Stykker, og dets Medlemmers Portraiter (see Dagen 1822 No. 174).

---

§. 21.

Samlinger af Kobberstik og Haandtegninger.

I. En stor og vigtig Kobberstiksamling er forenet med det store Kongel. Bibliothek. Den bestaaer af tre Hovedafdelinger: a. den ældste Samling af 47,228 Blade i 55 meget store Bind. Mange Blade af den højeste Sjeldenhed. De første Spor af denne Samling ere fra Kong Christian den 5tes Tid, i Slutningen af det syttende Aars hundrede. b. en nyere Samling, som i sin Tid tilhørte Etatsraad v. W a s s e r s c h l e b e n, blev kjøbt 1783, og derpaa ordnet efter de forskjellige Skoler og Mestere i 217 større og mindre Bind. c. Pinotheca Dano; Norvegica, en Frugt af 50 Aars flittige Samling af Fred. Ad. Müller (der døde 1795 som Konferentsraad og Stempletpapirs; Forvalter). Man har en trykt Udsigt over denne Samling (Kbhavn 1796. 4.), hvis Værd ikke bestaaer allene i at være den eneste i sit Slags, men fornemlig at udgjøre et vigtigt Bidrag til Fædrenelandets Historie. Værket bestaaende

af omtrent 4500 Kobberstik, indsluttede i 26 meget store Bind, indeholder en fuldstændig Samling af alt hvad danske Kobberstikkere i deres Kunst have frembragt, og alt hvad udenlandske Kunstnere have stukket, der paa nogen Maade angik Danmark. Skade at denne Samling, i de siden henrundne 30 Aar, ej er bleven fortsat.

En mindre Kongel. Kobberstiksamling er under det Kongel. Konstmuseums Inspektørs Varetægt. Her bevares den i West's (forhen S. 96 nævnte) Catalog S. 371 opregnede Samling; den Hjelmsjerneske Samling, som beskrives i det trykte Catalog over Hjelmsjernes († 1780) Samlinger; den af Konstammerforvalter L. Spengler († 1808) anlagte Samling, som Hans Majestæt Kongen kjøbte; samt af nogle andre siden tilkjøbte Stykker.

Med det Kongl. Haandbibliothek er ogsaa en god Samling af nyere ypperlige Blade.

Konstakademiet har en god Sam-

ling af Kobberværker, løse Kobbere og Haandtegninger.

Uf private Samlinger fortjene følgende især Opmærksomhed: 1. Cancellieraad Thomsen's, af omtrent 7000 Blade. 2. Overkrigskommissair og Auktionsdirektør Fick's, omtrent af lige Størrelse. 3. Hofkobberstikker La h d e's. 4. Grosserer P. M. S a g e n's, der blot bestaaer af originale Naderinger af Malerne, og har mange Sjeldenheder. 5. Maler L a n g e's. 6. Kapitain M o u r i e r's. 7—9. Profesorerne E l e m e n s's, L o r e n t z e n's, M ø l l e r's — Justitsraad F. C. S p e n g l e r's betydelige Samling af Haandtegninger bliver her og erindret. (Om alt dette mere i mit Skrift: om Kjøbenhavns Mærkværdigheder).

---

§. 22.

Det Kongl. Konstmuseum.

Det Kongl. Konstmuseum er en Deel af det forrige Kongl. Konstkaammer,

hvorom vi derfor først hensætte en historisk Notitse.

Dette Konstkammer, som havde en stor Rigdom paa Mærkværdigheder af Natur og Kunst, saavel som af Oldsager, er egentligen stiftet i Midten af det syttende Aarhundrede, af Kong Frederik den tredie, men dog først under Sønnen Christian den 5te bragt fuldkommen i Stand, og under alle de følgende Konger ideligen formeret. Det blev anbragt i den lange anselige grundmurede, forhen med Kobber, nu med Tegl tækkede Bygning ved Christiansborgs Slots søndre Side, som under Kong Frederik den 3die blev opført, og hvis tredobbelte Bestemmelse til Tøjhuus — til Bibliothek — til Konstsamling, man har anset med de Ord: mars, lex, ars. Tid efter anden i vor Tidsalder bleve enkelte fremvoksende Dele af den hele Samling affondrede fra samme, for at udgjøre særskilte Museer, eller Samlinger. Saaledes 1790 den hele Medaillesamling (hvorom herester i §. 32.) — 1804 Mineralsamlingen. — 1821 Naturaliesamlingen.

I sidstnævnte Aar blev, efter Konstkam:

rets Chefs Hans Eric. Overhofmarschal von Hauchs Forestilling, bifaldet ved Kongl. Resolution af Marts s. N. at der over alle her bevarede Sager skulde udarbejdes scientifikke Fortegnelser ved forskjellige Kommissioner, saasom Udførelsen vilde være vanskelig og medtage for lang Tid, naar den skulde fordres af enkelt Mand, Konstkammerforvalteren, saavel formedelst Arbejdets Bidtløstighed, som for de forskjellige Kundskaber og videnskabelige Indsigter, som dertil udfordres. Naturalierne skulde derfor afgives til Naturalmuseet, alle de matematiske, astronomiske, mekaniske og optiske Instrumenter tilligemed Uhre skulde afgives til en eller anden af de Kongl. Instrumentsamlinger, og derefter skulde det øvrige henføres under 6 Fag eller Klasser, hvis Beskrivelse blev overdraget følgende Mand eller Kommissioner:

1. Malerierne: Hr. Justitsr. og Konstkammerforvalter Joh. C. Spengler. cfr. ovenfor S. 96.

2. Oldsagerne, i to Afdelinger: a. de ægyptiske, græske, etrusiske og rommerske, en

Kommission bestaaende af dHrr. Biskop Münster, St. af D. D. M. og Etatsraad Thorslacius.

3. b. de nordiske Oldsager, og Mærkværdigheder fra Middelalderen, en Kommission bestaaende af Hr. Etatsraad Thorslacius N. af D.; og Cancellieraad Thomsen.

4. Gemmer, Paster og Aftryk af udskaarne Stene; ægte og andre moderne flæbne Stene og Agater, forarbejdede og indfattede paa forskjellig Maade, samt Kostbarheder af Guld og Sølv; en Kommission bestaaende af dHrr. Conferenceraad, N. af D. Monrad og Major Sommer.

5. Den ethnographiske Samling, med Vaaben, Klæder, Huusgeraad ic. fra Lande, saavel i som uden for Europa, en Kommission, bestaaende af Hr. Etatsraad N. af D. Nissen og Hr. Capitain Mourier.

6. De udskaarne og drejede Sager af Elfenbeen, Hav, Træ og andre Materier, poufferede Arbejder, Broderier m. v. som ikke kunde henføres under de andre Klasser, en Kommission bestaaende af dHrr. Etatsraad,

K. af D. Manthey, og Commerceraad
Marstrand.

Konstkammerets Navn blev derefter forandret til „det Kongl. Konstmuseum“, og da imidlertid det Kongl. Bibliothek behøvede udvidet Lokale, og Hans Majestæt Kongen kom til Eje af en privat Gaard, No. 274 i Dronningens Tvergade, blev samme bestemt til Gaard for Museet, hvorefter det forrige Konstkammers Lokale blev tillagt Bibliotheket.

Konst. Museet er derefter i bemeldte nye Lokale bleven ordnet; og fortræffeligen udstillet, saa at intet staaer tilbage at ønske uden trykte scientificke Fortegnelser, som man tør haabe at see efterhaanden, ligesom de kunne blive fuldførte. I bemeldte Gaard boer og Konstmuseets Inspectør; til hvem de der ønske at see det henvende sig. (Herved gjælder hvad ovenfor S. 76 er sagt).

---

§. 23.

Samlingen af de ægyptiske Oldsager er efterhaanden bleven til, først ved en:

felte Stykker, som Tid efter anden ved Rejsendes Bidrag, ved Kjøb eller Gave, ere indlemmede i samme. Saaledes erholdtes allerede i det 17de Aarhundrede nogle Mumier, mumiserede og Bronze-Figurer m. m. Den største Forøgelse skeete i det 18de, og i det nuværende Aarhundrede, ved de af Niebuhr fra den arabiske Rejse hjembragte Sager, ved nogle Ting der af Grev Ad. Gotl. Moltke vare skjenkede Universitetet, og bevarede ved sammes Mineral-Samling, hvorfra de til dette Museum ere overladte, og endeligen ved de fra den danske Consul i Alexandrien Hr. Dumreicher to Gange, 1821 og 1824, hidsendte talrige og kostbare ægyptiske Oldsager. Samlingen indeholder:

A. Mumier med deres Sarkophager og Gjemmer, samt mumieformede Figurer: En af de Mumier, som Hr. Consul Dumreicher i Aaret 1821 hidsendte; i to Sykomor-Kasser. Den er qvindelig (sfr. Skilderiet 1821 No. 70 S. III2 og No. 74 S. II75.) — En mandlig Mumie i en Sarkophag af Sykomor-Træ; bragt hertil i Kong Frederik

den 3dies Tid ved den danske Gesandt i Næderlandene Petrus Jon. Carisius. — To smaa og en større Barne-Mumie. — En Kat-Mumie. — Fire mumiserede Figurer af Steen af 5 til 9 Tommers Længde; den ene af Alabast; de tre med hieroglyfisk Skrift. — Adskillige andre mumiserede Figurer af Træ.

Nyligen har Samlingen faaet: to Laage af Steen; Sarkophager, i Form af Mumie, Levninger af den ægyptiske Oldtid. De have tilhørt Prof. Abraham Kall, N. af D. og bleve ved Auktion 19 April 1826 solgte til Hr. Etatsraad N. af D. Thorslacius, som har offereret dem til Museet. Man har dem stukne i Kobber; see Dagen d. N. No. 100.

B. Figurer af Guder, Præster, Mennesker og Dyr, deels af Steen og brændt Leer, deels af Bronze, deels af Træ, overtrukken med Gips o. s. fr.

C. Vaser; Kanoper eller Krukker ic., af Alabast, af anden Steenart, af Leer, af Træ.

D. Tavler af Træ eller Steen, bemalede eller indgravede med hieroglyphisk Skrift.

E. En fuldstændig Papyrus; Rulle, som var lagt i den inderste Sarkophag ved den ovenfor førstnævnte Mumie. Denne sammenrullede Papyrus blev, uden at beskadiges, her heldigen oprullet. Den er 7 Alen 9 Tomme i Længden, 7 Tomme 2 Lin. i Bredden, og beskrevet paa begge Sider. Ovenfor Skriften ere med raa og simple Træk paategnede vidtløftige og fortgaaende Forestillinger, deels, som det synes, af Scener i den Afdødes Liv, deels af Offer- og Andagtsprocessioner, deels Henpegninger paa Tilstanden efter Døden. Rullen er, for paa begge Sider at kunne betragtes, lagt imellem Glasplader.

F. Forskjellige Antikagier og Amuleter, af Leer, glasseret Steen, Agat o. s. v. Heriblandt er Nilnøglen, Nilmaalene, Hestehoveder, Sistra, Phaller, smaa Kabirer, symboliske Dine o. s. v.

---

§. 24.

Af Samlingen af græske og romerske Oldsager ere de to smukkeste græske Stykker, som deri findes, hidkomne Aar 1688, hjembragte af Capitain Hartmann fra en Rejse i Grækenland; Joh. Mich. Mulesnius fra samme Aarhundrede har forskaffet nogle gode romerske Sager; Kong Frederik den 4des Rejse i Italien skyldes vist nok nogle skønne Byster, hvoriblandt Marc. Aurelius Antoninus. Af de i de sidste Aartiender til dette Museum komne større Samlinger ere den Schmetzouffe, den Guldbergske, den Westiske, og de af General: Consul Falbe i Tunis hidsendte Oldsager fra Carthagos Mabolav, de vigtigste.

I denne græske og romerske Samling af Oldsager findes:

A. i Bronze:

I. Byster: En skøn antik Byste af Keiser Marcus Aurelius Antoninus i overnaturlig Størrelse. Hoved og Hals er af Bronze, men Bevandtet af ægyptisk Marmor er senere tilsat; den har et Fodstykke af norssk

Marmor. — Julius Cæsars Brystbilleder. — Philosophen Senecas Hoved. — Ciceros Byste. (Er fra den guldbergske Samling, og stukket i Kobber hos Wiedewelt Tab. XX. Fig. 2.) — Et lidet romersk Hoved, uvist hvilket (ibid. Fig. 3.) — En støn Byste af Bacchus.

2. Smaa Bronze: Statuer af Guder, Halvguder, Menneſker, og Dyr. Minerva, Venus, Mars, Mercur, Apollo, Pomona, Fortuna, en Faun, Fægtere, Præstinder &c. Variationer af Herkules.

3. Forskjelligt H u u s g e r a a d, samt andre Redskaber og Prydelser. Her er Nøgler, Klokker, en liden særdeles vel bearbejdet Patera, Spænder, Phaller, Lamper o. s. v.

B. Monumenter af Steen og brændt Lær, Statuer, Byster, Hoveder, Anaglypher, Indskrifter og Malerier m. m. Heriblandt:

En kolossalst qvindelig Marmor: Statue: fundet Sept. 1816 i Uticas Ruiner ved Carthago i Afrika. Forſkaffet af Hr. Etatsraad Gjerlev, og hertil besørget ved Hr. General: Consul Falbe.

En kolossalst kvindelig Byste af Marmor, udgivet for Dronning Berenices, eller Cleopatra, eller Keiserinde Agrippinas Byste. Bar forhen ved Konstakademiet.

En ypperlig antik Marmorbyste af Keiser Galba.

Det saakaldte Helena's Hoved, $\frac{2}{3}$ af naturlig Størrelse. Et af Alderdommens skønneste Bærker i Elfenbeen, (see mit Skrift: Mærkværdigheder S. 39).

Et ypperligt Hoved, som antages at være af Philosophen Seneca, af rød Porphy.

Malerier: Et antik Malerie paa Muur fra Pompeji, forestillende et Fruentimmer, siddende ved en Støtte; ved Siden et Alter hvorpaa er en stor Masse; derved staaer en Dreng, holdende et Spyd i Haanden; bag ham er en anden Dreng, havende i Haanden et stort Parazonium, som han hæver i Bejret.

En Samling af Vascer, græsk, italiiske og etrusciske, Krukker, Skaaler, Fæde, Lamper og andre Redskaber af brændt Leer og Glas; deriblandt nogle med Figurer, bacchiske, Pyn:

teſcener 20.; paamaaledede med rød, gul eller hvid Farve paa ſort Grund; nogle meget ſkønne.

Endeel romerſke Oldſager af Leer, i Maret 1824 til Muſeet hidſendte fra Tunis, udgravne 1823 i Nærheden af Cap Bon ved Landsbyen Sidi Daud ej langt fra det gamle Carthago. — Deriblandt antike Lamper, hvoraf 12 ere mærkelige ved deres Figurer, den ſyvarmede Lyſeſtage, agnus Dei, Korſet. (tildeels ſom en Blomſt, og monogramma christianum. †). Diſſe ere formodentlig fra den Tid da de første chriſtne Colonier nedſatte ſig i Nærheden af Stæderne Galipia, Napolis og Hadrumetum.

---

§. 25.

Afdelingen for de nordiſke Oldſager og Mærkværdigheder fra Middelalderen maa betragtes i Forbindelſe med den Samling over Trinitatis Kirkes Chor, ſom herefter i §. 30 vil blive omtalt. Forſkjellen er, at de i Metalværd koſtbareſte Sager beva-

res her, derimod ere andre nordiske Oldsager af ringere Materie, sjønt derfor af stor antiskvarist Mærkværdighed, ligesom de i Tallet ere flere, opstillede i hin anden Samling.

Et Hovedskrift, naar det gjelder om Kundskab til Fædrenelandets Mindesmærker fra Oldtiden, er 4de Deel af Nyrops Skildring af Danmarks ældre og nyere Tilstand. 1806. 8. hvilket her nævnes, fordi det i det Følgende nogle Steder vil blive paaberaabt.

Denne Kongl. Samling har fire Hovedafdelinger:

A. Fra Nordens Hedenske Tid. Samtlige i denne Afdeling værende Stykker, med Undtagelse af Tillægget, kunne, endstjøndt fra forskjellige Perioder, naturligtviis ansees for ældre end Aar 1000 efter Christi Fødsel. Her findes:

a. Steen:Vaaben, Redskaber og Symboler; nemlig Riser, Meisler, hvoraf een udmærket med Haandtag, Knive, Ører, Hamre. I alt kun omtrent 40 Stkr. altsaa Tallet og Forskjellighederne kun ringe.

b. **G r a v u r n e r.** Fire af Guld. De ere, tilligemed to, som herfra ere afgivne til hiint Museum, og en syvende, som er bortgivet, fundne paa Munkøe ved Egeskov i Fyen, og i Jylland. (Laurensen.)

To store **G l a s u r n e r**, den ene med flad Bund, den anden af sædvanlig Form. Den første beskadiget. Ved de sidste blev fundet en Guldarmring, som ogsaa her opbevares. Endnu en Glasurne, med hvilken og en prægtig Guldring fandtes. Alle tre fundne i nordiske Gravhøje.

Nogle faa Urner af brændt Leer, blandt hvilke en af sjelden Form. Til denne Underafdeling hører en liden rund Spand af Træ, funden i en Gravhøj. Den har været beklædt med tynde Kobberplader og har en Kobberhank. Den er det eneste fuldstændige Stykke af denne Slags, man hidtil kjender.

c. **B a a b e n** af **M e t a l l e r:** Kobbersværd, Daggertter, Fragmenter af Jernsværd, nogle saa kaldte Celts m. m. — Tre store Metal-Lurer, Nordboernes Krigstromper:

ter; særdeles vel conserverede. Fundne i Moser i Frederiksborgseggen. — Tre runde Metalstjølde, med slangeformige Cirkel- og Spiralsirater; hidtil de eneste fuldstandige man kjender af denne Slags.

d. Smykker: Ituhuggede Sølvringe, hvilke Stykker i Oldtiden have været brugte som Mynt; en stor Guldring, i samme Hensigt ituhugget; en stor Guld-Halsring, forskjellige Spirals og raat forarbejdede Finger- og andre Ringe.

Endeel Guld- og Sølvsmykker, fundne 1820 paa en Grusbanke i Marslev Bye, to Mile fra Odense. Deriblandt syv Guldplader, udarbejdede som Løvehoveder, der, ligesom og et stort Guldspænde og flere Ringe, ere besatte med Karneoler og Granater; en liden Guldmynt med Øssen; en liden Guld-Finger-ring &c. Herved gjemmes tillige en mærkværdig Kristal-Kugle, der har tjent til Amulet, og hvori er indsebet en kort dunkel Indskrift med græske Bogstaver; og derunder en Pil. See Skilderiet 1820. No. 52 S. 840. — No. 53 S. 859. — No. 54. — og No. 56.

Paa sidstnævnte Sted læses Prof. Wedel Simonsens Betænkning.

Tre massive store ovale Guld-Armringe, med zirligt Arbejde. De ere fundne 1816 paa Slots-Byergbyes Mark ved Slagelse. Om disse see Skilderiet 1816. No. 84 S. 1340 og No. 86 S. 1371, samt No. 89 S. 1418, hvor Pastor N. S. Fuglsangs Mening læses. Disse Ringes Værdi 4964 Rbdlr. 87 β. Navneværdie bleve udbetalte Finderne, (efter Skilderiet 1817. No. 32 S. 506, taget af Slagelses Avis.)

Iblandt en Mængde Fingerringe bemærke vi en Guld-Ring med en blaa Steen, eller Fluß, hvorom en bred Kant, og derpaa er med Runebogstaver indgravet et Navn. Den er beskreven i antiquariske Annaler 3 Bds. 2 H. i en af Prof. Finn Magnussen skreven Afhandling, i Anledning af en i England 1818 funden Guldring, der ogsaa har Rune-Indskrift.

e. Nogle Idoles og andre Figurer.

Som Tillæg til disse nordiske Sager fra den hedenske Tid og som den sidste Levning af Hedenskab i det nordlige Europa er her til-

søjet 5 Trommer med paategnede Figurer i magist Hensigt, af dem de hedenske Lap-lændere bruge til at spaae og til Besværgelser. Derved de tilhørende Stokke og Dangler, (see Leem).

B. Af Sager vedkommende den kætolske Cultus ere følgende Stykker især mærkelige:

En gammel Kirkekiøst; ovenpaa samme er anbragt et gammelt Sculptur- Arbejde i Træ, forestillende St. Olf.

a. Et i Middelalderens Smag udarbejdet forgyldt og med konstigt Jernbeslag prydet Skrin, hvori de Absalonske Ting i Sorø skal have været forvarede.

Sex Stykker, større og mindre, prægtige Reliquie-Skrine i Form af Huse med emailleerede Helgen- Figurer o. s. v. De have staaet paa Alterne. I de fleste endnu de omhyggelig gen indsvøbte Reliquier. Det mindste, vistnok ældste, udmærker sig ved konstigt Smedearbejde. Paa Bunden indritset nogle Runer.

Nogle kostbare Kors, der have været Reliquie-Gjemmer. Deraf tre især mærkelige

Guldfors; det ene dobbelt og skjønt Filegrans Arbejde, og besat med Perler og ægte Stene. Det fandtes for nogle Aar siden inden i Hovedet af en stor Christus-Figur, der forhen stod i Nøeskilde-Domkirke, men 1806 blev solgt ved en Auktion. Det er indrettet til at aabnes, og gemmer inden i en liden brun Splint (af Christi Kors). — Det andet Kors er efter ældre Beretninger fundet i Dronning Dagmars Grav i Ringsted. Hun døde 1212. Det er konstigt emaillet og af byzantinsk Arbejde. Det tredie maa være meget gammelt, da det i Arbejdsmaade ligner Guldbraakteaterne.

Et Kors af en Hvalros-Tand; det er et herligt Stykke der har tilhørt Kong Svend Estritsens Dotter Helena. Suhm har anseet det saa mærkeligt, at han i sin Danmarks Historie 4 Deel S. 466 o. f. har beskrevet det og ladet det i Kobber afbilde.

To Sølvfjeder med Kors; indrettede til at bevare Reliquier. Flere Reliquiegjemmer.

To Cranier; det ene Pave St. Lucii, hentet til Nøeskilde fra Rom, og Domkirkens

Hoved: Reliquie. Det andet har været udgivet for at være Kong Sigurd Jorsalafers.

Nogle Signeter fra Middelalderen; deriblandt Roeskilde; Domkirkes saakaldte Klemme af Been, hvori, under et Portal, er forestillet Pave Lucius. — Sigillet for Mariæ; Klosteret i Corse, nogle Gilders, m. fl.

Endeel Sager der have tilhørt eller ere Mindesstykker om Biskop Absalon († 1201); dertil hører, Bispehue, Sværd, Bæger, Lygte, Pung m. m. Flere Ting, som man forhen har anset for Absalons, kunne efter senere foretagne Undersøgelser ej være fra hans Tid, og blive derfor nu henførte under andre Afdelinger.

b. Præstelige Prydelser og Kirkekar.

Fire Monstranser. — Fem Kalke; deriblandt en af en Rokosnød, indfattet i Sølv, og med en gammel islandsk Indskrift af Munke; Bogstaver. — En af Guld.

Fem smaa portative Altertavler; alle udskaarne af Been. Det mærkværdigste er det største, som forestiller i 9 Afdelinger Hel-

Sjældenhed, som blot er en Strimmel Pergament, omtrent 3 Qvarteer lang og 1 Qvarteer bred, med trykt Læsning paa begge Sider, er indfattet i en Ibenholts Kamme, og er beskrevet af Nyrup i en Afhandling i det skandinaviske Liter. Selsk. Skrifter. XVIII. 1822 S. 187 o. f.

En senere vidtløftig islandsk Kalender i Kulleform er ligeledes paa Pergament, men skreven.

d. Endnu sees ved denne Hovedafdeling af nyere Sager vedkommende den katolske Cultus: En Model af Cedertæ af den hellige Grav, og den samme omgivende Kirke i Jerusalem; et Fac-Simile af Reliquierne som bevaredes ved de tydske Rigsklenodier i Nyrnberg, adskillige Reliquiesager, Paternosterbaand, Kors af Cedertæ, prydede med Perlemors Indlægninger; for det meste bragte fra det hellige Land.

C. Smykker og Husgeraad fra den kristelige Middelalder.

a. Blandt Smykker og Prydder: En Krone af forgylt Sølv, et Ave-Marie-Baand

og et Bælte, samt Sølvfjeder, Knapper o. s. v. som hørte til en islandsk Bruds Prydelse i ældre Tider. En saakaldt Skilthue og et Bælte besat med Sølvplader. Saadanne brugtes forhen i Norge og paa Island af velhavende Fruentimre ved højtidelige Lejligheder. Forskjellige Fingerringe med Figurer af Helgener, Indskrifter med Runkebogstaver. En indrettet til at bruge som Segtring.

b. Forskjelligt Husgeraad: Et Skakspil, en gammel Pengepung med zirlige Sølvzirater, Nøgler, Spænder, Messer, Knive og Knivfutteraler, Skeer, et Par gamle Talerkener, to musikalske Instrumenter.

c. Drikkehorn, Kander og Bægere:

Blandt de forskjellige Drikkehorn udmærkede vi de tre mærkeligste: 1. Et der har tilhørt en fornem Adelsmand, som, efter de paa Hornet indgravede Ahner, har været nær beslagtet med det gamle norske Kongehuus, 2. Et hvor paa i Emaille er forestillet en Abbed, og derved de Tornefransers Baaben. Bevaredes forhen blandt de Absalonske Sager; antages

at have tilhørt Abbed Henrik Christensen Tornefrands af Bitstøl, Eskrom og tilsidst af Sorø, der, som Rigsraad under fire Konger, var en Mand af høj Anseelse og døde 1538. 3. Det tredie forsærdiget for den bekjendte norske Erkebiskop *Nslac Bolt*, som døde 1450. Et af en Elefanttand udskåret Horn, med Forestillinger af Krigs- og Jagt-Scener antages snarere at have været brugt ved Jagten end til at drikke af, og, efter Kostumerne og Smagen at dømme, at maa være meget gammelt, maaskee allerede fra 11te eller 12te Aarhundrede.

En Sølvkande af Middelalderens kunstige Emaille-Arbejde; den blev ved Ditmarskens Erobring presenteret Kong Frederik den 2den.

Dronning *Margrethes* Mundbæger, hvorpaa hendes Navn, og de om hende værende Hofdamers Naaben ere indgravede.

Nogle andre Bægere og Kander af Sølv, Leer og Glas. To store Trækander, indvendigen udforede med Sølv, bleve fundne indmurede i Grunden af det gamle Slot, som blev nedrevet da Christiansborgs Slotsbygning begyndte.

Forffjellige større og mindre Rander af Waldbirk, og to smaa Byster af en norff Bonde og hans Kone der have udffaaet flere af dem.

D. Middelalderen og de senere Tidrs Waaben og Rustninger.

a. Rustninger, Skjolde, Hjelme: En Pantfersærk, eller Ringbrynne, og et Stykke af lignende Arbeide til at bære om Livet. En anden stor Pantfersærk, hvorunder er anbragt en særdeles konstig og udmærket forarbejdet Skjelbrynne — Nogle Skjolde og tre Hjelme, af hvilke den ene især udmærket.

b. Nogle Hesten og Ridningen vedkommende Sager; saasom Widselstænger, Stigbøjler, Sporer. Flere af Middelalderens Sporer meget store; nogle prydede med Guld; og Sølv; Indlægning.

c. Waaben: Stridshamre, Dolke, Sværd og Kaarder. Paa et Sværd sees en fuldstændig Kalender indædset; paa tre Kaarder ere anbragte Pistoler med Hjul:Laase.

Wuer; ved nogle ere de tilhørende Dun: krafter og Spænde: Indretninger.

Skydegeværer, Pistoler, og de til Skydning med Krud hørende Sager. To Vindbøsser af de ældste man kjender. Iblandt Geværerne udmærke sig især ved Arbejde nogle fra den bekjendte duelige Staalarbejder og Vosssemager *Kalshof*, der i Kong Christian den 4des Tid opholdt sig her, og et som er uden Laas, men indrettet til at affyde med Lunte; af høj Vælde.

Hellebarder, Spyd, og deslige.

d. Jagtvæsenet vedkommende. Jagtspyd, Jagthorn, Hirschfængere, en Jagtbue, et Jagtbestik.

e. Forskjellige Sager, saasom Bergmands- og Skov: Ører, nogle Velter med Taster og Knive 2c. 2c.

f. 26.

Museets Samling af Gemmer og Paster. Iblandt antike Gemmer er især en Samling af ægyptiske Scarabæer, de fleste med Hieroglypher. Et Par Stykker ere komne fra *Niebuhr*, ligesom og fra ham have to

gammel-persiske. Af Cinquecenter haveß mange udmærket skønne. Man seer her og en heel Række af de danske Konger fra de ældste Tider, skaaret saavel i Intaglio som Camee, i forskjellige tildeels sieldne Edelstene. De sidste Kongers Portraiter i Camee skaarne af A h r. J a c o b s e n. — En Daase, hvis Laager er en skøn Jaspis-Camee med fire Figurer (komiske Masket). Den er en Foræring af Erkebiskoppen af Tarent.

En Figur af en Fisk, udarbejdet af en stor Karniol.

Af den berømte N a t t e r haveß en Elephant i Camee, omtalt i hans traité ic.

Phillip den 2den, Konge i Spanien, skaaren i Onyr.

To chinesiske Figurer af Dyr, den ene med Graving.

En betydelig Samling af Glaspaster.

S. 27.

I Samlingen af Kostbarheder af Edelstene og andre Steenarter, samt af Guld,

Sølv og andre Metaller bemærke vi følgende:

I Henseende til Formen:

Endeel Vaser, Vægere, Pokaler, Pynteskrine, Skeer. Kniv; og Gaffelstaster, Lysesstager 2c.

I det Hele udmærker sig endeel Sager af Bergkrystal forskjønnede med Graveringer. Deriblandt: En Skaal i Form af en Vaad som bæres af Delfiner. — En anden Skaal i Form af en Skoe, med Laag; begge glasverede.

Et stort firkantet Skrin, af tykke fuldkommen vandklare Bergkrystalplader i sølvforgyldt Indfatning.

En Glacé med Prop og paastruet Laag med mesterligen i Relief udarbejdede Portraiter.

Iblandt mange Stykker af Jade, baade hvid og grøn, bemærke vi: en stor flad Oval-Skaal af lys olivengrøn gjennemskinnende Jade. Fod og Hank af emaillet Gulb. Foden har en Skildpadde-Form, og Hanken dannes paa hver Side af tre Slanger.

Fire smaa Skaaler eller Vaser af hvid Jade med ophævet Arbejde.

En Kryderie; Æske af lys olivengrøn næsten gjennemsigtig Jade, med Laag, afdeelt i 7 Rum, prydet med Blomster og Løvværk i ophøjet Arbejde; med beundringsværdig Konstfærdighed forarbejdet.

Af Granat. Et Bager af en udmærket stor syriansk Granat.

En Pokal af Lapis Lazuli med Intaglio-Figurer; paa Laaget en sølvforgylt Pallas.

Af antik Onyx en Base med Hank og Tud. Fod og Laag er fint Guld. Et udmærket Stykke.

Et Knivkast af Katsøje. Skjont.

Af islandsk Obsidian en Terrin med Laag, indfattet i Sølv; Indvendig i Laaget Kong Christian den 5tes Portrait som Camee. Forarbejdet af H. Holst.

En stor oval Skaal af Agat, som bæres af en fortrinligen udarbejdet Elfenbeens Figur, nemlig en flegget Havgud, ved hvis Fødder en Havhest. Det Hele paa en Fod af Agat besad med Rosenstene og Krysolither.

En stor rund Skaal af rød Jaspis,

paa høj Fod af forgyldt Sølv med Agats Skæft besat med Rubiner.

Et stort Bæger i Form af en Kalk; med Laag af orientalsk Heliotrop, besat med Rubiner og 8 Cameer.

Et lidet aflangt aattekantet Skrin af Calcédonagat, sammensat af ti Plader, af hvilke en danner Bunden, og en anden i Form af en flad afstumpet Pyramide afgiver Laaget. Fatningerne af emaillet Guld. Det Hele prydet med en Snees Figurer af støbt ciselleret og emaillet Guld der danne tre Hovedforestillinger: 1. Mariæ Bebudelse. 2. Christi Fødsel. 3. De hellige tre Kongers Tilbedelse.

Et Agat-Skrin, paa hvis Laag en Negerbyste af sort Jaspis. Over Bysten en Krone. Paa Skrinets fire Hjørner Negre emaillede. Kronen og hele Skrinet prydet med Rosenstene.

Et Par muslingdannede Skaaler af Stjernersteen. Paa emaillede Guldfodder.

En stor Pokal og to Terriner af Guld, emaillede, heel besatte med kostbare Gemmer,

saavel Cameer som Intaglier. Skal, mene Nogle, have tilhørt Corsis Ulfeldt. Nogle af Gemmerne forestille fyrstelige Personer af det østerrigste Huus o. s. v.; nogle af dem ere Antiker.

Et aattekantet Guldskrin. Laaget er en Bergkrystalplade med udmærkede Intaglio:Graveringer. Afstøbning i Depositoriet. Skrinet besat med Gemmer og Edelstene.

Tre store Sølv:Pokaler i Form af Globes, prydede med udmærket graveret Arbejde.

Et stort sølvforgylt Kruus med Hank og Laag, hvorpaa tre niellerede Medailloner: Fortitudo, Sapientia, Justitia. Under Bunden det Brunsvig; Lüneburgske Vaaben med Omskrift Princeps Julius Dux --- me fieri fecit Henricopolis 1584.

Et stort aattekantet Sølv:Skrin, drevet og cisereret Arbejde, med Forestillinger af Christi Levnets; og Lidelses:Historie. Fire Medailloner af Bergkrystal ere indfattede i samme; graverede af Giovanni Bernardi di Castel Bolognese († 1550). Afstøbninger af disse skjønne Medailloner ligge i Depositoriet.

Kong Christian den 5tes Brystbillede af Sølv paa et sølvforgylt Godstykke, paa hvilket læses: Beatus est anima tua. Benedictum semen tuum.

Et Sølv-Toilet.

Af Samlingen af Mosaisk-Arbejder, Florentiner; Kvin-Marmor, og Florentiner Mergelskifer med Dendriter, bemærke vi:

Et kostbart modernt romersk Mosaiskstykke af Salandri. I Midten af samme sees en Blomsterkurv; rundt omkring fire smaa Landskaber, og fire Stykker med Dyr. Kjøbt i Wien af Hans Majestæt Kongen. (se. Skilderiet 1816 S. 746).

Et kostbart Bord hvis Plade bestaaer af herlig florentinsk Mosaisk indfattet i en Sølvforgylt Ramme. Mosaisken afbilder smaa Fugle, Blomster og Frugter. Skal være kjøbt af Kong Frederik den 4de i Florents.

Et lidet Skab, indvendig beklædt med florentinsk Mosaisk; og belagt med Elfenbeen. Udmærket sjønt.

---

§. 28.

De egentlige Kunstfager i det Kongl. Museum indtage 1ste Sals Etage af Bygningen, og bestaae af over 1100 Nummere. De ere inddeelte i 4 Klasser:

1ste Klasse. De Kunstværker, hvis Formaal er Fremstilling af en tilværende eller ideal Gjenstand, dog ej egentlige Modeller der udgjør en særskilt Klasse. Derunder:

a. Altere og Crucifixer. Et ypperligt Arbejde er Alteret af Ibenholt, der forhen har været paa Slottet i Husum, og derfra 1751 er afgivet. Det er 4 Alen højt, $2\frac{1}{2}$ Alen bredt, og saa rigeligen udziret med Lister, Plader og ophævede Figurer af Sølv, at Sølvets Vægt udgjør 66 Pund. De derpaa anbragte deels graverede, deels drevne og støbte Sølvplader og Figurer forestille Scener af Jesu Lidelses Historie; og ere forarbejdede i Augsburg i Aaret 1620 efter Tegning af den som Maler og Kobberstikker saa berømte Heinrich Golz.

Et lidet Alter af Elfenbeen med Christi affjelede Legeme paa Moderens Skjød.

Blandt Crucifixerne nogle af Nav.

b. Decorations Stykker og Grupper, deriblandt:

Et vel udarbejdet Pragtstykke af Sølv, forestillende Kong Frederik den 4de, siddende paa et tresidet med Stribbilleder omgivet Gode stykke. Vejer 408 Lod. Forsærdiget af Peter Klein.

En Gruppe af Rosso antico forestillende Marsyas der bliver flaaet af Skythen.

Venus i en Muslingskal, med Amor som sidder paa Nanden, vel udsørt af eet Stykke Nav.

En Diana af Elfenbeen, paa en Søile af Lapis Lazuli, omgivet med Festons og allegoriske Figurer af Elfenbeen. Af L. Spengler.

Tiden der opløfter Sandheden og træder paa Løgnen. Af Elfenbeen. En af Samlingens skønneste Grupper i Elfenbeen.

Tvende flyvende Børn, særdeles vel skaarne i Træ af Thomas Quellinus.

c. Statyer og Byster. Deriblandt:

En i Sølv udarbejdet Ridderstatue af Kong Frederik den 3 die, som forestilles at stifke efter Ringen, der hænger imellem to Sølv-Piller. I Fodstykket af dette fortrinlige Konstarbejde findes et Hjulværk der sætter Figuren i Gang.

Kong Frederik den 4 des Statue til Hest, af Sølv, paa et Fodstykke, ogsaa beklædt med Sølv, og omkring hvilket er anbragt alle den danske Stats Provindsers Vaabner, emailleerede med Kolører. Forfærdiget af Andreas Neumann; blev foræret Kongen 1701 paa hans Fødselsdag, af hans Dronning Lovise. (v. J. C. Spengler; S. 53). Fodstykket er i det Indre forsynet med en liden Dragkiste af Skildpade.

Keiser Leopold's Billedstytte til Hest, udskåret af et Stykke Staal 1659. Det er et overordentligt Mesterstykke. Materien hvoraf det er forarbejdet forstaae kun Faa saaledes at behandle. Mesteren Gotfried Leygeben døde i Berlin 1683. Hans Levnet i Doppelmayr's Nachricht v. den nürnberg. Mathem. u. Künstlern.

En Ridderstaty af Kong Christian den 5te, af Elfenbeen. Især mærkelig for sin Størrelse, 18 Tommer i lodret Højde.

Andromeda, lænket til Klippen. Heel Figur i Bronze.

En romersk Krieger med Sværd i højre Haand. I Bronze vel udført efter en Antik af Juan de Bologna.

Bueskytten, kaldet Michael Angelo Buonarottis Anatomie; støbt i Bronze af Nysnævnte.

Et sovende Barn. — En liggende Venus; begge af hvid Marmor.

En Neptun. — En Apol. Begge af Elfenbeen.

En Ecce Homo ligesaa.

Et Barn i Svøb, hvorpaa Elefantorden og Stjerne skaaret af Ludvig van Lück. Efter Angivelse skal Barnet forestille Arveprinds Frederik.

To Grupper, bestaaende hver af en Mand, en Kvinde og et Barn, forestillende Zigeuners Familier. Særdeles vel skaarne i Elfenbeen;

med Klædningsstykker af brunt Træ, og med naturligemaillerede Djne.

Nogle af Buxbomtræe vel udskaarne Stykker.

Iblandt Bysterne udmærke vi: Kong Christian den 4des Byste, noget over naturlig Størrelse; støbt i Glückstadt af en ubekjendt Kunstner.

Kong Frederik den 2dens og Dronnings Sophies Byster, i Legemsstørrelse af Bronze. Medbragte af Hans Majestæt Kongen fra Wien. (sef. Skilderiet 1816. S. 746 og 752).

Johannes den Døbers Hoved, i hvid Marmor. Af den berømte romerske Billedhugger og Architect Giovanni Bernini.

Christian den 6tes Byste; 4½ Tomme høj; udført i Stav af J. Lorenz Natter.

d. Basreliefs:

Blandt dem i Metal bemærke vi især: et Skjold af Jern, overmaade konstigen dreven, og rigelig med Guld indlagt; derpaa forestilles Kamp og Sejr omgivet af Krigsfanger i for:

skjellige maleriske Stillinger. Formodes at være forfærdiget af en florentinsk Kunstner *Benvenuto Cellini* († 1572). Det blev kjøbt af Konstkammerforvalter *Gerh. Morell* paa hans Konstrejse. Samlingen har og en Aftegning af dette Konststykke, ypperligen tegnet af *Jan de Witt*, gult i gult.

Et herligt Stykke i Elfenbeen, forestillende Christi Nedtagelse af Korset, efter en berømt Altertavle af *Rubens* i Antwerpen. Udarbejdet af *Georg Wetel* af Bayern. (L. *Spenglers* Berichtigungen S. 543). Stykket hører især i Henseende til Størrelse og Konstværd til de fortrinligste Arbejder af dette Slags; hvorfor og *Churfyrsten* af Bayern siges at have budet 10,000 Gylden, for at beholde et udmærket Konstprodukt i sit Land.

Mange og forskjellige *Basreliefs* i Elfenbeen af den norskfødte Kunstner *Magnus Berg* († 1739). Deriblandt Kunstnerens største og sidste Arbejde: *Frederik den 4de*, omgivet af Allegorier.

Iblandt andre Elfenbeens *Basreliefs* er indres især:

Apollo imellem Marsyas og Midas. Heelt ophøjet Arbejde, fra Aar 1624.

Landskaber skaarne i Elfenbeen, og bestemte til at beskues som Transparenter.

e. Stukne, malede, syede og vævede Sager; deriblandt:

Scener af Christi Lidelses Historie; punkterede i Kobberplader af David Conrad, efter Tegninger af H. Goltzius.

To Stykker med Blomster og Frugter malede paa Porcelain, af Blomstermaler J. E. Jensen.

En Dsring til Bacchus, en Scene ved en Marketenter Telt, og en sigtende Amor; Porcelainsmalerier forærede Kong Christian den 7de, under hans Ophold i Paris 1768.

Griffenfeldts Portrait, emaillet. Paa Bagsiden hans grevelige Baaben. Det er forfærdiget 1673 i Kjøbenhavn af Le Prieur, en fransk Konstner.

En Tavle af Stagliola (Sammensætning af farvet Gibs). Den forestiller Ruiner.

Christian den 4des Portrait, syet med Silke, formenes at være af Eleonore Ulfeld.

Et (ikke Konst; men Taalmodigheds; Stykke) nemlig: Et med Silke udsyet Stykke, forestillende den Salsburgske Emigration; af M. Ph. Rønnavin, som begyndte dette Arbejde den 1ste Marts 1732, fuldførte det den 31te Juli 1743, altsaa var over 11 Aar ved dette Arbejde.

Denne første Klasse med dens Underafdelinger bevares i de tre Værelser til Gaden. I den tilstødende Hjørnestue seer man tre Skabe, der ere udmærkede Prøver paa forrige Aarhundredes Kunstsmag.

Her hænger og en stor og prægtig Krone; Lysekroner af L. Spengler; og et prismatisk Dobbeltbillede; Dernæst seer man et cylindrisk Spejl paa et Bord af Scagliola.

I Salen til Gaarden bevares Samlingens øvrige Klasser.

2den Klasse. Sager, der udmærke sig fornemligten ved en sjelden Konstsærdighed.

a. Drejede Kunststykker. Tredive Elfenbeens Pokaler; hvorpaa anbragt mange Figurer, Blomster, ic.

Fire Elfenbeens Vaser med mange Stræ-
ter. Af L. Spengler.

Konstigen drejede Pokaler af Træ, saa-
ledes at i et Bæger findes 100 mindre, det
ene i det andet, saa tynde som Papper.

Et af L. Spengler forfærdiget udmærket
Konstdrejer-*Arbejde* i Elfenbeen, der udgjør en
Sammensætning af mangfoldige og forskellige
Stræter af næsten utrolig Finess. 39 Tommer
højt. Bevaret i et pyramidalt Glasskab.

Et noget mindre *Arbejde* i Elfenbeen om-
trent i lige Smag, forfærdiget 1782 af Konst-
drejer J. C. D p i k. 36 Tommer højt.

En Elfenbeens Kugle, $4\frac{1}{2}$ Tomme i Tver-
maal. I samme 12 andre Kugler inden i
hinanden. Chinesiske *Arbejder*.

En yderst fin Elfenbeens Kugle hvori 17
andre Kugler og en tolvoddet Stjerne med
fremragende Spidser.

b. *Konstigt Modelarbejde*: En Krigs-Fre-
gat af Elfenbeen, samt Sejlene, og alt staaende
og løbende Redskab som dertil hører, ligeledes af
Elfenbeen, men Kanonerne, Ankerne og alt Bestag
af Sølv. Forfærdiget af J a c. J e n s. N o r:

m a n n 1654. Om Kunstneren see J. C. Spenglers artist. Efterretn. S. 54.

Et af denne Samlings fortrinligste Værker er et lidet Orlogsskib af *N a v*, forfærdiget af afdøde Commandør i Søe:Staten *D i s d e r i k d e T h u r a* i hans unge Aar. Det er i sin særdeles liden Størrelse saa skarpt og nøjagtigt indrettet efter Maalestokken, at endog Originalens Dimensioner derpaa i Forhold ere iagttagne. Det er nemlig Model efter et i Kong Frederik den 4des Regjeringstid bygget Krigsskib: *Anna Sophia*. Det er fire Tommer langt og har Aarstal 1723.

Model af et Linieskib paa 70 Kanoner, sammensat af *Perlemor* og *N a v*, af en *N j e l s N j e l s e n*. Han var født 1696, og døde som Controllør ved Soldvæsenet i *Aal:borg*. Fra hans Haand sees endnu: Model af et andet Linieskib paa 70 Kanoner, sammensat af *Skildpadde*, *Perlemor* og *N a v*; forfærdiget 1760, — samt en liden *Chaluppe* af *Perlemor*, der blev forfærdiget 1744, og tjente som en Ansøgning til Kongen; Man læser nemlig følgende Paaskrift: „O! store

Konge hør — og mig af Naade gjør — Til
Oversjør. (J. C. Spengler S. 52).

Model i Been af et Krigsskib som en
Tredækker paa 116 Kanoner. Forfærdiget i
sidste Krig af danske Krigsfanger i England.

Model af en Klippe med en bevægelig
Parforce-Jagt. Af Sølv.

Model af en Bjergfæstning med Huse,
Trær, Krigsfolk &c. af Sølv.

En liden Karet med 4 Heste; af oven-
nævnte Tid. de Thura. 1749.

Et Sæstykke, forestillende Skibe paa et
oprørt Hav; dannet af en hvid Papirmasse;
af Lieutenant Stewart.

Et lidet Skrin af poleret Staal indlagt
med Guld. Deri Modellet af en Kuglebøsse
med Tilbehør.

c. Nogle især ved Finess og Li-
denhed udmærkede Konststykker.

En af Elfenbeens; Filigran Arbejde, og
Skildpadde konstigen sammensat Bygning, i hvis
tre Etager forskellige Scener af Christi Barn-
doms Historie blive ved smaa Elfenbeens Figu-
rer afbildede.

Et af Elfenbeen og Havn sammensat Konststykke i Form af et gothisk Taarn. I alle Taarnets Etager ere Figurer, som ved en i Grundfladen anbragt Mechanisme kunne sættes i Bevægelse.

En Elfenbeens Pokal forfærdiget af Keiser Rudolf den 2den. Dets Bæger er fint og mesterligen drejet, dets Laag prydet med et fint udarbejdet gothisk Taarn; af Elfenbeen og Havn.

To i Bort pousserede Konststykker, forestillende Babels Taarns Bygning, og Børnes mordet i Bethlehem.

En i Relief mesterligen forestillet Porforcejagt af Kong Frederik den 4de.

En liden Altertavle af Buxbom, $5\frac{1}{2}$ Tomme høj. Paa samme findes med en næsten ubegribelig Konst udført en Mængde fritstaaende smaa Figurer (den største $\frac{1}{8}$ Tommer) forestillende de sidste Scener af Christi Lidelses Historie.

Et Desmercible i Sølv med to Halvfugler af Buxbom, hvori med særdeles Konst

og Fihed Frelserens Gang til Golgatha og hans Korsfæstelse.

Et Desmer:Væble af Træ, med lignende Halvfugler, hvori de samme Forestillinger ere skaarne, og hvorpaa Kunstnerens Navn (Adam Theodriti) formodentligen en Munk i Messina.

Kong Christian den 7des Portrait, sammensat af yderst fine Diamanter; forfærdiget af en dansk Kunstner i Paris medens Kongen var der.

En Fragtvogn med 6 Heste, neppe kjendelige med blotte Øjne.

Efterligning af Insekter, forfærdigede af Staal med en skuffende Lighed.

En Kirsebærsteen, paa hvis Overflade er udskaaen 100 Ansigter.

En liden Ridderstatue af Kong Christian den 5te paa en Svile. Af „Jacob Lakererens Søn.“

Nogle Blomstervaser af Elfenbeen, udskaaene til en beundringsværdig Fihed.

d. Konststykker i Skrift og Maling. Deraf bemærke vi:

Kong Christian den 4des Portrait, sammensat af yderst fin Skrift.

Den hellige Margrethe, smukt tegnet; svagt underlagt med Farver, og derover aldeles beskrevet. Er indfattet i en Ramme af flehne Krystaller.

3die Klasse. Sager hvis Særkjende er Brugbarhed og Bestemmelse for et vist Djemed.

a. Drikkekar, blandt hvilke: Et Elfenbeens Drikkehorn, 22 Tommer langt, hvorpaa ophøjet ere skaarne Forestillinger af den græske Fabellære. Hornet bæres af en Mand i norst Bondedragt; af Sølv.

Et af Magnus Bergs ypperste Arbejder, og et af Samlingens udmærkede Pragtstykker seer man i Salens øverste Ende, sammensat af Sølv, forgyldt Bronze og Elfenbeen, i Form af en Pokal, hvis emblematiske Billede forestiller Bandets Element. Det er i alt 33 Tommer højt. Bægerets Krands er af et heelt Stykke Elfenbeen, og prydet med

Basreliefs. Dens største Bidde er $7\frac{1}{2}$ Tomme, saa at dette Stykke ogsaa er mærkelig for medelst den sjeldne Størrelse af Elefant-Tanden, hvoraf den er udskaaen.

En Pokal af Valbirk, foret med et forgyldt Sølvbæger, og af særdeles fint Arbejde. Forfærdiget af oftnævnte Magnus Berg, da han var 16 Aar gammel, medens han tjente Norges Statholder Generallieutenant Johan Vibe, som forærede denne Pokal til Kong Christian den 5te, og derved foranledigede at Kongen antog sig den saa meget lovende Dreng.

Et Elfenbeens Bæger, paa hvis Omkreds et Bacchanale er udskaaet med meget ophævede Figurer, forfærdiget af Jacob Holmlænder, er et af denne Afdelings fortrinligste Stykker, og blev i den Grad anset for Kunstnerens Mesterværk, at da hans Portrait blev taget, blev dette Bæger anbragt i hans Haand.

En veludarbejdet Elfenbeens Pokal forfærdiget af Keiser Peter den 1ste, og foræret Kong Frederik den 4de.

En aflang Elfenbeens Pokal forfærdiget af Erkehertug Leopold 1618.

En Elfenbeens Pokal, omkring hvis Bæger en Slange er snoet, forfærdiget 1714 af Magnus Steenbuck.

Et cylinderformigt Elfenbeensbæger, der inde i Laaget har Astronomen Tycho Brahes, og i Bundpladen hans Hustrues veldrejede Portraiter.

b. Vaser, Daaser, Glasper og smaa huslige Redskaber, deriblandt:

En Elfenbeens Daase med den russiske Kejser Peter den 1stes veltrusne Portrait, drejet 1714 af ham selv, og foræret Kong Frederik den 4de. I Daasen et Compas.

En flad Elfenbeens Daase, hvori en saas kaldet Trefoldigheds Ring; af Magnus Steenbuck.

En Elfenbeens Daase med et Skakspil, forestillende Kong Frederik den 5tes Hof og Garde.

Elfenbeens Daaser, paa hvis Laag ind- og udvendig ere drejede Roser, med fritstaaens

de Blade; ypperligen forarbejdede af Vendix
Grothschilling.

c. Uhre og Møbler. Blandt disse
bemærkes især:

Et stort og efter sin Tids Smag meget
prægtigt Stand-Uhr, overdraget med Skildpadde,
Løvværk og Figurer af Sølv og Elfen-
been. Øverst en Byste, skaaren af en Saphir,
og prydet med Edelstene.

Et Uhr i samme Smag, hvis Piedestal
prydes med en sløjtespillende Hyrde af Guld;
han har for ved sig et Lam, hvis hele Krop
er en ægte Perle.

Et Uhr i samme Smag, som har i Fod-
stykket et rigt Toilet af forgyldt Sølv og
fløjne Ngater.

Et gandske lidet Lommeuhr af Guld, $\frac{3}{4}$
Tomme i Lvermaal.

Et aflangt Lommeuhr af Sølv, udmær-
ket ved at Hjulene i Værket ere 3, 4, 5 og
6kantede.

IV. De Sager der udmærke sig ved
Materialets Sjældenhed, eller nogen enkelt Vi-
Omstændighed. Deriblandt:

En Mængde af N a v drejede Stykker:
saasom:

En liden Lysekrone af N a v. — To Skafbrætter, 13 Tomme i Kvadrat, aldeles belagte med N a v, og zirede med Graving. Brækkerne tildeels velkaarne Byster, af L. S p e n g l e r.

Flere Struds Eg i Basesform, indfattede med smukt forarbejdede Elfenbeens Zirater. af samme Kunstner. — To Skildpadde; Eg indfattede som smaa Pokaler. Af samme. — To drejede Baser af Kokos; Nød; Skaller, med Zirater af Skildpadde og Elfenbeen; ogsaa af samme Kunstner. — En Gruppe af r ø d K o r a l (Isis nobilis) forestillende den hellige Georg i Strid med Dragen. — Charons Baad med Passagerer; skaaren af en r ø d K o r a l. — Andromeda lænket til Klippen; ogsaa af r ø d K o r a l. — Et Væger af Rhinoceros Horn, forfærdiget af Kejser N u d o l p h den 2den.

En loffet og krøllet Paryk af haarfine Glasstraade.

Et aflangt Fad hørende til Middelalderens

Pragtkar; af det saa kaldte Emaille de Limoges, eller emaillet Kobberblik.

En Løberstok af Elfenbeen, hvori det siges, Magnus Steenbuk skal have skjult og ved sin Løber ladet overbringe Breve.

Et Krudthorn af sortbejset Træ, hvori er skaaren i en ringformig Gruppe en Hind som angribes af 4 Hunde; af Albrecht Dürer.

§. 29.

Den ethnographiske Samling er rigest paa japaniske og chinesiske Sager.

a. Blandt de japaniske Sager bemærke vi:

Nogle fortræffeligen lakerede Sager. Den japaniske Lakering overgaaer den almindelige chinesiske. Træet Urusi, som afgiver Saften til Lakeringen beskrives udførligen i Kæmpfers amoenitat. exot. p. 791.

Her sees forskjellige Skabe, Kister, Kuffetter, sort lakerede med Guld, nogle med indlagt Perlemor, med ophøjede Figurer, saasom

Landfaber, eller Blomster, eller Mennesker, Dyr, o. s. v. Beslag og Laase af velforarbejdet stærkt forgyldt Kobber.

Lakerede Bakker, Daaser, Kuffer 2c.

Modellen til en japanst Bærestol, Morimon eller Congo kaldet.

Forskjellige Fletninger, smaa Nedsfaber, Figurer. Deriblandt tre af fine Nør flettede Overkopper indvendig fernisserede, inden i forgyldte, til at drikke af. En Underkaal ligeledes. En meget liden fintflettet Kurv af Røskobast med Silkeduff: o. s. m.

Tobakspiber, Piberør 2c.

En sort og guldlakeret Harnisk med Hatformig Hjelmskjold, Visir og Halskrave af Kobber. Arme- og Bænskinner sammensyede med Silkelidser, saa at alting lader sig bevæge. — En simplere dito med sædvanlig formet Hjelmskjold, og halv Visir, eller Hjelmsforstykke, deels Kobber, deels Fiskebeen; sort og Guldlakeret. Om slige Harnisser see Golowin. 2 D. pag. 134.

Forskjellige Vaaben: Spyde, Dolke, Sabler, Pile og Pilekogere, Skjolde.

b. Blandt de chinefiske bemærke vi:

Hellige Gjenstande: Et Taarn, tre Fod tre Tommer højt, sammensat af Glasperler. Det er en Efterligning af Nanking's saa kaldte Porcelains Taarn uden for samme Stad, ved Erkjendtligheds Templet. cf. le Comtés memoir. sur la Chine. I. 135. — To i Elfenbeen udarbejdede 10 Tomme høje Taarne paa 9 Etager.

Lakerede Sager.

Meget Porcelain; deriblandt meget store Baser, Bojaner 2c. (Om den chinesiske Lakering, saavel som Porcelain: Fabrikation see du Halde. 2den Deel).

Endeel Figurer i Leer af Kejseren og hans Familie, af Mandariner, og andre chinesiske Personer. Fremdeles af nogle danske Mænd, der have været i China.

Et Stykke deels af Elfenbeen, deels af lakeret Træ, forestillende en Bygning paa flere Etager med Lygter, Klokker, Blomsterpotter, en Paukeslager, Musikanter og Dandsende, som sættes i Bevægelse ved et Uhrværk.

Et Elfenbeens Hus med et Fruentim:

mer, der slaaer Pauke, og andre Figurer som beræges ved et Uhrværk.

Et andet Elfenbeens Huus belagt med Skildpadde, hvori tre europæisk klædte Figurer.

Et Grotteværk, med Forestillinger af Træer, Blomster, Dyr, og Fugle, gandske i chinesisk Smag. Dette sammenbragte Arbejde staaer paa en firkantet med Perlemor belagt Bakke.

Model i Elfenbeen af et Lystfartøj med Standarder, at tilkjendegive den Farendes Rang. Fra 1732.

To Fartøjer, (Sampaner), det ene af Elfenbeen, det andet af Perlemor og Elfenbeen; med Uhrværk, hvorved de kunne sættes i Bevægelse.

En Rejse-Sampan i Træ, meget vel efterlignet, med alle udvendige og indvendige Redskaber, indtil Kabyssens Fornødenheder; og med Folkene i Kahyten.

c. O s t i n d i e n, de paagrændsende Lande og Derne.

Nogle Billeder i Metal af de indiske

Guddomme, Brama, Vishnu, Seiva &c. (Eft. Edw. Moores Hindu-Pantheon).

En Model i Træ af en stor Pagode ved Trankebar.

En Amulet i Guld, besat med smaa Edelstene, forestillende Vishnu.

Endeel Vaaben, Spyd, Dolke, Buer og Pile, Krudtgjemmer &c.

Huslige Redskaber: Tobakspiber. — Bister, saasom en stor Biste af Fuglesjer; en af en Fiskehud, o. s. fl. — Skaale, Daaser, — Prydelser; — Et Sølv-Fillegrans God til Rosenvand; — beskrevne Palmblade &c.

En ostindisk Huckah eller Tobakspibe, af Glas, paa en God og med tilhørende Rør. Det er bekjendt, at Østerlænderne finde stor Nydelse i at lade Tobaksrøgen først tage sin Vej igjennem Vandet. De Velhavende holde en øvet Betjent (Huckahpodar), hvis Hovedforretning er, at holde Redskaberne rene, blande Tobakken med adskillige vellugtende Sager, og med Omsorg berede Massen, som skal brænde i Huckahen.

En prægtig Huckah af Sølv, og forgyldt,

prydet med mangfoldige flæne Glasperler, og staaende paa et med Guldfryndser besat Leopardeskind. Den har tilhørt Naboben af Luknau, og blev i Aaret 1815 foræret til General Stafford, som ved sin Død efterlod den til Doctor N. Wallich i Calcutta, der har præsenteret den til Hans Majestæt Kongen.

d. Af nogle faa persiske Nummere erindres: En aattekantet flad Kage af Jord fra det Sted hvor Houssein eller Houssein, Helgen for Perserne, eller Tyrkerne af Schytersekten, blev dræbt. (Om denne Helgen see Herbelot biblioth. orient.). En særskilt Familie har ene Ret til at forfærdige saavel disse Kager som Rosenkrandse af samme Jord. Kagerne presses i en Form; ovenpaa sees en Runddeel, og paa Kanden er indtrykket et Sprog af Koranen. Schyterne troe, at deres Bønner til Propheten ere kraftigere, naar de tillige berøre deres Pande med denne Kage, og bruge Rosenkrandse af denne Jord. De forfærdiges i Mesched; Houssein ved Euphrat. — To Rosenkrandse og fem Kager af denne hellige Jord ere komne hertil ved Nie;

buhr cfr. hans Reisebeskrivelse 2ter Band pag. 273.

e. Tyrkiske Sager. Deriblandt:

Udskillige Vaaben, Piser eller Spyd, Sabeler, Dolke, Buer, Koggere &c.

Endeel Trophæer eller Sejerstegn, som den berømte danske Admiral Cort Adler, medens han var i venetiansk Krigstjeneste erhvervede sig 1654 i et Slag mod Tyrkerne. (Derved paa en Tavle med forgyldte Bogstaver et hollandsk Brev af Carl v. Mandern, som kan læses i Thurahs Havn. hod. pag. 145 og derfra i Jonges Kjøbenhavns Beskrivelse S. 486. jfr. Laurentzen part. 2. sect. 2. No. 88, hvor Trophæerne ere beskrevne og i Kobberstik forestillede). Man seer her den i Træsnningen erobrede store Sølvforgyldte og med 82 Turkosser prydede Standart; — Sabelen som Cort Adler med egen Haand fra tog den tyrkiske Admiral, og som Kong Christian den 5te siden selv førte i den skaanske Krig 1676:8. Den kom 1692 til Konstkammeret. — Fire tunge, sølvbeslagne med gult Me

tal og Edelstene konstigen prydede Bøffer
m. m.

En tyrkisk Sadel med rig Guld- og Sølvbrodering paa sort Fløjel, samt dertil hørende Pistolhylstere, Hovedtøj, Bidsel og Brystrerem beslagne med forgyldt Messing, Jernforgyldte Stigbøjle, violet Guldvirket Tøjle, og Bidselstænger af hvidt Metal.

To andre Sadel med Tilbehør; eller prægtige broderede Ridetøjer sendte Kong Frederik den 5te til Foræring fra Tunis.

Tobakspiber, Pibeoveder &c.

f. Det øvrige Asien:

Nogle arabiske eller mauriske Skoe; — Et arabisk Belte med Kniv; Grebet og Skeden belagte med Sølv; — To arabiske Røsgelsekar af flettet Rør paa en Træsod, o. a. m.

g. Som afrikanske Sager skulle vi først have nævnt de her ovenfor opgivne Sager der ere komne fra Afrika, dersom de ikke, ved at være lige med tyrkiske, havde faaet en som det synes derfor rigtigere Plads.

En tunesisk Jattagan med rød Fløjels Skede, og rigt broderet Gehæng. Alt bestaet

med forgyldt Messing. — Et dertil hørende Gehæng eller Veste.

Noogle Klædningsstykker, saasom: Beenklæder, Skærf, en Hovedbedækning som en Turban, et Par tige Tøfler, komne 1754 fra Algier.

Noget fra Kafferlandet, givet fra Doct. Rosenstiel; deriblandt to Elfenbeens Ruspakringe, hvilke Kafferne agte som Crestegn; de tvinges paa Armen over Haanden, ved at indsmøre den; hvorefter de, uden at sønderbrydes, ikke igjen kunne komme af. En saaledes afhuggen Arm med dens Ruspakring er et udmærket Sejerstegn. To Ringe af Kobbertraad konstigen vundne af Bussmændene, som bære saadanne om Armen. Sex af Bussmændenes Pile, som ere Rør med Beenbrodde. Disse ere løse, og forgiftede indsættes naar Pilen skal affydes, og naar Pilen udtrages forblive de i Saaret.

Noget fra Guinea:Kysten: hvorblandt en Negertromme af uphulet Træ, bespændt med Skind, og forsynet med Stemmeme. — Fire Blæsehorn af Elefant: Tæn:

der, tildeels med udgravede Forestillinger af Stirbeen, og Uhyrehoveder. Paa Guineakysten bruges Blæse-Instrumenter af Elefant-tænder, af forskjellige Størrelser, hvilke mere eller mindre udhules, alt efter de Toner de skulle udbringe. Labat fortæller vol. I. XII. hvorledes en af Landets Konger, i et Besøg han aflagte hos den danske Guvernør i Frederiksberg-Fortet, havde 20 Mand i sit Følge, hvilke blæste derpaa til Trommernes Lyd.

h. Blandt Amerikanske Sager, Baaben, Klædedragter af røde Fjer, Halsbaand af farvede Glasrør, Glasperler &c. bemærke vi en Model, omtrent 1 Alen langt, noget mindre bredt og højt, af en sydamerikansk, med Palmblade tækket Baaning, der indeholder Modeller af de Indsødtes Baaben saasom Rølle, Bue, Pile; samt Rejse- og huslige Redskaber, saasom Baad, Slæde, Hængekojer, Kurve &c.

i. Kun lidet haves af Grønlandsk, Laplandsk og flere nordiske Sager, dertil blandt:

Model af en grønlandsk Kajak, med Stjerner og alle Redskaber deri.

Et Par laplandſke eller fiſke Skier, med tilhørende Stang.

Finlandſke Skoe af Spaaner.

§. 25.

Et Museum for nordiſke Oldsager blev oprettet 1807. Det er bevaret i et fra Univerſitetets Bibliothek overladt Lokale over Trinitatis Kirke, og fra Nar 1819 har der hver Torsdag fra Kl. II til I været Udgang til at ſee det, hvorved Hr. Cancellie: raad Thomſen paa en meget instructiv og behagelig Maade foreviſer og forklarer Muſeets vigtigſte Sager. Profeſſor Naſmus Nyrup befordrede dets Stiftelse ved, med Forſlag og Virksomhed, at drage Opmærksomhed paa Nyttens deraf, og derved faae gode Bidrag til et Grundlag. (See hans S. 113 ovennævnte Skrift). Siden ſiftedes ved Kommiſſorium af 22 Maj 1807 en permanerende „Kommiſſion til nordiſke Oldsager“

gers Opbevaring, og blandt sammes Medlemmer blev naturligviis ogsaa Nyrup valgt. Saaledes og ved Kongelige Understøttelser, ved fortsatte private Bidrag, ved Kjøb, er Samlingen i de to Decennier, der ere forløbne siden Nyrops første Begyndelse, bleven saa god, at den blandt lignende Samlinger i Europa, (nemlig af Oldsager, der ej ere af ægyptisk, etruskisk, græsk eller romersk Oprindelse) indtager en udmærket Plads. Af hiin Kommission udgives et Tidsskrift under Titel: „Antiquariske Annaler“ hvormed 1812 begyndtes. Jeg henviser til samme og mit Skrift: Kjøbenhavns Mærkværdigheder S. 110:133 og meddeler her blot nogle Tillæg og en kort Oversigt.

Samlingen indeholder nu over 6000 Nummere, og er ordnet i følgende Klasser, saaledes at et chronologisk Princip er iagttaget ved hver Klasse især.

- I. Fra den heden ske Tid s alder.
  - a. Baaben, Symboler, Redskaber af Steen. De henhøre naturligviis til de ældste Sager, nemlig fra den Tid, da Metal:

ler havde høj Bård eller savnedes. Blandt disse udmærker sig en meget fuldstændig Samling af Steenkiler, saa kaldte af den langagtige smalle, til Enderne især til den ene spidstilløbende, Kileform. Man har sædvanlig gen kaldt dem Tordenstene. De findes her i raa Form blot tilhugne; — andre halvsløbne — andre fuldstændigt udarbejdede. Ogsaa bevares her 5 Stykker af de Slibestene, som man har betjent sig af for at forfærdige dem. Nogle ere særdeles mærkelige ved de Steder hvor de ere fundne, saaledes er en udgravet af Harald Hyldebrands Høj ved Lejre.

Ikke mindre udmærket er Samlingen af Steen:Øxer, Steen:Hamrene, med Øje til at modtage et Skaf. Deriblandt nogle meget vel udarbejdede Stykker i haarde Steenarter, som Porphyr, Serpentin o. s. v.

Steen:Meisler, Slyngestene, Pilespidser; mange Stykker om hvis Bestemmelse man ikke har Visshed, kun Formodning. Derimellem mærkes især et Stykke, som man antager at have været et Steenanker, opfisset ved Op: mudrings:Arbejdet i Kallebostrand.

Flere hundrede Stykker Steenkniive, af meget forskjellige Størrelser, og at hense til 5—6 Arter.

b. Af Urner eller Afkrukker har man gjort to Underafdelinger.

α. En Svite af de ældste, og meest raat forarbejdede af Leer. Til deres store Ælde kan man slutte sig af at de ere fundne i Forbindelse med Steensagerne. Af dem ere ikke saa med tilhørende Laage, og saaledes opstillede som de findes i Gravene. Nogle med en Hank, nogle med to Hænke, nogle uden Hank; nogle meget smaa, nogle af Flaskeform. Og saa en Steen:Urne, fundet paa Bornholm.

β. Yngre Urner. En Svite af Leer, hvoriblandt flere af udmærket Arbejde. En af overordentlig Størrelse, funden i en Nøse.

Af Guld tre. Af Kobber sex; nemlig en stor; og fem mindre, indrettede til at hænge i Gravene.

Glasurner tre.

Forskjellige Been og Kul fundne i Gravhøjene. De give Oplysning om at man sæd:

vanligen med den nordiske Helt tillige begravet de hans Hest og hans Hund.

c. S a c r a, eller de den hedenske Guds- tjeneste vedkommende Sager.

Røgelsefager, brugte ved Ofringer eller de Dødes Forbrændelse.

Metalkjedler og Kar, fundne i Gravhøje, omtrent 10 Stk. formodentlig den hedenske Tids Hlaudboller, hvori Offerdyrets Blod blev optaget.

Et Slags Metalsigter, som maa have været brugte ved den hedenske Tids Begravel- ses Ceremonier, altid fundne ved Asken og Urnerne.

d. G u l d b r a k t e a t e r med zirede Rande og Figurer. Omtrent 30 forskjellige Stykker, og i Antal en af de største Sviter som eksistere. Brugte som et Slags Amule- ter og til Prydelse. Iblandt dem den største og anseligste man kjender, funden 1825 ved Ebeltoft.

e. R a v s t y k k e r. Nogle, i Form af Steensprer, med Hul i, meget smaa, øjensyn-

ligen Symboler; fra Bornholm, fundne i en
Tørvemose; Antiqu. Ann. 3 B. S. 372.

f. Ringe, Smykker *ic.* Sam-
lingen af Ringe til Armene, Haalet, Halsen,
Haandleet, Fingrene er et ringe. De ere
flettede og snoede, af mange Slags. Her ha-
ves og ituhuggede Ringstykker, brugte som
Mynter, (see foran S. 115). Herved erin-
dres, at man ogsaa har her Bægt og Probe-
restene, fundne i Gravhøje. Blandt Guldrin-
gene er en med en gammel persisk Indskrift
paa den ene Side, Runer paa den anden;
funden ved Kjertemunde. (Antiqu. Annal. 4
B. I S. 198).

Halskjeder, Berloffer *ic.* af Guld og
Elektrum. Omtrent 20 Stk. i Guld.

Mange Spænder af Guld, Sølv, Kobber.
Haarnaale, Kamme, Pincetter o. s. v.

g. Smykker af Nav og Glas. Bestaaer
fornemligten af Perler, hvoraf flere, af det
sjeldne kunstige Glasmosaik, fundne paa Born-
holm. (Antiqu. Ann. 3 B. 2 S. 370. 373.
395. 408. sfr. 2 B. 2 S. 346.).

Glasforaller m. m. som bære Spor af

Forbrænding, og tildeels have været nær ved at smelte. (Antiqv. Ann. 3die B. 2det H. S. 361).

2. B a a b e n. Metal-Lurer; Sværd og Dele af Sværd, Ører af Metal, Frag-
menter af Skjolde og Skjoldknapper 20. 20. —
Bidsler; Sporer af høj Alder; o. s. v.

3. Forskjellige Redskaber af Metal; Kni-
ve; de saa kaldte Celts m. m. Paalstave 20.

4. Adskilligt hvis Brug og Bestemmel-
se er uvis; f. Ex. tolv Metalstykker i Form
af Skaaler, med en Øksen i Midten af hver;
fundne i en Mose; o. m. fl.

5. Nogle ved Gravningen af Dronning
Thyras Høj ved Jellinge Bye i Ribe
Stift, 1½ Mil fra Veile, fundne Sager, saa-
som et lidet Sølvbæger med Firater af Dra-
ger og Slanger, indlagte med Guld — en li-
den Fugl af Kobber, overdraget med en Guld-
plade — en noget større Fugl, med meget
mere. Jellinge er et af vor gamle Histories
navnkundigste Steder i Jylland, og gemmer
flere af Rigets ældste Mindesmærker. Efter-
retning om Monumenterne ved denne Bye,

samt de der i Aarene 1820 og 1821 foretagne Undersøgelser læses i Antiqu. Annaler 4 B. I S. 64; 139 og 169; 172. 202; 204.

Som et Anhang til den hedenske Afdeling i Museet bevares i et eget Depositorium de Sager fra Nordens Nabolande, som man har erhvervet, og som kunne tjene til Oplysning af de nordiske Oldsager, saasom Prøver af nordtydske og engelske Grav-Urner af Leer; — flere smaa germaniske Idoler — Steenvaaben og Redskaber fundne i England og i Irland, forærede af Prof. G i s e e k e.

2. En vigtig Klasse af nordiske Oldsager udgjøre **Munementerne**. Det har været Kommissionens Grundsatning at, for saavidt Munementet findes paa det oprindelige Sted, hvor de bleve satte, bør de ved Stedet fredes og bevares, men naar de engang ere komne fra saadant Sted, henbringes de rigtigst til Museet, saavidt det kan lade sig gjøre. Af Munementerne ere endeel, der forhen vare bekjendte, bedre blevne oplyste, nogle hensatte paa sikkrere og hensigtsmæssigere

Steder, og nogle, hvorom man forhen intet vidste, ere bragte for Lyset.

Af to høistvigtige Oldsteder i Jylland, nemlig Gorm den Gamles og Thyra Dannebods Høje, er den sidstnævntes undersøgt og beskrevet i antiqv. Ann. 4 B. I S.

Af Runemonumenter ere nogle hensatte tæt op til Trinitatis Kirke indenfor Kirkegaardens Stakit, der betrygger dem for at beskadiges af Forbigaaende. Andre, nemlig for Tiden elleve Stykker, ere opsatte i Nischerne i Opgangen af det runde Taarn.

Et Runemonument, kommet fra Løvensholm i Jylland er opstillet paa en forhøjet Fod i den nordre Gang der fører til Sacristiet i Trinitatis Kirke. Der forestilles paa samme en Biskop eller Abbed; og den har en vidtløftig Rune:Indskrift.

En grønlandsk Runesteen er 1824 skænket Museet af Hr. Premier:Lieutenant Graah i den Kongl. Sø:Etat. Den er meget liden, men særdeles mærkbar, hjembragt af Lieutenanten fra den nordligste Deel af Grønland, nemlig fra

en De Ringitoursuk under 73 Grad Brede. Den er i Kobber afbildet i antiqv. Annal. 4 Bds 2 H., hvor og læses nogle Efterretninger om den, med dens Forklaring, forfattet af Hr. Prof. N a s k, og nogle hertil hørende Oplysninger ved Prof. F i n n M a g n u s s e n S. 309:342.

Til Runeliteraturen hører Professor N. M y r u p's Verzeichniß der in Dännemark noch vorhandenen Runensteinen, Kopenh. 1824. 8. — og de Efterretninger om nogle paa Is-land endnu tilværende Runestene og andre Mindemærker, som Prof. F i n n M a g n u s s e n har givet i antiqv. Ann. 4de B. 2det H. S. 343 o. f.

C. Den katholicke Kultus i Nor-
den vedkommende:

Nogle katholicke Altertavler, saasom en fra St. Olai Kirke i Helsingør, indeholdende Helgenen St. Miniani ej meget bekjendte Hi-
storie i 8 Feldter (Ant. Ann. 4de B. 1ste H. 1824). — En anden meget gammel, bestaa-
ende af drevne Kobberplader, der siden ere for:

gyldte; foræret af Kammerjunker B o s s paa Rodsteenseje i Aarhus Stift; den er mærk-
 værdig, ej mindre ved sin Materie end ved
 de derpaa i Reliefs anbragte tolv Forestillin-
 ger af Christi Historie, samt ved dens latin-
 metriske og rimede Indskrifter (Ant. Ann. 4de
 B. I S. 177). Efter Bogstaverne at dømme,
 er dette den ældste Altertavle man her har til-
 bage; den antages at være fra det IIte Aar-
 hundrede, og af stor Sjældenhed. (See v. Ru-
 mohr). — En tredie fra den nedbrudte Kirke
 i N e u m ū n s t e r, forestillende den kronede
 Madonna med Christus, som forðum har været
 forgyldt. Denne Altertavle er af Træ, fra
 det 13de eller 14de Aarhundrede. (Ant. Ann.
 4 B. I S. 206). — En fjerde Altertavle,
 som forestiller de hellige tre Konger der anbe-
 fale Christian den Iste, som sees knælende for
 Madonna, er nylig kommet fra Falster fra
 Nykjøbings Hospitals Kirke, og har det eneste
 sikkert samtidige Portrait man kjender af be-
 nævnte Konge.

Nogle Altar- og Helgenbilleder.

Reliquier; og nogle i R o m s o n ;

sa cre re de Ste ne der have tjent til Dæk: sel for sepulchra, eller Fordybningerne eller Gjemmestederne i katolske Alterborde, hvori Reliquier bevaredes.

Rø g e l s e k a r, blandt hvilke nogle med Runeskrift. — Bievandskjedler og Kar, af Mes: tal — og af Steen. — Krucifixer. — Dø: befade. — Præstelige Ornater; Alterklæder ic.

Kalke; af Sølv og Metal:

Et prægtigt indbunden, med mange Ma: lerier og guldbelagte Bogstaver udziret Evans: gelistarium paa Pergament.

Afladshandlerens A r c h e m b o l d i Bes: fjendtgjørelses Plakat om den Aflad han hav: de at sælge.

Afladsbreve.

Signeter, især Silbernes, Bispernes og Klosternes; ogsaa Afladshandlerens Archem: boldi.

Et Stykke af en Metalklokke, fundet 1806 i Grønland, ved Ruinerne af norske Huse. Etjenket af Prof. Giesecke.

Nogle malede og i Glas set indbrænd: te R u d e r med Figurer og Navne. Blandt

dem et Glasvindue, forestillende Maria og en Biskop. 1491 forfærdiget for Biskop Niels Skave af Roeskilde. Et andet forestillende en Ridder i gylden Rustning.

En Mængde P r i m s t a v e, af forskjellige Arter, og Munkkalendere. (See foran S. 121).

D. S m y k k e r og H u u s g e r a a d fra den kristelige Middelalder, og Sager vedkommende R i d d e r v æ s e n e t.

Forskjelligt Huusgeraad. — Levninger af Bygningsfager. Meget kommet fra Ruinerne af en opgravet Borg paa Bornholm.

Flere D r i k k e h o r n: af Horn; tildeels bestaaet med Sølv, forgyldt ic. Blandt dem det B u s u m s k e Horn, som i Voltens Skrift over Ditmarsken nævnes. — Et andet, som har tilhørt en norsk Ridder, kommet fra Island.

B a a b e n af mange Slags; saasom Bryst: harnisser, Hjelme, Ringbrynier, Skjolde, Storm: huer, Slagsværd, Buer, Spyd. Coll. Tid. 1803. 8. 402 o. f.

Gjenstande vedkommende Heste og Ridningen, saasom Hesteskø, Stigbøjler, Sporer, Bidsler, Sadler.

Blandinger, hvorved en Stormstige af Jern, af sjelden og kunstig Indretning.

E. Sildigere Tidens Mærkværdigheder; Her nævnes først en af Museets skønneste Prydelser, nemlig den saa kaldte Ebelholtiske Altertavle, som længe henstod i Kongestolen i den Frederiksborgske Slotskirke, men 1816 af Hans Majestæt Kongen blev skjenket hertil. Dette kostbare og fra Arbejdets Side sjeldne Stykke, som ved Ælde og Henstaaen var meget forfalden, er givet sin forrige Anseelse, og for desto bedre at bevares, indsat i et eget dertil indrettet Skab. (Coll. Tid. 1821. S. 97). — Dertil hører et Bord af sort Marmor, hvori paa Mosaik:Maade adskillige Sitrater af Gids ere indlagte.

Femten Stykker Tapetør, forfærdigede til Kronborg Slot i Kong Frederik den 2dens Tid, efter den Antwerpenske Malers Hans Knipers Cartons, forestillende, foruden hi-

istoriske, Jagt: og andre Scener, Ufbildninger af danske Konger fra Knud den sjette, Waldemars Søn, og Christian den 4de som udvalgt Konge. (ibid. S. 96 cfr. Weinwich S. 32).

Laaget og nogle Stykker af en Sølvpokal, som Kong Jacob den 6te af Skotland gav til Kjøbenhavns Universitet, og som ved det brittiske Anfald 1807 blev ødelagt. (Ant. Ann. 1 B. 1 S. 132).

To Pistoler, som af den Svenske Kong Carl den 12te blev foræret den norske Oberst Kruse. cfr. Coll. Tid. 1813 S. 402.

Endeel andre Vaaben, Geværer, ic. fra nyere Tider.

Et smukt Træskab, kommet fra Tjen, beskrevet af Prof. N. Nyrup i hans Rejse. cfr. Ann. 2 B. 2 S. 410.

Nogle Drikkender af Baldbirk.

To Pokaler af Nautilus paa Sølvfod.

Et Bælte af Læder, der paa Søhr har været brugt som Fruentimmer-Prydelse, bestaaende af 8000 smaa Metalstifter, slaaede igjennem Læderet, nittede paa den ene Side, flads-laaede paa den anden, og seer ud som Mes-

talsfjel. Ant. Annal. 2det Bind 2det Hefte
S. 404.

De i Taarnets Opgangs Nicher hensatte
Oldtidsfager, foruden hine ovennævnte II Kus-
nestene, maa endnu erindres, nemlig: 1. En
Steen:Ligkiste, der er kjøbt paa Føhr, paa
hvilken De man finder dem temmeligen hyppis-
ge i Indvaanernes Stalde, hvor de tjene Qvær-
get til at drikke af. Ant. Ann. 3 B. I S.
72. — 2. En meget lang og ved en særdeles
Indretning udmærket Kanon, opfisket af Ha-
vet i Kattegattet ved Anholt.

S. 31.

Af Hans Kongl. Højhed Prinds Chri-
stian Frederiks Samling af Oldsager,
meest fremmede, er Base: Samlingen,
bestaaende i et Par hundrede Stykker, et ud-
mærket Partie. Den er, saavel ved sin Rig-
dom som ved Stykkernes Storhed, og dens
Formers Elegants, en af Europas mærkeligste.
En Base af denne Samling, nemlig den be-

rømte Amphiarauß;Vase, som var forhen i den bekjendte Samling, som Erkebiskop af Tarent D. Giuseppe Capece:Patro ejede paa sit Landsted nær ved Portici, hvilken Hans Kongl. Højhed har tilkjøbt sig, er beskrevet i et udførligt italienskt Skrift af Angel. Anton. Scotti, udkommet 1811. 4to. En anden i Neapel kjøbt Vase, der kan kaldes Drest;Basen, saasom den fremstiller Drest, søgende Tilflugt mod Furiernes Forfølgelse ved Apols Trefod i det delphiske Tempel, er beskrevet af Etatsraad og Prof. B. Thorslacius, R. af D. i et Universitets Program 1826; med hvilket et Kobber følger, hvorpaa Basen er afbildet. Jfr. Liter. Tid. 1826. S. 91 — 93.

Af Gemmer og Paster har Hans Kongl. Højhed ogsaa en støn Samling.

Ligeledes have d. Hrr. Biskop, St. af D. D. M. Múnter, Conferenceraad og Cancellie:Deputeret, R. af D. Monrad, Major v. Sommer, Kammeraad Bang større og mindre Gemme:Samlinger.

Mynt- og Medaille-Samlinger.

I. Den Kongl. Mynt- og Medaille-Samling er fra 1784 af paa Rosenborg Slot. Den deler sig i tre Hovedklasser: a. den danske Stats Mynter og Medailler. Derover er trykt en Beskrivelse, to Bind i Folio, af hvilke det ene indeholder Kobber, det andet Forklaringen over samme. Et Tillæg udkom 1794, og et nyt Tillæg er under Arbejde. — b. Antikke Mynter. Disse ere beskrevne i: *Catalogus numorum veterum Græcorum & Latinorum musei Regis Daniæ. Disposuit, descripsit & æneis tabulis anecdotos illustravit Chr. Ramus. Havniæ. 1816. 1—2 vol. 4.* — c. Forskjellige fremmede Mynter. Her udmærker sig især Samlingen af de svenske, hvilket Fag er rigt besat. Man see isøvrigt mit oftnævnte Skrift S. 200 210, samt Skrifterne og Afhandlingerne i det numismatiske Fag af dHrv. Mün-ter og Ramus. Sidstnævnte er Inspektør ved Samlingen.

2. Hans Kongl. Højheds Prinds Christian Frederiks Samling af antike Mynter.

3. Biskop, St. af D., Münter's Samling af antike Mynter er betydelig og ordnet efter det eckelske System.

4. Hofflejsmed Timm's Samling, paa hvilken Ejeren har anvendt en Tid af omtrent et halvt Aarhundrede, bestaaer af 13 til 14000 Stykker. Den antike Samling, især den romerske, er udmærket. Samlingen af danske Medailler er den fuldstændigste næstefter den Kongl.

5. Cancellieraad Thomsens er omtrent af lige Størrelse som den Timmske. Den har af antike Mynter flere Sjeldenheder; men den langt vigtigere Deel af Samlingen udgjør Mynterne fra Middelalderen af alle Lande.

6. Bogtrykker Schubarts Samling af danske Mynter er fra den oldenborgske Stammes Regjerings Begyndelse bragt til den Fuldkommenhed, at den allene staaer tilbage for den Kongl. Samling.

7. Conferentsraad og Cancellie-Depute:

ret Monrad, R. af D. har en Samling af antike, danske, svenske og engelske Mynter.

8. Justitsraad Weinrich har antike og gamle danske Mynter.

9. Bank-Assistent Albers har en betydelig Samling af alle Landes Mynter.

10. Hr. M. Hartvig's antike og danske Mynter.

11. Statsraad B. Thorlacius, R. af D. har antike og gamle danske Mynter.

12. Underbibliothekar Devegge har antike og Mynter af alle Lande; hvoriblandt især gamle danske, og Middelalderens.

13. Prof. P. E. Müller har gamle danske Mynter.

Den gode Mynt- og Medaille-Samling som afdøde Justitsraad Frost ejede, og som bestod af saavel antike Stykker, som nyere Tiders, er nu under Beskrivelse til Bort salg.

— Sproglærer Forwaldt's Samling, blot af danske Mynter, men blandt disse store Sjældenheder, er med Ejeren flyttet til Bergen.

§. 33.

Naturhistoriske Samlinger.

I. Det Kongl. Museum for Naturvidenskaberne: En Kommission blev under 22 Maj 1796 anordnet, og bemyndiget til at bestemme et saadant Instituts Hoved; Djemed; at angive de Samlinger til Naturvidenskaben, som allerede havde, og i Fremtiden kunde benyttes af dette Institut, og at tage under Overvejelse, hvad ellers maatte fordras til Indretningen af et Natural-Museum, i Overeensstemmelse med de Midler som dertil kunde anvendes, og med Hensyn til det Djemeed som derved tilsigtes. (Jfr. Coll. Tid. 1799. S. 254—5).

Med en sildigere Kongl. Resol. af 25 Maj 1804 (Coll. Tid. 1804 S. 440) blev Indretningen af et Lokale bestemt for Museet at skulle være i en Sidebygning af Christiansborgs Slot, men heri er siden skeet Forandring; og det stiftede Museum er nu i Gaarden No. 187 i Stormgaden.

De Hoveddele, eller forrige særskilte Samlinger hvoraf Museet er sammensat ere:

1. Af de Kongl. Samlinger var der i det saakaldte, nu ophævede, Konstkammer den ældste, som, for saa vidt den var anvendelig, først blev indlemmet i Museet Aar 1821. Den herlige Samling af Sølvstuffer fra Kongsbjerg, hvorom siden, udgjorde en af sammes sjeldne Kostbarheder. Af Conchylierne som dernæst udgjorde den vigtigste Deel af denne Samling, blev fortrinsviis de manglende Arter, enkelte Pragtstykker, og en Doublet af hver Art udsøgt for Museet, det øvrige tillige med adskillige andre for Museet ubrugelige Naturalier bortsolgt ved offentlig Auktion i Aug. 1824. De andre Samlinger have, især siden 179. været affjøbte private Samlere.

2. Saaledes Naturhistoriker L. Spengler's meget bekjendte Museum, som især var mærkelig ved en mageløs Samling af de sjeldneste og udsøgteste Conchylier, og fremviste desuden en udsøgt Samling af Koraller, saavel som Mineralier, meest af Nordiske og mange Slags Sager af Dyrriget. (Haubers Kjø:

benhavns Beskrivelse S. 120—124. — Lærde
Efterretninger 1804. S. 383).

3. Den Holmskjoldske Samling
var især rig paa prægtige Mineralier fra Is-
land og Færøerne. (Lærde Efterretninger 1804.
S. 382).

4. Den Alildgaardske Mineralsamling.

5. Den af Justitsraad Manthey
kjøbte Mineralsamling, som er rig paa skønne
nordiske, især norske Fossilier; og mange i Stor-
hed og Pragt sjeldne Stykker, see Hausmann.

6. Den af afdøde Etatsraad Tønder-
Lund, og Hans Exc. Geheimestatsminister
D. N. Sehested stiftede Insekt-Samling,
som har det Fortrin, at den indeholder en stor
Mængde Originaler til Arter som Fa-
bri-
cius har optaget og beskrevet i sine berømte
Værker over Insekterne. Dette gjør den især
til en klassisk Samling, og deri er den, efter-
at Banks Insekt-Samling i London har lidt
saa stort Tab, den første blandt de europæiske
Insekt-Samlinger.

7. Ved Naturhistorie-Selsk:

Bets Opløsning 1805 blev bets Samling af Naturalier foræret til det Kongelige Museum. Denne Samling var især rig paa Dyrer-Arter opbevarede i Spiritus. (Selskabets engang fortreffelige Samling af udstoppede Fugle var allerede i betydelig Forfald).

8. Den ypperlige Samling af europæiske Fugle, som Hr. Capitain v. Woldike *) i Brunsbüttel 1818 forærede Hans Majestæt Kongen, og i Sommeren 1821, ifølge allerhøjeste Resolution, blev af ham afleveret hertil.

9. En Samling af zoologiske Gjenstande fra Brasilien, foræret af Hr. Kammerherre del Borgo, særdeles rig paa Fugle og Insekter.

Først i Aaret 1821 blev det mueligt, at faae de adspredte Materialier samlede i det nuværende Lokale i Stormgaden, og fra den Tid af er det først at det Kongl. Naturhistoriske Museum kan betragtes som indrettet.

---

*) Son af den hæderlige Provst Woldike i Storehedinge.

For den zoologiske Samling synes, i dens nuværende Opstilling og Bearbejdelse, den Plan at ligge til Grund, at Samlingen for Fremtiden skal bestaae af tre Hoveddele:

1. en almindelig zoologisk systematisk Samling, hvorhen hører den store Insekt-samling, som i de sidste Aar har faaet betydelige Forøgelse af sydamerikanske, ostindiske, capste og europæiske Insekter; — fremdeles den Spengler'ske Conchyliæ- og Zoophyt-Samling, der, som ovenfor anmærket, er fra det forrige Konstkammer modtaget; — adskillige manglende Arter, flere særdeles udmærkede Individuer, og et betydeligt Antal Doubletter. Naturhistorie-Selskabets Samling af Dyr i Spiritus hører ogsaa herhen, saavel som dets udstoppede Fiske tilligemed den brasilianske Samling, hvis ornithologiske Deel er betydeligen forøget ved ostindiske og capste Fugle.

2. En europæisk geographisk Samling, som er bestemt til at omfatte alle Dyrklasser, men hvoraf for Tiden kun Ryghvirveldyrene ere tildeels opstillede. — Grunds

volden for denne Samling er *Waldike's* europæiske Fuglesamling, som ved Opstillingen i Sommeren 1821 bestod af 316 Kasser, hvilke indeholdt 287 Arter i 689 Individuer; for Tiden bestaaer den af henved 500 Kasser, som indeholde 366 Arter, i 1100 Individuer. Siden 1823 er ogsaa Begyndelsen gjort med de europæiske Pattedyr, hvoraf et betydeligt Antal Arter, især flere interessante nordlige Sælhundarter, allerede ere opstillede. Ogsaa har man flere Reptiler og Fiskearter opstillede i Glas med Spiritus, hvorved man for nogen Tid siden er bleven færdig, foruden et betydeligt Antal Arter af de sidstnævnte fra Middelhavet, hvis præparerede Skind blive opbevarede.

3. En Samling for den sammenlignende Anatomie, hvis Herredømme i Zoologien dagligen voxer. Denne Samling, hvis Anlæggelse kun er et Par Aar gammel, og hvortil Konstammeret gav nogle interessante Bidrag, tæller nu 120 Skeletter af de rødblodige Dyr's Klasse, en stor Mængde Cranier især af nordiske Dyr, hvoriblandt en Svite af

Cranier, fra Føtalperioden til den høje Alder, af Havhesten udmærke sig, og nogle faa anatomiske Præparater.

De Dele af den zoologiske Samling, som allerede ere faa fuldkomment ordnede og opstillede, at de kunne være tilgjengelige, have hidtil staaet aabne to Gange om Ugen fra Kl. 10 til 2 Formiddagene, (nu Onsdag og Søndag,) for Enhver. Om Udgangs Billetter dertil henvender man sig til Hr. Prof. Reinhard, Museets zoologiske Deels Bestyrer, og boende i Gaarden.

Den mineralogiske Afdeling af det Kongl. Naturalmuseum er sammensat af forskjellige Dele, af hvilke de vigtigste ovenfor bleve nævnte, nemlig:

1. den holmskjoldske, 1. den abildgaardske, 3. den mantheysske Samling; dertil kommer: 4. en Samling af Mineralier, som Siebecke har medbragt fra Grønland. Den er nu deelt i følgende Under = Afdelinger: a. en systematisk Samling, for hvilken den abildgaardske ligger til Grund; b. en Supplement Samling til denne, bestaaende meest af saadan;

ne Stuffer, som formedelst deres store Format ikke passe til de andre; c. en dansk; norsk Samling, og endelig den mantheyffe; heri findes ogsaa endeel færøiske og islandiske, og nogle, skjøndt ikkun faa, grønlandiske Mineralier; d. en grønlandsk Samling; e. Supplementsamlinger til disse; f. en Samling af Mineralier fra Ungarn; g. en lignende fra Østerrig; h. en tredie fra Besuv og dets Omegn.

I disse forskjellige Afdelinger af Museet findes mange meget udmærkede Stuffer, blandt hvilke vi blot kunne nævne nogle enkelte, saasom: en Sølvstufte af næsten 6 Fods Længde, 2 Fods Brede og $\frac{2}{3}$ Fods Tykkelse, hvorpaa da vel er noget vedsidende Berg, men hvor det gedigne Sølv dog uden Tvivl udgjør meget Mere end det Halve; en anden af $2\frac{1}{2}$ Fods Længde og næsten 1 Fods Brede og Tykkelse, næsten reent Sølv; mangfoldige andre Stuffer af gedigent Sølv, i de skønneste og sjeldneste Crystallisationer. Alle disse Sølvstuffer ere fra Kongsberg. Et Stykke Rav fundet i Sjælland, af 9 Tommers Diameter; det er formo:

dentlig det næststørste der findes i nogen Samling; enkelte Crystaller af vandklar Kalkspath fra Island af 6 til 10 Tommers Diameter; en overordentlig skjøn Gruppe ($1\frac{1}{2}$ Fod lang, 1 Fod bred, 4—5 Tommer høj) af Crystaller af Coelestin eller svovlsuur Strontian fra Agrigent; de største og skjønneste Stuffer, som findes, af den saakaldte crystalbærende Haarzeolith d. e. haarformige Crystaller af Traadzeolith, som igjen bære 4sidig-prismatiske Crystaller af Albin; Cryolith, Sodalith, Eudialyt, Allanit og andre sjeldne Fossiler fra Grønland; Almit fra Eg i Norge, Polymignit fra Frederiksværn, Mineralier, som først for faa Aar siden ere blevene ret bekjendte, men som alle længe have været i denne Samling.

II. Universitetet har en Naturaliesamling, der bærer Navn af Geheimeraad Greve Adam Gotlob Moltke's Naturaliesamling, ifølge Gavebrevet af 28 Januar 1810 fra Sønnen, Statsminister og Ordenscansler Greve Joachim Godske Moltke, hvorved Universitetets ældre Samling fik

den Ellvært der gav dens Historie en nye Periode. Ved Gavebrevet blev bestemt, at den givne Samling, til Erindring om Giverens Fader, af hvem den var samlet og anskaffet, skulde bære ovenansførte Navn, og for at den kunde erholde den størstmulige Fuldstændighed og Brugbarhed, og i Forbindelse med Universitetets forhen havde Samling udgjøre et desto nyttigere Heelt købte Giveren, for Betaling i rede Penge, anslaaet efter sagkyndige Mænds Burdering, alle de Species og Stykker der enten i den givne Samling blev fundet at savnes, eller efter competente Kjenderes Dom at fortjene Fortrin frem for sammes Exemplarer.

Efter Giverens Død fik Universitetet en Kapital af 60,000 Rbdlr. Sølvs i Kongl. Obligationer, som var legeret paa den Raade at Renterne aarligen skulde anvendes til Samlingens Conservation, til Honorar for Naturhistoriske Forelæsninger, til Anskaffelse af de fejllende Sager i ovennævnte Museum, til Præmier for naturhistoriske Afhandlinger m. v., og saaledes blev funderet de Uni-

versitetet forhen i en Række af Aar tilstillede
Kenter. Coll. Tid. 1819 No. 3.

Den hele naturhistoriske Samling blev
nu deelt i en zoologisk og mineralogisk Afde-
ling, hvoraf den første beholdt den gamle store
Sal — den sidste blev henflyttet indtil videre
i nogle smaa Værelser i Communitetsbygningen,
hvor den ikke synes at have den til Conservatio-
nen, Opstillingen og Forsøgelsen nødvendige
Plads.

Legator havde tilforhandlet sig, og, førend
sin Død, indlemmet i Samlingen, tre private
Samlinger af Professor, N. af D. Schu-
macher, Etatsraad og Professor, N. af D.
Wad, og Bergmester Mønsther, for en
Sum af 13000 Rdlr.

Med disse Erhvervelser fik den mine-
ralogiske Deel vigtig Tilvært, og den
er fremdeles siden forøget ved mange Ga-
ver f. Ex. af dHrr. Giesecke, Haus-
mann, Monticelli, Sipser, Nil-
son, Netzius.

Den er hensigtsmæssig indrettet til Brug
ved Foredrag over alle Mineralogiens Grene,

og indeholder, paa nogle Undtagelser nær, alle bekjendte mineralogiske Arter. Egentlige Pragtstykker maa man ikke vente sig, dog findes der og nogle ved Skjønhed udmærkede Stuffer; disse findes meest iblandt norske, islandske og færøiske Mineralier, hvilke ogsaa, som man kunde vente, frembyde den største Mængde af forskjellige Varieteter.

Foruden de egentlige Mineralier findes her og et betydeligt Antal af Forsteninger.

De andre naturhistoriske Samlinger i Kjøbenhavn ere:

III. Hans Kongl. Højhed Prinds Christian Frederiks; som især er rig paa Mineralier og Conchylier. 1823 blev afdøde Biskop Fabricius's Samling indlemmet i den.

IV. Veterinærskolens Samling af Skeletter og Præparater.

Iblandt Skeletterne findes adskillige erotiske Pattedyrs, som Elefantens, Løvens og Leopardens, flere Abefatters — iblandt de europæiske udmærke sig et Hvalfis Skelet. Foruden

diffe findes ogsaa Skeletter af Fugle og Reptiler. De anatomiske Præparater høre for største Deel til Huusdyrenes Anatomie. Ogsaa gives her en til sin Tid berømt Samling af Indvoldsorme.

V. Conferentsraad Mourads Mineralsamling. (sfr. Hausmann).

VI. Prof. Bekkers Mineralsamling.

VII. Grosserer Westermanns Insektsamling, der i Henseende til Balget af Exemplarer, deres Opstilling og Conservation hører til de fortrinligste i Europa. Den er især rig paa ostindiske og capiske Insekter, som Eieren ved sit lange Ophold i disse Lande selv har samlet. — Den er i de senere Tider betydelig forøget med sydamerikanske og europæiske Arter.

VIII. Prof. Colsmanns Samling af tørrede Planter og Insekter, begge af stort Omfang og særdeles rige paa exotiske og sjeldne Arter.

Den Zoologiske Afdeling af

det Universitetet tilhørende Museum venter paa et forøget Lokale for at kunne ordnes fuldstændig. Den kan derfor ikke staae offentlig aaben og bliver kun benyttet af enkelte Zoologiens Dyrkere.

Den er bleven sammensat af følgende Dele men som endnu ikke ere sammensmeltede.

1. Universitetets ældre Samling af Zoologiske Gjenstande af de samtlige Dyreflasser.

2. Af den Moltkeske til sin Tid berømte Samling af Conchylier og Zoophyter, men som vistnok, efter saa mange Decenniers Forløb, har lidt betydelige Forandringer; dog er den endnu i Besiddelse af forskjellige Original-Exemplarer til de i Systemet optagne Arter, og af flere Pragtstykker.

3. Prof. Schumacher's betydelige Insektsamling, som, efterat Greve Moltke havde kjøbt den, blev strax modtaget med de dertilhørende Egeffabe.

4. Prof. Schumacher's endnu større Conchyliesamling, som Grev Moltke ligeledes kjøbte, men som skal forblive hos Sælgeren saa længe han ønsker at beholde den.

Denne efter den forrige Ejers eget System ordnede, og efter Salget betydelig forøgede Samling har en særdeles stor videnskabelig Værdie.

5. En Samling af, for største Deel sjællandske, Insekter, givet af en Ubenævnt. Denne er bleven Grundvolden for en indenslandsk Insektsamling, som fortsættes.

6. En Samling af udstoppede Fugle for største Deel europæiske, givet af Hr. Christian Drewsen paa Strandmøllen. De enkelte Arter ere opstillede hver i sin Kasse.

Uf mange private Samlinger, opgivne af Hauber og Nyrup, ere siden nogle indlemmede, som ovennævnt, i de nu bestaaende Samlinger, nogle adspredte, og tildeels udgaaede af Landet. Det sidste var Tilfældet med den Chemnitzer Conchyliensamling, der 1804 blev solgt til det Petersborgske Videnskabs Academie for 5000 Rubler. (Skilderiet 2den Aargang No. 38. S. 608).

---

§. 34.

Et Anatomisk Kammer ved Kjøbens Havns Universitet, som blev bygget 1740, blev 1806, da det var forfaldet af Vælde, saaledes istandsat, efter Foranstaltning af Directionen for Universitetet og de lærde Skoler, at det svarede til sin Bestemmelse, men, under Kjøbenhavns Belejring i det paafølgende Aar, blev det, tilligemed de der opbevarede anatomiske Præparater, lagt i Aske. (Engelstofts Anna: ler 1807. 2 B. 284. — og 1811. 4 Qv. 197). Begyndelsen til et nyt er siden gjort, og her mindes: „Hofraad Meyers Legat for et anthropologisk Museum“, som fik en Andeel af 10,000 Rbdlr. Søv af den betydelige Sum af 294,000 Rbdlr. i fire pro Cent Rentebærende Kongl. Obligationer, der af afdøde Hofraad David Amstel Meyer stjenkedes til Fordeling paa offentlige Stiftelser, ifølge Testament af 6te August 1813. Bestemmelserne for dette anthropologiske Museum ere givne i en Foundation med Kongl. Konfirmation under 10 December 1822. (See Collegial Tidende 1822, og Engelstofts Efter:

retninger 1823. 3die og 4de Hefte Side 286 o. f.).

Det Kongl. Kirurgiske Akademi har en ypperlig Samling af pathologiske Præparater, ordnede og opstillede i to Sale i Akademibygningen.

---

§. 35.

En ypperlig Samling af physiske Instrumenter er den af Hans Ex. Hr. Overhofmarschal A. W. Hauch, R. af Elefantten 2c. 2c. samlede.

Det Kjøbenhavnske Universitet har og en skøn Samling. Ligeledes Veterinærskolen.

En liden Model-Samling er ved Landhuusholdnings Selskabet.

Et chemisk Dvellses-Laboratorium ved Universitetet.

---

§. 36.

Den botaniske Have bestyres, ifølge Rescr. 6 Apr. 1788 som en til Universitetet

tet henhørende Stiftelse; cfr. Rescr. 26 Februar 1817. Ved Kongl. Omsorg for Videnskaberne, og fra Finantserne har den sine vigtigste Indtægter. Fra bemeldte Kasse betales en vis Sum aarligen til Lønninger og Udgifter. Det Antal af Plantearter som her dyrkes udgjør over 8000; kun faa ere indkjøbte; men det Meste deels skjenket, deels tilbyttet imod enten Frøesorter og levende Planter fra de fortrinligste botaniske Haver eller imod tørrede Planter. Havens Forbindelser udstrække sig til alle Verdens Dele. Et fortrinligt Bibliothek er ved Haven. M. W a h l's Manuscripter og Herbarium af mere end 20,000 Species høre til Stiftelsens Skatte. En fuldstændig Fortegnelse over alle Havens Værter har Professor H o r n e m a n n, N. af D. udgivet i Hortus regius botanicus Havniensis 2 Del. 8. 1813 og 1815. Et Supplement udkom 1819. Ved Haven, til hvis Anlæg 1778 Charlottenborgs Have blev afgivet, og hvortil Indgangen er fra Nyhavn, boer en af de ved Universitetet ansatte to Professorer i Botaniken, og en botanisk Gartner. Den

staaer aaben for Videnskabsmænd der ville benytte sig af dens Indretninger fra Kl. 9—12 og 4—7.

---

§. 37.

Det astronomiske Observatorium er det ældste i Europa, anlagt øverst paa det ved Trinitatis Kirke værende runde Taarns Platteform. Taarnets Bygning blev begyndt 1638 eller 1639. Longomontan, der fra 1589 havde gaaet Tycho Brahe tilhaande, baade paa Uranienborg, og siden efter hans Vortgang herfra, og som 1607 havde overtaget den astronomiske Professur ved Kjøbenhavns Universitet, blev spurgt til Raads og gav Udkast til Bygningen og Observatoriets videre Indretning. Han oplevede vel at see Taarnet rejst til dets fulde Højde, men ikke fuldstændigen indrettet til astronomisk Brug; han døde 1647 i Oldings Alder. En af hans Estermand var Ole Rømer, en Mand der i Videnskabernes, Statens, og Stadens Tjeneste vandt berøm-

meligst Eftermæle. — I den Kjøbenhavnske Ildbrand 1728 blev Observatoriet ødelagt. Derved tabtes og alle de paa Taarnet opbevarede Observations Protokoller, Instrumenter ic. Med nye Indretningers Tilvejebringelse mødte mange Vanskeligheder, og først 1741 var Observatoriet igjen kommet istand. I det følgende Tidsløb var *Thomas Bugge* ved Nidkjerhed, videnskabelig Aand og udbredte Kundskaber, en vigtig Mand for Observatoriet, især fra 1777, da han blev ansat som Direktør for samme og Professor i Astronomien; hvilken Post han forestod til sin Død 1815. I denne Periode oprettedes ved Kgl. Rescr. 19 Septbr. 1800 et *Længdekomptoir*, som sattes under Unversitetets Bestyrelse, i Forbindelse med Observatoriet. Det blev efter Bugges Død opløst. Hvad der havde været dets Hensigt iværksattes siden af hans Eftermand, Observatoriets nuværende Direktør, og Professor i Astronomien, *N. af D. Hr. Heinrich Schumacher*. I hans Embedstid har Observatoriet faaet nye astronomiske Instrumenter, og 1822 tilstodes en

Hovedreparation af Taarnet og Observatoriet. Under hans Fraværelse, som beskæftiget med den vigtige og omfattende danske Gradopmåling fra Lauenborg til Skagen, og fra Vestkysten af Jylland til Kjøbenhavn, hvormed Udarbejdelsen af specielle Kort over Holsteen og Lauenborg er sat i Forbindelse, blev fra 1 Juli 1823 Bestyrelsen af dette Observatorium overdraget Hr. Professor Dr. *E h u n e*. (Mere i Historisk Beretning om Universitets-Observatoriet paa Rundetaarn; af Dr. *U r s i n*, indført i *R i i s e*'s Arkiv for Historien Jan. 1826 S. 1—52. Ogsaa nogle særskilte Aftryk).

J. 38.

Bibliotheker.

I. Det store Kongel. Bibliothek, stiftet 1665 af Kong Frederik den 3die. Omtrent 400,000 Bind. Det er opstillet i den anselige Bygning paa syndre Side af Christiansborgs Slot, som ovenfor S. 102 er nævnt, hvor tillige forhen det saakaldte Konstkammer bevaredes, hvis Lokale er 1825 over-

ladt Bibliotheket. Læsesal aaben alle Søgne-
dage fra Kl. 10 til 12. For Bøgers Ublaas
Regler i Plak. 15 Novbr. 1793. Betydelige
Manuskript-Samlinger; hvoriblandt en ori-
entalsk; en anden Samling til den nordiske
Historie. Til Bibliotheket hører den ovenfor
S. 99 nævnte Kobberstiksamling. En Ind-
retning under Navn af „Museum“ blev 1809
sat i Forbindelse med Bibliotheket, med den
Bestemmelse: at befordre Udgivelsen af endeel
af de ubenyttede Haandskrifter og videnskabeli-
ge Skatte Bibliotheket ejer. Mere i Ch r.
M o l b e c h s Efterretning om Bibliotheket; i
Athene 1816 Sept. — W e r l a u f f s historiske
Efterretninger --- 1824. 8. og min Statistik.
Forordn. af 19 Jan. 1821 om frie Exemplarers
Udgivelse af alt hvad trykkes i den danske Stat.

2. Universitets; Bibliothek,
i en rummelig Sal over Hvelvingen af
Trinitatis Kirke. Omtrent 100,000 Bind.
Aabent alle Søgnedage fra 10 til 2. Som
udmærkede Dele nævnes: 1. den af Arne
M a g n u s s e n († 1730) skjenkede Samling
af meest utrykte Sager paa Pergament og

Papir, tjenende til at oplyse de nordiske Landes Historie, Sprog, Oldsager, Geographie; hvormed forbundet et Legat, hvis Renter anvendes til Arbejde ved Samlingen; saaledes at vigtige Stykker af samme kunne i Trykken udgives. — 2. En sjelden Samling af Bøger i Sanskrit-Sproget, og øvrige orientalske Sprog, deels skjenket, og deels forskaffet af Botanikeren Dr. Med. Nathan Wallich N. af D., og forøget med hvad Bibliotheket forhen havde hidhørende, og med hvad Professor N a s k paa sin bekjendte lærde Rejse tilvejebragte. — 3. Den M o l t k i s k e Samling af Bærker i Naturhistoriens Fag, skjenket af afdøde Geheime-Statsminister Greve J. G. M o l t k e, saaledes at de Bærker Bibliotheket forhen havde i disse Fag bleve kjøbte og indlemmede i samme. — 4. Den d a n s k ; j u r i d i s k e B o g s a m l i n g, efter Etatsraad og Ridder J o h. H e n r. S c h o u's Legat, og Gavebrev af 20 Febr. 1822. Mange andre Legater ere komne Bibliotheket tilgode. Mere i min Statistisk S. 487 o. f.

3. Det C l a s s e n s k e Bibliothek, i en

Sjøn dertil opført Bygning i Amaliegade No.
 129. Omtrent 30,000 Bind. Aabent fire
 Dage ugentlig, nemlig: Tirsdag, Onsdag,
 Torsdag og Fredag fra Kl. 11 til 2. Er især
 rigt i de matematiske, naturhistoriske, økonomis-
 ke, physiske, polytekniske Fag; ogsaa i det ge-
 ografiske; og paa Rejsebeskrivelser. Brødrene
 Generalmajor Johan Fr. Classen, der
 døde 1792, og Geheimeconferentsraad Peter
 Hersleb Classen († 1825) ere Stifter-
 ne. Den førstnævnte havde, ved sine testa-
 mentariske Dispositioner til det Offentliges Be-
 ste, iblandt mere fastsat, at hans Bogsamling
 skulde være til offentligt Brug, og en aarlig
 Sum tjene til sammes Forøgelse. Sidstnævnt-
 te lod paa sin Bekostning opføre, efter en af
 ham selv udkastet Tegning, Bygningen hvori
 Samlingen er opstillet. 1796 blev Bibliothek-
 et her aabnet. I Bibliothekssalen staaer en
 af Kanon-Metal-Masse støbt Byste af Joh.
 Fr. Classen, anbragt paa en Krigs Kolon-
 ne. Mere om Bibliotheket i Skilderiet 1825,
 No. 31.

4. Andre Bogsamlinger ere: det firurs

giske Akademies. — Den botaniske Haves (see ovenfor S. 198). — Veterinærskolens. — Communitetets. — Konstakademiets. — Pastoral:Seminariets. —

Nogle militair: Bibliotheker, saasom Landkadetkorpsets; henved 4,000 Bind; forbundet med en Kort: og Instrument:Samling. — Garnisons Bibliotheket paa Gjethuset, over 2,000 Bind, tilligemed en Samling af Kort og Planer. — Generalquarteer:mesterstabens, Artilleriecorpsets, Ingeniørcorpsets og flere. Om militære Bibliotheker er en samlet Oversigt i Magazin for Militærvidensskabelighed 4 B. I B.

Af de Kongl. Kollegier har især General:Soldkammer: og Kommerce: Kollegium en god Samling i sit Fag.

Af Stadens Klubber besidder den saakaldte „Nye Forening“ den største Samling, af omtrent 4000 Bind. Enigheds: Selskabet har ogsaa en god Samling.

Af private Bibliotheker: Bisshop Mûnter's, Geheime: Statsm nister D.

Malling's, Overhofmarskal Hauch's i de physiske Fag, Etatsraad B. Thorslacius's i det philologiske, Kammerherre Oldenburg's i det juridiske og det historiske, Professorerne Wendt's og Callisen's i det medicinske; o. s. fl.

Lejebibliotekerne: Hofboghandler Stadthagen's — Andersens. Begge meest danske og tydske Bøger. — Boghandler Bonniers tillige engelske og franske Bøger; o. fl.

Noget Journalers og Tidsskrifters Circulations Selskaber, saasom Boghandler Reitzel's, den Gyldendalske Boghandlings o. fl.

Athenæum. Det under saadant Navn stiftede Selskab, som tog sin Begyndelse fra 1 May 1825, har til Hovedformaal: „at der i forskjellige Læsesale gives Medlemmerne Udgang til Lecture af de fortrinligste fremmede og indenlandske Aviser, Flyveblade, periodiske og saadanne Skrifter der ere af Interesse for dannede Mænd. Det vil dernæst, naar dets Bogsamling er voxet til 1000 Bind, søge end mere at udbrede Læsning ved til Medlemmerne at

udlaane dets Bøger, blandt hvilke Aviser og periodiske Skrifter ej henregnes." Det aarlige Contingent af de ordentlige contribuerende Medlemmer, hvis Optagelse skeer ved Bøtering af Repræsentanterne, hvis Tal er 25, er 12 Rbdlr. rede Sølv som betales fjerdingaarsviis. Desuden betaler hver tiltrædende Medlem i Indskud 4 Rbdlr. rede Sølv. — „ Rejsende kunne indføres i Selskabet af ethvert Medlem, der anmelder saadant for en af Repræsentanterne. Finder denne intet mod den Anmeldte at erindre meddeles et Afgangskort for 8 Dage uden Betaling. Overser den Rejsende efter den Tid fremdeles Afgang løses et nyt Kort for 1 Rbdlr. rede Sølv, og saa fremdeles for hver Maaned. Lokalet er paa Østergade No. 68. Medlemmernes Antal er nu noget over 400.

---

§. 39.

Universitetet.

Den første Kongl. Fundats og Diploma for samme blev givet 1478 den 4de October

af Kong Christian den 1ste, efterat han, paa sit Besøg i Rom, havde faaet pavelig Tilladelse i Bulle, dateret XIII. Cal. Juli 1475. En højtidelig Indvielse foregik den 1 Juni 1479. Den nugjeldende Fundats af 7 Maj 1788. — De ved Universitetet ansatte Professorers Antal er for nærværende Tid i alt 36, fordeelte i fire Fakulteter. Foruden disse Forelæsninger ere, efter det sidste Lections Katalog (Maj 1826), Forelæsninger anmeldte af 3 Lectores samt 1 Privatdocent.

Om Ret til at holde offentlige Forelæsninger ere nogle Bestemmelser i en Plakat af 25 Juli 1821.

Af Professorerne ere nogle, (efter Reglem. 16) ordinarii, og andre extraordinarii. De første have højere Rang, ere Medlemmer af Consistoriet, og have i denne Egenskab nogle særskilte Emolumenter. Forsædet i Consistoriet har Rektor. Rektoraatet skifter aarligen imellem alle fire Fakulteter.

Kilderne til Professorernes Embeds Ind-

tægter bestaae fra ældre Tider af i endeel Jordegods, endeel Konge- og Kirke-Tiender, Jordskyld af nogle Kjøbenhavnske Grunde, Renter af nogle Kapitaler, Studie skatten, der betales af samtlige Kirker og Præster over hele Riget. Endeel af Universitetets Indtægtskilder vare i en vis Orden fordeelte paa et vist Antal Professorer, som umiddelbar oppebare Indtægterne, og en saadan Professor-Andeel af Jordegods, Tiender &c. blev kaldet et corpus. I Aaret 1796 foregik herved en Hovedforandring, og den Bestemmelse blev taget, at samtlige Corpora og Tiender skulde inddrages i et fælles Fond, efterhaanden som Professorerne, som vare i Besiddelse af samme, afgik, af hvilket Fond da saavel Lønninger for Professorerne, som andre Universitetets Udgifter, skulde udredes. Siden ere de fleste Corpora inddragne, efterhaanden som de bleve ledige.

Førend de unge Studerende som enten fra Skolerne eller efter privat Underviisning bestemtes til Kjøbenhavns Universitet, kunne

her vorde immatrikulerede, og derved faae Udgang til at høre de akademiske Forelæsninger, og deeltage i de øvrige Universitets Fordele, maae de underkastes en offentlig Prøve, den saakaldte examen artium, som holdes en Gang aarligen, i October Maanedes første Halvdeel. Inscription uden foregaaende Examen finder Sted for de Studerende, som, efterat de allerede paa Universitetet i Kiel, eller paa Udensrigs Universiteter ere immatrikulerede, her agte at fortsætte deres Studier, eller at promovere.

Antallet af de i de to sidste Aar ved Universitetet Indskrevne har været

	1824.	1825.
	147.	162.
I alt		
Deraf fra offentlige Skoler, og fra authoriserede til lærd Underviisning bestemte Instituter	114.	110.
Fra private Lærere	33.	52.

Anden Examen holdes to Gange aarligen.

Af Embeds Examinere holdes den theologiske fire Gange aarligen, den juridiske

to Gange aarligen; den mediciniſke Embeds: Examen holdes ikke til nogen beſtemt Tid om Aaret, men af og til ligesom nogen melder ſig; det ſamme er Tilfældet med Skole, Embeds: Examen.

En almindelig nye Lovgivning om de akademiſke Grader, og de med ſamme forbundne Rettigheder er givet i Forordn. af 4 Febr. 1824. See Coll. Tid. 1824 No. 8.

Antallet af de Studerende ved Univerſitetet antages at være i alt imellem 7 til 800.

Af Univerſitetets Bygninger nævne vi her:

1. Den ſaa kaldte Studiiſgaard, beliggende paa Hjørnet af ſtore Kannikeſtræde og Nørregaden. Deraf blev en Deel ødelagt ved Bombardementet 1807. Endnu er tilbage Conſiſtoriihuſet, en lav uanſeelig meget gammel Bygning, Reſt af de fordums roeskildſke Wiſpers Gaard, reddet i den ſtore Ildbrand 1728, da alle Bygninger rundt omkring for: tæredes.

2. Communitets Bygningen, eller den Deel af Studii:Gaarden, ſom ſtøder til Nørregade, og fra Kannikeſtrædes Hjørne til

Krystalgaden udgjør 155 Alen. Her er Comunitets Bibliothek, Auditorier, Comptorer m. m.

3. Nogle Professorgaarde. De vare før Ildbranden 1795 i alt 11, men nu bleve de kun ti, da Grunden af en af de afbrændte Gaarde blev solgt. Af bemeldte ti Professor=Voliger bleve under Bombardementet 1807 de sex aldeles ødelagte; og saaledes ere nu kun fire tilbage; de to i store Kanikestræde, en i Studistræde, og en i St. Petersstræde.

Universitetet har betydelige Stiftelser, og Legater til Understøttelse for Studerende. Dertil hører:

I. Comunitets; og Regents; Beneficium; det første bestaaende i Pengehjælp, det andet i fri Bolig i Regentsbygningen. Reglement 30 Juli 1818. (Engels; tofts Efterr. 1823. 2 S. 152; 176).

Regentsbygningen, beliggende paa Hjørnet af store Kanikestræde, store Kjøbmagergade, og Krystalgaden. Stifteren er Kong Christian den 4de. Her have 100 Studenter

frie Bolig, saaledes at to og to ere Contubernaler om 2 maadelige Bærelser, af hvilke det ene har Kaffelovn. Til hver Kaffelovn leveres $1\frac{1}{2}$ Favn Brænde. Med nogle Pladser ere smaa Stipendier forbundne.

2. **W a l k e n d o r f s** Collegium, beliggende i St. Pederstræde. For 16 Studenter. Dertil en Have. Er 1595 stiftet af Rigshofmester Christopher Walkendorf.

3. **B o r c h s** eller **B o r c h e n s** Collegium, ogsaa kaldet Collegium medicæum. Stiftet 1689 for 16 Studenter, af Professor Ole Borch. Beliggende i store Kanikestræde. (Dagen 1825 No. 125).

4. **E l e r s e n s** Collegium for 16 Studenter. Stiftet af Statsraad og Højesterets Assessor Jørgen Eler, hvis Fundats er dateret den 19 Apr. 1689; men Collegiets Indvielse skeete ikke førend 18 Nov. 1705. Beliggende i store Kannikestræde.

En stor Mængde Kapitaler ere desuden Tid efter anden legerede, for ved Renters Uddelelse, deels til trængende Studerendes Understøttelse, deels for Universitetets videnskabelige

Apparater, dets Bibliothek, dets Natural-Museum &c. &c. at vorde frugtbringende for Videnskaberne.

---

§. 40.

Det Kgl. Kirurgiske Akademie. Kirurgien har siden 1736 haft sin egen Lære; Anstalt her i Staden; fra Begyndelsen af kaldet theatrum anatomico-chirurgicum. I Aaret 1785 fik Stiftelsen en betydelig Udvidelse og blev givet Navn af det Kongl. Kirurgiske Akademie, med Fundats i Forordn. af 22 Juni s. A. Paa Kongl. Bekostning blev for samme opført en smuk Bygning, No. 181 i Norges eller Bredgaden, hvilken 1788 blev indviet. Akademiet har nu fire Professorer, af hvilke den første har Gage og frie Bolig og Navn af Generaldirektør over Kirurgien. To andre Professorer ere forbundne med Hofkirurgikatet, og Overkirurgikatet ved Frederikshospital. Ved Akademiet er fremdeles en Lektor i Kemien, og fire Reservekirurger. Kirurgisk Examen

holdes ved Akademiet to Gange aarligen, Foraar og Efteraar.

---

§. 41.

Den Kongl. Veterinærskole er stiftet 1773 af den udmærkede Videnskabsmand Peter Christian Abildgaard, først som en privat Stiftelse, dog med en aarlig Kongl. Understøttelse af 1200 Rdlr. Fra 1776 blev den en offentlig Stiftelse, til hvilken Abildgaard afstod den ham tilhørende Grund med Bygning, og alle for hans Regning gjorde Indretninger.

En Kongelig Foundation for Stiftelsen blev udstedt under 23 Juli 1777. Her gives offentlig Underviisning til alle og enhver i Veterinærvidenskaberne. De som ved denne Skole ere udlærte og med sammes Beviis herom forsynede, maa, efter Fundatsens §. 8, nedsætte sig som Dyrelæger eller Kuursmede. Derimod maa, efter sammes §. 9, ingen, være sig Smed eller anden, befatte sig enten med Ve-

slag, eller med Hestekurer, naar han ikke enten ved Skolen er oplært, eller i det mindste der overhørt, og med Beviis om sin Dulighed forsynet. Af Skolens Bestagmester gives tillige Underviisning i den rette Maade at beslaae Heste. (§. 7).

Saaere mange Udvidelser og Forbedringer med Bygninger og Indretninger har Stiftelsen Tid efter anden faaet.

Den har en stjern Bogsamling i Faget; en Naturaliesamling, (see foran S. 192), en Samling af Modeller, kirurgiske Instrumenter, Skeletter, Cranier, Præparater, Uldprøver ic.

Lærlingerne ere: 1. Militære. Hvert Kavalleri-Regiment holder en Underofficer og en Fanesmed ved Institutet. Fra Artilleriet 4 Konstabler, og to Smede, i alt 24. 2. Civile. For hvert Stift i Danmark holdes paa Stiftets Bekostning en Lærling ved Skolen, valgt, efter visse bestemte Regler, af Stiftamtmanden. Kongl. Rescr. 26 Octbr. 1792. For hvert af Hertugdømmene holdes to unge Mennesker, som af Overdikasterierne vælges, ved Stiftelsen. Kongl.

Ref. 13 Jan. 1804. Undertiden holder en Jordegods Ejer for egen Regning en Bondekarl ved Stiftelsen. Endeligen ligge Studerende og andre Private her, og af Fremmede har været Studerende her fra Sverrig og Tydskland.—Lærlingernes Antal plejer at være imellem 30 til 40.

Stiftelsens velgjørende Birkning for det Offentlige bestaaer ej blot i at forsyne Staten med duelige Dyrlæger. Den har og havt Indflydelse paa at gode Lovgivninger og vejledende Skrifter og Afhandlinger ere udkomne for Huusdyrenes Forædling, for Qvægsygens Behandling, for Kuur af andre smitsomme Dyresygdomme, og saaledes i flere Maader; og hvor vigtig en Fordeel for det Almindelige er det ikke, at Lærlingerne, naar de komme til deres Hjemsteder, da, som Bondens Ligemænd, udsprede mange vigtige Kundskaber, Ideer og Færdigheder? Mere i Skilderiet 1826 No. 22.

I Stiftelsens første Tider befattede man sig blot med Helbredelsen af syge Heste. Nu behandler man alle Slags syge Huusdyr. I Maret 1825 bleve saaledes 7688 syge Dyr her behandlede.

---

§. 42.

De militære Underviisnings = Anstalter.

I. Landkadet:Korpset, oprettet 1713. Foruden Officererne er ved Korpset en Sergeant, 8 Underofficerer, 53 virkelige Kadetter, af hvilke 12 staae i Pagenummer, 38 Kadetter uden Gage og 10 Volontærer. I alt 110. Af de 53 Pladser for virkelige Kadetter ere 41 udelukkende bestemte for Officer:Sønner. Stiftelsens Bygning, beliggende i Akademiøgaden paa Hjørnet tvært over for den begyndte Marmorkirkes Plads, blev opført i Begyndelsen af Kong Frederik den 4des Rejseringstid, under Generalbygmester Geheimeraad og Overhofmester v. Platens Opsyn, bestemt til et Operahuus. Fra 1727 til 1767 havde Søe og Landkadetterne her fælles Bolig. 1767 forflyttedes Landkadetterne til Frederikspladsen; men 1788 kom de tilbage til denne Bygning. Mere om Stiftelsen i Hr. Major og Divisions:Adjutant, Di. af D. von Ewald's Beretning i Magazin for militære Videnskaber 4de Aarg. 3 S. 549—582.

2. Den Kongl. Artillerie Skole. Den blev oprettet 1770 og 1771 ved afdøde General v. Huths Omsorg. Den er paa Kongens Nytorv i det saakaldte Gethuus eller Gjethuus imellem Komediehuset og Konstakademiet. Styrken er i alt 40 Stykjunkere og Kadetter.

Den som, uden at være optaget i en af de nævnte to militære Underviisnings Anstalter, ønsker Ansættelse ved den staaende Hær, som Officier med Anciennitet, maa tage en anordnet Officier-Examen, ved Artillerie-Institutet, ifald han træder ind i Artilleriet, og ved Landskadt-Corpsset om han træder ind i Kavalleriet eller Infanteriet. Ogsaa ere Examinere anordnede for at ansættes som Officierer ved Ingeniør-Korpsset, og Adjointer ved Generalquartiermesterstaben.

3. Søkadet-Akademiet regner sin Stiftelse fra 7 Maj 1701. Antallet af Kadetter er for Tiden i alt 46, hvoraf ti have 100 Rbdlr. aarlig Gage, 30 hver 50 Rbdlr. 6 uden Gage. Akademiet er i det ene af de fire Palæer paa Frederiks Pladsen, nem-

lig det som Baron v. Brokdorff 1750 lod opføre. 1788 kom det hertil. Mere i Skildesriet 1825 No. 38.

---

§. 43.

Videnskabers Selskaber.

Som egentlige saadanne ere i Virksomhed:

1. Det Kongl. danske Videnskabers Selskab; det ældste og det vigtigste, stiftet 1743. Det bestyrer den fra 1754 begyndte geographiske Opmaaling af Danmark og Hertugdømmene; saavel som Udgaven af de derefter forfærdigede Korter. — Ligesaa Udgaven af en dansk Ordbog; udsætter aarliggen nogle videnskabelige Opgaver; udgiver en Samling af de Afhandlinger der af Selskabets Medlemmer i dets Møder oplæses.

2. Det Kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, stiftet 1744 af Jakob Langebeck. — Udgiver en Samling af Aftstykker og

og historiske Efterretninger Fædrenelandet og dets Adel og Adelhistorie vedkommende.

3. Det skandinaviske Literatur; Selskab stiftedes 1797, med det Formaal at fremme literærisk Forbindelse imellem de skandinaviske Stater. I dette Selskabs Skrifter ere mange fortreffelige Bidrag til den skandinaviske dog meest danske Literatur.

4. Selskabet for de skjønne Videnskabets Forfremmelse, stiftet 1759.

5. Det Kongl. medicinske Selskab, stiftet 1772.

6. Det Classenske Literatur; Selskab for Læger; bliver understøttet af det Classenske Fidei;Commis.

7. Det Kongl. Selskab til Veterinærkyndighedens Fremme, stiftet 1809.

8. Det islandiske literære Selskab, stiftet 1816.

9. Det nordiske Oldskrift; Selskab, stiftet 28 Jan. 1825 med Formaal: „Fornemlig islandiske Oldskrifter Ud;

givelse og Fortolkning, men ellers alt hvad der kan tjene til at oplyse det gamle Nordens Historie, Sprog og Oldsager i Almindelighed, og derved til at vække og nære Kjerlighed til Fædre og Fædreland."

Nogle Samfund, som ikke bære Navn af Videnskabs Selskaber, men dog efter deres Virksomhed ere det, dog i indskrænket Tal af Medlemmer, maa fremdeles her erindres:

1. Den Kongl. Kommission for Oldsagers Opbevaring. See ovenfor S. 161.

2. Kommission for det Arne; Mag; mæ anstede Legat (foran S. 203).

3. Kommissionen for Udgaven af Snorre; Sturlesen, og andre dermed forbundne norske Historier. (See Colleg. Tid. 1819-Side 608—10).

---

§. 44.

Det Kongl. danske Landhusholdnings Selskab. Dets Stiftelse kan reg:

nes fra 1768. Det begyndte som Præmie-
 Selskab med at udsætte theoretiske og praktiske
 Prisopgaver, og uddele Præmier i Medailler
 eller Penge, samt at udgive en Samling af
 Prisafhandlinger, samt en Deel Smaaskrifter
 som tryktes og udspreedtes, deels uden, og deels
 for en ringe Betaling. Det virkede dog alle-
 rede 1770 paa den Maade der i sildigere Ti-
 der i sær anvendes, nemlig ved Anstillelse af
 Forsøg, Bekostning af Undersøgelser, Unders-
 styttelser for en eller anden god Sags Befor-
 dring. Selskabet har et Modelkammer, det be-
 fordrer paa enhver Maade ej blot Landbruget,
 men og efter Omstændighederne anden Indu-
 strie. Dets Indtægter bestaaer af Bidrag af
 den Kongl. Kasse; aarligt Bidrag af dets Med-
 lemmer, Renter af dets Kapitaler, som oversti-
 ge 100,000 Rbdlr. Mere i min Statistik.

Konstflids; Selskabet, stiftet
 1808. Virkede i nogle Aar deels ved Udgi-
 velse af et Tidsskrift (som er standset,) deels ved
 offentlige Udstillinger af Konstflidsfrem-
 bringelser, deels ved Oprettelse i Hovedstaden
 af to Magaziner for qvindelige Haandarbejder.

Med disse lever det endnu, og forøget anden Virksomhed tør ventes.

Selskabet for Naturlærens Udbredelse stiftet 26 Febr. 1824, med Formaal at udbrede Kundskab i den experimentale Naturvidenskab, saavel i den mekaniske som kemiske Deel, især anvendt paa de borgerlige Erhvervsagrener; og med fortrinligt Hensyn paa Fædrelandet. (See Dagen 1825 No. 36).

Det juridisk-praktiske Selskab. (See Coll. Tid. 1826 No. 14).

S. 45.

Et Bibelselskab i Danmark har sin Bestyrelse og Hovedsædet i Kjøbenhavn, hvor aarligen en Generalforsamling plejer at holdes i Maj Maaned. Det stiftedes 22 Maj 1814, fik Kongl. Konfirmation 16 Juli s. A. I Forbindelse med samme staae endeel Hjelpe- eller Filial-Selskaber. Efter dets Regnskab til 31 Marts 1825 ejede Selskabet i Obligationer, efter dissees paalydende Summer 8475 Rbdlr.

Sølv, og 21,300 Rbdlr. rede Sølv. Den omtrentlige Sum af Bibler og nye Testamenter der ved Bibelselskaberne vare satte i Omløb i det danske Monarki var 120,000 Exemplarer. Mere i de aarlige Beretninger, i alt ti, og i de maanedlige Efterretninger, som af Selskabet udgives.

---

§. 46.

Kirkelig Forfatning.

Den evangelisk-lutheriske Troesbekjendelse er den herskende, ifølge Kongeloven og Christian den 5tes Lov.

Kjøbenhavn har en fransk og en tydsk reformeert Menighed, som have fælles Kirke. Disse Menigheder vælge selv deres Geistlighed. (Mere i min udførlige Statistik 3. 178-9).

Hernutter eller Brødre: Unionet fik Kongl. Bevilling af 12 Marts 1783, at maatte have et Sted, hvor de til

falles Opbyggelse i Stilhed kunne komme sammen. Det er i Stormgaden No. 197.

Katholikerne have deres frie Religionsøvelse indskrænket til de fremmede, denne Kultus bekyndende, Ministres Gaarde og Huskapeller, og til det offentlige katolske Kapel, som, hørende til det kejserlig-østerrigiske Gesandtskab, er opført, beliggende i Norges- eller Bredgaden No. 182.

Bekjenderne af den mosaiske Religion. De ere at henføre til to Klasser; de tydske og de saakaldte portugisiske. Siden den store Synagoge, som hine havde i Læderstræde, brændte 1795, have de intet offentligt fast Forsamlingssted, men holde deres religiøse Møder i adskillige private Huse, hvilket de saakaldte portugisiske Jøder altid have gjort. Ved en Kongl. Anordning af 29 Marts 1817 skete adskillige Bestemmelser om hvad Bekjendere af den mosaiske Religion, der opholde sig i Danmark, have at iagttage; under samme Datum udkom et Reglement for det mosaiske Religions Samfund i Kjøbenhavn.

Efter de to sidste Aars Tællinger var
Antallet af Gøderne her:

	1824.	1825.
Mandskjon	1139	1107
Qvindeskjon	1332	1322
I alt	2471	2429

Vi have ovenfor S. 45 o. s. nævnt og
forteligen beskrevet Kirkerne.

Vi skoppen over Sjellands Stift har
i Hovedstaden sin Bopæl i en Embedsgaard,
No. 30 paa Nørregade, paa et Sted, hvor,
som Side 30 er bemærket, fordem har staaet
et Raadhuis. De andre geistlige Embedsmænd
og Kirkebetjenterne i Kjøbenhavn ere:

Bed Hof og Slotskirken; den
Kongl. Konfessionarius, tillige Hof og Slots-
præst; en Hofkantor, og en Hof-Organist.

Sognene ere deelte i to Provstier: Frue
Provstie og Holmens Provstie.

Til Frue Provstie hører 1. Frue-
Kirke, 2 Præster, en ordineret Kateket, 1
Klokker, 3 Gravere, 1 Kantor og 1 Organist.
2. Helliggeistes Kirke: kun to Gravere, ellers,

Disciplernes Tal er bestemt til 100. Lærerne ere: en Rektor, to Overlærere, fem Adjunkter, og en Inspektør. Et Reglement og Anordning for denne Skole af 2 Octbr. 1801. Af private Undervisningsanstalter, hvorfra demitteres til Universitetet, udmærkes Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn, Borgerdydsskolen paa Christianshavn, v. Westens Institut.

For Almue- og Borger-skolevæsenet er et Reglement udstedt af 29 Juli 1814. Antallet af samtlige Skoler og Skolebesøgende Børn i Kjøbenhavn og dens Forstæder, med Undtagelse af Garnisonens og Søe-Statens Skoler er omtrent 250 Skoler og 13000 Børn. De militære Kasserne-Skolers Børn omtrent 230; i den classiske Artillerie Legatsskole omtrent 100 Børn. Søe-Statens Skolers omtrent 550 Dreng, 470 Piger. En Direktion for Garnisonens Skolevæsen bestyrer sammes Anliggender. Søe-Statens Skolevæsen bestyres af det Kongl. Amiralitets og Kommissariats Kollegium, og en Direktion for Borger- og Almueskolevæsenet bestyrer det øvrige Skolevæsen.

Blandt Lære-Anstalter for Piger ere de m e e s t anseete og søgte: Gomfruerne Linde's, Weise's, Elking's, Mitchell's, Etatsraadinde Værens's, Provstinde Smith's. Det systerslige Bølgjørenheds Selskab underholder en Skole for evneløse Forældres Pigebørn, som dannes til at blive duelige Tjenestepiger. (Om samme i Dagen 1825. No. 258).

Et gymnasiisk Institut er stiftet 1805.

Den indbyrdes Undervisnings Indførelse Danmark skrver sig fra Februar 1819, da Hr. Major og Divisions Adjutant G. N. B. v. Abrahamson, N. af D. og D. M. ic., strax efter sin Hjemkomst til Fædrelandet fra en Udenlandsrejse, anstillede i de militære Kasserne-skoler, efter Kongens Befaling, de første Forsøg med den nye Læremaade. Sagen har havt hældig Fremgang, og en Normal-Skole er bleven organiseret her i Staden. Om alt dette faaer man omstændelige Oplysninger i de af Hr. Major v. Abrahamson udgivne Generalrapporter, og Coll. Tid. (jfr. Dagen 1824 No. 34. 35. 36. 116).

Selskabet for Efterslægten blev stiftet d. 4 Marts 1786. Det har fornemlig virket for Skolevæsenet, men indskrænkede sig snart, ved blot at vedligeholde en af det stiftet Skole, der blomstrer som en af de ypperste i Hovedstaden. Den har omtrent 120 Elever. Selskabet ejer sin egen Gaard No. 52 paa Østergade; og ved rige Legater er bidraget til dets Formaal. Iblandt Legatorerne nævne vi de afdsøde: 1. Baron Volten, 2. Grosserer N. Broch, 3. Hofraad Amsele Meyer, og 4. Statsminister Greve J. G. Moltke. Sidstnævnte gav Renter af 20000 Rbdlr. Sølv, funderet i en Kongl. Obligation, af hvilke Renter 20 Børn, hvis Fædre ere eller have været Kongl. Embedsmænd, nyde fri Undervisning i Skolen. (En kort Oversigt over Selskabet gav jeg i Dagen 1826 No. 56).

Det pædagogiske Selskab blev stiftet 17 Juni 1820. Dets Love betegne dets Djemed: „at bidrage til Opdragelses og Undervisningens Fremme i Almue- og Borger- skoler.“ (En kort Oversigt over dets Virksomhed læses i Dagen 1824 No. 153).

Søndagskolerne stiftedes 1800 af afdøde Sognepræst Ridder M a s s m a n n , som til sin Død i Octbr. 1816 forestod med vedholdende Nidkjerhed deres Bestyrelse. Til Minde herom skulle de efter en, af det Selskab ved hvilket de bestaae, tagen Beslutning, stedse bære Navnet: de M a s s m a n n s k e Søndagskoler. I de 26 forløbne Aar fra Skolerens Stiftelse ere i dem underviste 55 Haandværksmestere, 771 Svende, 5173 Dreng, 223 Personer uden for Haandværksstanden; fremdeles 72 i den i Forbedringshuset 1811 stiftede, men i Aaret 1817 afbrændte, Skole; i alt saaledes 6294 Personer. (Mere i de aarlige Regnskaber, og den korte Oversigt i Dagen 1824 No. 113 og 199).

S. 48.

Politivæsen.

Den første Politimester i Kjøbenhavn bestiktedes 1682. Fra 1814 har denne Embedsmands Titel været Politidirek-

tør. Fra Aug. 1815 er beskikket en Chef for Kjøbenhavn's Politivæsen, som har et middelbart Overopsyn, hvori det Kongelige danske Cancellie deeltager, for saavidt som Sagerne ere af den Beskaffenhed at de tilstede Collegial Behandling. Nu værende Politidirektør er tillige Cancelliedeputeret, og en Vicepolitidirektør er ansat. En Politiret er anordnet, hvori Politidirektøren er Justitiarius, og fire Assessorer ere beskikkede.

Politikassistentere bleve, ifølge Plakat 27 Decbr. 1815, ansatte for Staden med Forstæder. De skulde fornemligen gaae Politidirektøren tilhaande ved eksekutive Forretninger. Deres Tal var fra Begyndelsen 6; siden indskrænket, og nu kun tre. Endeel Fuldmægtige og Kopister ere ved Politiet ansatte; og endeligen staaer under Politidirektøren et Antal Politibetjente, Bøgttere, og Ovsigtsbetjente.

Vi nævne her af de mange Politibestemmelser, kun de saa: at stærk Kjøren og Riden i Gaderne er forbuden, — at Gaaende, der møde hinanden paa Fortougsfliserne, bør iagttage, at den der har Nendestenen paa venstre

Haand er pligtig at vige, — at man ej maa sætte noget i aabne Vinduer, paa Altaner 2c., som ved Nedsalden kan skade Forbigaaende. Dernæst erindres hvad om Passvæsen, om Rejsendes Anmeldelse 2c. er foreskrevet ved Plakat i Novbr. 1811. Ifølge samme blev et Passkontor oprettet, hvorved er to Sekretariater, et for ankommende, et andet for bortrejsende Fremmede. Alle til Kjøbenhavn kommende Rejsende ere forpligtede til, strax, efter Ankkomsten i deres Logis, at anmeldte for Verten deres Navn, Stand og Værende, hvorfra, til Bands eller til Lands, og igjennem hvilken Port de ere komne, hvorlænge de formene at forblive, og hvorhen de derefter agte dem, ligesom og enten at aflevere deres medhavende Rejsepasser, eller ved eget Bud affende samme til de Rejsendes Kontor til Eftersyn og Paategning. Skulde det anses fornødent, at imodtage nærmere Forklaring af en Rejsende, om Hensigten af hans Rejse og Ophold her m. v. er han, efter Tilsigelse fra Kontoret, pligtig til personligen at fremstille sig paa samme, og der meddele de Oplys-

for Kongelige, ej Rang havende Betjente m. fl., en Hof: Ret for Rangs personer og høje Hofbetjente; fremdeles en Magistrats: Ret, som Mellem: Instants, med flere Retter, men dette forandrede aldeles, og en simplere Indretning i en almindelig Jurisdiktion for Residentssta: den blev ved Forordn. 15 Juni 1771 anordnet. Den fik Navn af Kjøbenhavns Hof: og Stads: Ret. 1805 ifølge Forordn. af 25 Jan. fik den en Udvidelse, ved tillige at indrettes til Overret, eller en i anden Instants dømmende Ret, for Sjælland, Fyen og flere Der, og fra nu af fik den saadan Benævnelse som ovenfor er anført. Rettens Medlemmers Antal er nu 15, foruden Justitiarius, og surnumeraire Medlemmer. Den holdes i Raad: og Domhuset.

En af Rettens Medlemmer er Dommer i en særskilt Gjæste: Ret.

En anden af Rettens Medlemmer er Dommer i Gjelds: Kommissionen, i hvilken, som oven bemærket, mindre betydelige Gjelds: sager under 100 Rbdlr. Sølvs blive paa hurtigste og mindst bekoftelige Maade, naar For:

ligsmægling er frugtesløs, behandlede og paa-
 fjendte uden Appel. (Forordn. 15 Juni 1771
 S. 6, Plak. 13 Maj 1817 og Forordn. 6 Au-
 gust 1824).

Søe: R e t t e n bestaaer af Skipperlau-
 gets Oldermænd, Waterschouten, nogle af Skip-
 perne i Lauget, og en af Stadens Kjøbmand,
 foruden Rettens Justitiarius, en Lovkyndig;
 nu en af Lands: Over: samt Hof: og Stads:
 Rettens Assessorer. Den holdes i Skipper-
 nes Laugshuus, Størrestræde No. 256.

P o l i t i e t er ovenfor nævnt S. 234,
 desuden Brand: Ret, benævnt Brandkom-
 mission, Krigsret ic.

Den almindelige ordinære Skifteret i Kjø-
 benhavn, eller saa kaldte Skiftekommissi-
 on, bestaaer af oprindeligiis tre, men nu kun
 af to af Hof: og Stads: Rettens Tilforordnede,
 hvilke efter to Aars Forløb begge paa eengang
 afgaae, og afløses af tvende andre; dog have
 de Afgaaede endnu to Aar til at tilendebringe
 de af dem paabegyndte Skifter. En Skifte-
 skriver, og en Bogholder; desuden nogle Gulds-

mægtige og Kopister. Den holdes i Raad; og Domhuset.

Højeste; Ret, for Danmark og Kolo: nierne, blev organiseret 1661. Den har en Justitiarius og 12 Assessorer, af hvilke den ældste for nærværende Tid er Vice: Justitiarius. Desuden nogle extraordinaire ulønnede Assessorer, hvilke i Almindelighed blot møde, naar Hans Majestæt Kongen præsiderer i Retten; som skeer en Gang aarlig den første Torsdag i Marts, da Retten højtideligen aabnes. Dets te skeer nu i Rosenborg Slots Riddersal; Højesteret holdes ellers i Palaiet, hvor og dets Kontorer ere. See foran S. 86.

Noget om denne Højesteret, dens Historie, Skrifter om samme ic. skrev jeg i Dagen 1822 No. 173.

Antallet af Sagsførerne ved Højesteret ere 9; ved Lands Overretten samt Kjøbenhavns Hof; og Stads:Ret 33.

Dommes Eksekution skeer efter deres Natur og Anordningernes Bud ved en af de to Embedsmænd: Kongens Foged, eller Underfog;

den, hvilke begge have deres Kontorer i Raad- og Domhuus Bygningen.

Fængselshusene ere: 1. Tugt- Kasp- og Forbedringshuset paa Christianshavn, hvor det indtager en heel Kvadrat, og har Gader til alle fire Sider. Bygt 1621. Efter Branden 1815 staae endnu endeel blotte Mure. — 2. Stadens civile Arresthuus, opført af Etatsraad Hansen, istedetfor det 1795 afbrændte. — 3. Stokhuset, beliggende ved Bolden, ej langt fra Sølvgaden, bygget i Frederik den 4des Tid; i vore Tider udvidet og forbedret. — 4. Blaataarn ved Langebro, Arresthuus for Kjøbenhavns Amt, hvis Netter ogsaa har Lokaler her. — 5. Fængslet i Kastellet. — 6. De Fangne af Søe-Etaten sidde i Bagten ved Indgangen til Gammelholm — og Garnisonens Fanger paa Hovedvagten.

---

§. 50.

Magistraten i Kjøbenhavn udøver, især i Henseende til Stadens økonomiske An-

liggender de Over:Vorighederne ordentligviis paa liggende Pligter, med Undtagelse deels af Justits- og Politivæsenet, deels af nogle Anliggender der ere henlagte under særskilte Departementer eller Embedsmænd. Saaledes har Fattigvæsenet sin egen Direktion, i hvilken dog to af Magistratens Medlemmer have Sæde. En egen Over-skoledirektion er her constitueret. En Havne: Administration, en Kommission for Brandvæsenet o. s. fl.

Magistraten har en Formand med Titel: Overpræsident, nu 3 Borgemeistere, og 6 Raadmænd. Magistraten har en Instruktion af 28 Aug. 1795. See ellers Rescr. 13 Marts 1801. Rescr. 14 Aug. s. A. 15 Febr. 1805. 17 Octbr. 1806. 8 Juni 1813. 12 Novbr. 1817.

Med Magistraturen ere tre Sekreteriarter, hvis Personale er 3 Kontorchefer, 6 Fuldmægtige og 6 Kopister. Desuden en Archivarius.

Overformynderiet er fra 1ste Jan. 1818 administreret umiddelbart af Magistraten selv, og Overformyndernes Bestilling, som fandt

forhen Sted, ophørte derved. Det var derfor det tredie Sekretariat oprettedes, istedetfor at der forhen vare kun to.

Kjøbenhavn har et Kollegium af et vist Antal Deputerede Borgere, i Tallet 32, der ere at ansee som Borgerfabels Repræsentanter, hvilke skulle vaage over Stadens Tary, og have især med dens økonomiske Forsatning at bestille.

---

§. 51.

Fattigvæsen, Forsørgelses Anstalter m. m.

For Fattigvæsenet er den nu gjeldende Hovedanordning af 2 Juli 1799. En Direktion af ulønnede Medlemmer er anordnet, og fremdeles er ved Rescr. 20 Octbr. 1815 en administrerende Direktion, bestaaende af tre lønnede Medlemmer, organiseret.

Uf de mange Stiftelser, offentlige Forsørgelshuse og Legater for Trængende nævnes de vigtigste:

Almindelig Hospital, beliggende i Amaliegaden. Indrettet 1768. Deler sig i to Afdelinger. Sygehospitalet, hvorom i S. 52, og Lemnehospitalet, bestemt til Gamles, Affældiges og Krøblingers Forsørgelse. Over 630 Personer.

Barthou, eller Helligaands Hospital, beliggende paa Hjørnet af Farvegaden og Vester-voldgaden. Omtrent 412 Personer af begge Kjøen understøttes her med Bærelse, Seng og Ugepenge. Hospitalets første Stiftelse regnes fra 1475. Udgang til Hospitalet er ikke blot for Kjøbenhavns Indvaanere, men ogsaa for Andre, især for saavidt endeel Pladser og Senge ere saa kaldte private, eller Stifterens Familier tilhørende at disponere over.

Abel Cathrines Hospital, beliggende i Dronningens Evergade, stiftet 1675. Stifterinden, Abel Cathrine, af Familien van der Wisch, var Hofmesterinde hos Enkedronning Sophie Amalie. Det har 23 Medlemmer, Fruentimre, som hver have et lidet Bærelse, med Kjøkken og Spisefamner, samt i Ugepenge 1½ Rbdlr. Sedler og Tegn.

En vigtig Stiftelse under Kjøbenhavns Fattigvæsens Bestyrelse maa nævnes, skjøndt nu ej længere i Kjøbenhavn. Det er St. Hans Hospital og Claudi Koffets Stiftelse; nu paa Bidstrupgaard ved Nøeskilde. Den deler sig i to Grene; den ene for Standsvage og Ufsindige; den anden for svage Fattige. Saare betydelige Legater ere komne denne vigtige Stiftelse tilgode. En Deel af St. Hans Hospitals forrige Lokale paa den saa kaldte Ladegaard, uden for Besterport, er nu i Brug som Industrie-Anstalt for Fattigvæsenet. (See Dagen 1826 No. 102).

Betydelige ere de Kapitaler Kjøbenhavns Fattigvæsen Tid efter anden har faaet ved Legater. Disses Beløb udgjorde, da Kjøbenhavns Magistrat d. 1 Juli 1799 gjorde Overlevering til den da organiserede Fattigvæsens Direktion, 704,789 Rdlr. 10 $\frac{1}{2}$ dansk Courant. Blandt de vigtigste siden tilkomne Legater nævne vi: Ufdøde Etatsr. Dalsgaards efter Testament af 17 Apr. 1798, dansk Courant 52,100 Rdlr. — Koffelin's 10,252 Rdlr. — Much's, Testament 15 Apr. 1799 for St. Hans Hospital

123,287 Rdlr. — Grosserer Niels Broch's, som i Nov. 1807 udgjorde 303,307 Rdlr. — Justitsraad Prehn's 11,000. — Grosserer Ladige's 815,513 Rdlr. hvoraf for det almindelige Fattigvæsen 203,833 Rdlr. — Skibsværstsejers Lars Wilder's's Legater til offentligt Brug, 500,000 Rdlr. — Brygger Møller's 25,000 Rdlr. — Grosserer Schou's 41,000 Rdlr. — Brødrene Niels Thomsen's og Andreas Thomsen's Legater, af hvis Beløb 50,000 Rdlr. dog Noget ogsaa kom andre Steder tilgode — o. s. flere større og mindre Summer.

Antallet af de Personer som ved Aarets Udgang 1823 vare underlagte den administrerende Fattigvæsens Direktion's Forsorg var: Almisselemmer i Bøen og Arbejdshusene 3063 — i Stadens Hospitaler 1295 — Børn i Opfostringshuset 119; Saaledes under fast Forsørgelse i alt 4477 Personer, foruden de der nøde Interimshjelp, og friliggende Syge.

Noogle Forsørgelses Stiftelser og Legater ere uden for Fattigvæsens Directionens Bestyrelse, nemlig deels under Magistratens, deels under Andres. Dertil hører:

1. *Budolphi* Kloster, stiftet 1725, beliggende i *St. Pederstræde*.

2. *Poul Fichtels* Hospital, beliggende i *Myntergaden*.

3. *Brygger Halds* Legat.

4. *De Klarupske* Stiftelser.

5. *De af Hofmaler og Forgylder Christian Peter Getreuer*, († 1780) og *Hustrue Maria Thomasdatter Niis* († 1778) oprettede milde Stiftelser for *Fattige af Byen*, af *Familien*, og af *Malerlauget*.

6. *Det Stampeste* Legat af 40,000 Rbdlr. hvis Renter anvendes deels til *stikkelige og fattige Børns Opdragelse*, deels til *Enker*, efter *Foundation af 8 Maj 1801*.

7. *Trøstens Bolig* stiftet af afdøde *Amiral J. B. Winterfeld* i den Hensigt at nogle *trængende Familier* her skulle *faa Boliger* for en ringe Leje, og at *værdige gamle Enkers tunge Kaar* kunde lindres. *Boligen* ligger i *Hoppens Længde ved Nyboder*. (*Skilderiet* 1826 No. 13).

8. *Hans Peter Kosod's* og *Hustrues* Legat til *trængende Kjøbenhavnske Svemænd*

samt disses Enker og Børn, efter Gavebrev 1812. (Skilderiet 1826 No. 23).

W o m b e b ø s s e n, stiftet af Waterskouten, Kommandør, Ridder Sølling for værdige gamle Søesolk. Boligen staaer paa Hjørnet af Dybensgade og Squalbergaarden; og 20 gamle Søemænd have her frie Boepæl; med nogen Understøttelse. Ved mangefold Goddædighed er Stiftelsen nu voxet frem til, foruden bemeldte Bolig, der med Inventarium er anslaaet til 15000 Rbdlr. at eie en Kapital af 14000 Rbdlr i Kongl. Obligationer og offentlige Fonds. Mere i Skilderiet 1826, No. 26 og 30 o. fl. St.

Vigtigt og for andre Kjøbsteder efterligningsværdigt er „det forenede Understøttelses-Selskab“ stiftet 1788 i den Hensigt: at hjælpe med Forskudde flittige og stræbsomme Medlemmer, til Materialier og Redskaber for at fortsætte deres Næringsvej, naar Uheld bringer dem i Uformuenheds Stand, og ellers med Pensioner og Gaver at understytte Medlemmerne og deres Enker; ved smaae Bidrag, for største Deel fra Udgaven af Ugebladet „Vor:

gervennen" der nu næsten i 40 Aar har gavn^{et}, er en Kapital samlet af over 60,000 Rbdlr.

I Henseende til fattige Børns Pleje og Oplærelse i dertil indrettede Stiftelser, eller udsatte, mærkes 2de Stiftelser; begge dog ikke for Hovedstaden allene; nemlig: Det Kgl. *Waisenhus*, stiftet af Kong Frederik 4de ved Fundats af 21 Juli 1727 til 100 forladte Børns Opdragelse af begge Kjøen. Under en særskilt Direktions Bestyrelse. Lokalet er paa store Kjøbmagergade No. 6. — 2. Det Kgl. *Opfostringshus*, stiftet 1753 for fattige Børn, med Formaal at danne kyndige og due^{lige} Lærlinger for Haandværksstanden. 120 Børn. Stiftelsens Bygning er i store Kongensgade No. 269. Den staaer under Fattigvæsens Direktionen.

Et *Døvstumme-Institut*. Fundats 17 Apr. 1807. Kongen har skjenket Gaarden No. 199 i Stormgaden til Stiftelsen, hvor Plads er indrettet for 61 Dreng og 31 Piger; altsaa 92 Børn. Deraf vare 1825 optagne 86 Børn i Institutet, foruden at 4 andre deel

tage i Undervisningen. Stiftelsen har meest ved Legater og Gaver, saasom af Hofraad Amfel Mayer o. a. erhvervet en Kapital af 20,250 Rbdlr. Sølv. Den Betaling som af Amts- og Kjøbstæd-Fattigkasserne og tildeels af Waisenhuset betales for hvert Dødstumt Barn i Stiftelsen er 86 Rbdlr. Sølv aarligt. *Mer i Coll. Tid. 1826 No. 21.*

Et Institut for Blinde er stiftet 10 Juni 1811. Har omtrent 20 Elever. Lokalet er i Tugthuussporten No. 130. I „Journal udgiven til Fordeel for Blinde“ gives Underretning om Stiftelsen, som bestaaer ved et Selskab.

Blandt Forsørgelsesvæsenets vigtige Grene er Antagelsen af de i Krig Qvæstedes Underholdning, samt disses Familie og de Dødes Efterladte. Derfor nævnes her et betydeligt Fond, som til Bæste for de Qvæstede ved det engelske Angreb 1801 blev stiftet, og som staaer under een Bestyrelse med et andet lige Fond der i Anledning af Krigen, som 1807 udbrød, blev funderet. (*Coll. Tid. 1824 No. 24.*)

For Enker er sørget ved Pensionsfond,

ved Legater, ved den almindelige Enkekasse, for hvilken Fundats er givet 30 Aug. 1775. cfr. Fr. 25 Febr. 1785, 4 Aug. 1788 o. fl.

Nogle Livrente Societeter, grundede paa Indskud engang for alle, fra Aarene 1775, 1792 og 1800. Bogholder Kontoret i Badstuestræde No. 129 og 130.

En Mængde meest smaa Livrente Selskaber, grundede paa aarlige Bidrag, ere Tid efter anden opstaaede. Plak. 15 May 1810, hvorefter Forsørgelses og Understøttelses Selskaber ere underkastede Tilsyn af en dertil af Kongen beskikket Kommission.

Det Harboiske Fruekloster. Fundats 23 Nov. 1735 for 12 Enkefruer og en Priorinde; i Stormgaden No. 189.

Det Petersenske Jomfruekloster; Fundats 10 Dec. 1755. 16 Jomfruer og en Priorinde; i Bimmelkæftet No. 36.

Prinsesse Charlotte Amalias Stiftelse til fattige Pigeborns Opdragelse af alle Stænder. Fundats 24 Jult 1773. Bestaaer i en Kapital af omtrent 100,000 Rbdlr. Sølv, hvis Renter uddeles.

Nogle Udstyrs Legater, saasom det af Ludvig Holberg 1753 stiftede, det af Bortmann og Hustrue 1789 stiftede, det af Njels Brof stiftede o. fl.

Det qvindelige Belgjørenheds Selskab stiftedes 1815. (Forstjelligt fra det ovenfor S. 231 nævnte systerlige Belgjørenheds Selskab). Blandt dets Virksomheds Gjenstande er: Stiftelsen af en Skole for at danne duelige og skikkelige Tjenestepiger, og ved Skolen, som begyndte fra 1ste Juli 1816 at bidrage til at udbrede qvindelig Husflid. — Uddelelse af Præmier til Tjenestepiger som have tjent paa et og samme Sted i en lang Række af Aar med Trofskab, Flid og Dulighed. Selskabet har understyttet Blinde; Institutet, Fødsels; og Pleje; Stiftelsen ic.

Kjøbenhavns Alsistentshus blev stiftet ved Forordn. 28 Apr. 1688, men ved en Forordn. 31 Jan. 1699 sat paa fast Fod. I nogle Aar var det i private Folks Hænder; men 1753 blev det overdraget Sæqvæsthuset. See Forordn. 28 Jan. s. N. Mere i Penia

1815 S. 61:79. Stiftelsens Lokale er i Nybrogade No. 1 og 2.

Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn blev oprettet fra 1 Maj 1820 og har haft den bedste Fremgang. Hver Mandag og Onsdag fra Kl. 8 til 10 om Morgenen er den aaben i dertil overladt Lokale i det nye Raads- og Domhuus. Aarligen udkommer Bekjendtgjørelser om dens Virksomhed.

---

§. 52.

Medicinalvæsen.

Frederikshospital i Amaliegaden er et af de skønne Minder om Kong Frederik den 5tes Regjeringstid. Bygningen blev færdig 1757. Grundtæt var Aaret forud, nemlig 6te Aug. 1756 udstædt. Det var bestemt til at kunne have 300 Syge, men Hospitalets Indtægter har ikke tilladt at modtage et større Antal end omtrent 230. Efter Middeltal er her aarligen under Kuur 2100, af hvilke omtrent $\frac{1}{2}$ ere Gratister. Hospitalet har ved pris

vat Goddædighed faaet betydelige Gaver og Legater; blandt hvilke det *Classenske*, hvor: efter 28 fattige Syge sedse nyde frie Kuur og Pleje.

Fattigvæsenets almindelige Hospital, ogsaa i Amaliegaden; har fortreffelige Indretninger for omtrent 300 Syge.

Søeqvæsthuset paa Christianshavn har rummeligt og skjønt Lokale, der sædvanligviis staaer ledigt. Stiftelsen, som er det ældste Sygehospital hos os, blev anlagt i Kong Frederik den 3dies Tid. Assistenthusets Indtægters Overskud er henlagt til dets Vedligeholdelse. I de to sidste Aar har det afgivet Lokale for et Koppe-Hospital.

Søe-Statens Hospital beliggende i Nyboder, er for det faste Mandskab og Haandværksstokken ved Holmen. Blev aabnet den 15 Nov. 1806.

Garnisons Hospital i Rogensgade, No. 476, er bleven færdig i Indretning; og aabnet 1817 for syge og saarede Officerer og Mandskab, samt Mandskabets syge Koner og Børn, af de i Kjøbenhavn og Citadellet Frederikshavn

garnisonerende Regimenter og Corps'er; dog maa af Officier-Classen ingen uden Stabscaptainer og Lieutenanter have Udgang til Indtagelse i Hospitalet. (Om samme i Professor Dr. Wendts Skrift 1825 om det militære Medicinalvæsen).

Fødsels-Stiftelsen, Amaliegaden No. 143, har efter sine Grundlove tre med hinanden forbundne Djemed, nemlig 1. at indtage og give Fødselshjælp til alle Ugipte som melde sig, og til et vist Antal gipte Koner, enten mod Betaling eller gratis. 2. at oplære, som i en praktisk Skole, Fødselshjælpere og Jordemødre, ikke allene for Staden, men for hele Landet. 3. at sørge for eller at understytte alle de Børns Opfostring, som fødes paa Stiftelsen af Ugipte, for saa vidt Mødrene ikke udtage dem, og selv kunne sørge for dem. Aarligen føde paa Stiftelsen omtrent 1000, et Aar nogle flere, et andet færre. Dette Antal udgjør omtrent en tredie Deel af alle fødende i Staden, til hvilke sidste de friliggende forholde sig som 1 til 5. Grundloven bestemmer et Antal af 50 som det højeste der dagligen paa

en Gang kunne være her; men sædvanligst er Tallet ikke over 30. Ved Legater og Understyttelser, saasom blandt flere: Enkedronning Juliane Marie's, det Classenske Fidei-Commis's, Grosserer Dav. Umsel Meyer's, ved en Afgift af Heste i Kjøbenhavn (Plak. 23 Oct. 1824) — og ved et Tilskud af den Kongl. Kasse, bestemt til ej at maa overgaae 24000 Rbdlr. Sølvs aarligen, har Stiftelsen havt Fremgang og Underholdning. Mere i Skilderiet 1825. No. 30.

Sygestuerne for de civile Straffeanstalter (Tugt-Asp; og Forbedringshuset, Hof; og Stadsrets, Politirets, Blaataarns Arresterne, ligesom og for Kastelsfangerne) ere i førstnævnte Stiftelses Lokaler i en egen affondret Bygning; bestaaer af 8 Sygeværelser, i 3 Etager; i øverste ere Mandfolkene, i anden Fruentimmerne, og i nederste ere i den saakaldte Snatte-Kjelder, tvende Værelser, et for hvert Kjøn, for Snattede, Veneriske o. s. v. Der er egentlig kun Plads for 72 Syge, men Antallet overstiger i Almindelighed altid 80.

Sygehospitalet paa Bidstrupgaard, $\frac{1}{2}$

Miil fra Roskilde, $4\frac{1}{4}$ Miil fra Kjøbenhavn, hører under Kjøbenhavns Fattigvæsens Direktion, og nævnes derfor her som en Green af Kjøbenhavns communale Fattigvæsen, ligesom dets Lokale forhen, Indtil 1807, var paa Kjøbenhavns Grund. Det er, som ovenfor S. 245 erindret, dels et Lemmehospital for Fattige, behæftede med ulægelige Sygdomme, saasom Kræft, Bærkbrudne &c.; dels en Helbredelses- eller Bevarelses-Stiftelse for Affindige og Bannvittige, kurable og ikke kurable. Betydelige Legater og rige Gaver ere komne Stiftelsen tilgode. Den har i sildigere Aar faaet en ypperlig Organisation; hvorom, og om Legaterne m. m. gives nøjere Oplysninger i Venia 1821. S. 54:113.

Om Vaccination er den nu gjeldende Hovedanordning af 3 Apr. 1810. En fri Vaccinations Anstalt er indrettet. Mere i Prof. Dr. Wendt's 1824 udgivne Skrift om Kopper, Vaccination &c.

Et Stads-Physikat-Embede synes først at være oprettet i Begyndelsen af 17de Aar:

hundrede. Instruktion for Stadsphysikus er af 23 Marts 1813.

Liste over de til Praxis berettigede Læger og Chirurger gives aarligen i Statskalenderen.

Quarantainevæsenet er organiseret efter den nu gjeldende Forordn. af 8 Febr. 1805. En Kgl. Quarantaine-Direktion oprettet 1804. Pl. 19 Octbr. s. N. cfr. Pl. 8 Marts 1816. Ligeledes en Kongl. Quarantaine-Kommission for Kjøbenhavn.

Et medicinsk-kirurgisk Sundheds Kollegium er oprettet ifølge Kongl. Rescr. 13 Maj 1803. Instruktion 15 Juni 1813.

Af Apothekerere i Staden ni, og paa Besterbro et. Bassenhuus Apotheket er ikke medregnet, fordi det drives i Forbindelse med det militaire Apothek.

En til offentlig Brug vel indrettet Badesanstalt fik Hovedstaden ikke førend 1818, i hvilket Aar en saadan blev aabnet d. 1 Febr., bekostet af Conferentsraad og N. af D. Constantin Brun i hans Gaard (Hotel du Nord) Kongens Nytorv No. 1.

En fuldstændig Badesanstalt er siden kom-

men i Stand vesten for Langebro i Nyssens-
steens Bastion, paa Vejen til Sommerpladse-
ne, i et Lokale, hvor før var Sukkerformefab-
rik. Her forenes kolde Søbade paa Strøm-
men med varme Søbade i Land; man finder
og alle de Bequemmeligheder som Badegjæster bil-
ligen kunne fordre. Ved en Aktie-Indretning
er denne Anstalt oprettet, og 1824 kommet i
Brug.

Et Selskab til Druknedes og andre
Skindødes Redning har fra Octbr. 1798
været i Virksomhed. Rednings Apparater ere hen-
satte paa forskjellige Steder, i og uden for Ho-
vedstaden, og ved Plakater og i Djne faldende
Skildter er det Offentlige underrettet om hvor
disse ere at finde. Sildigere ere Rednings-
flæder, opfundne og construerede af bemeldte
Selskabs Direktions Medlem, Skibsbygmester
Larsen; anbragte ved Søerne, og saaledes ere
ved virksomme Bestræbelser mange Personer
reddede. Præmier ere udsatte af Regjeringen.
(Coll. Tid. 1823. S. 759;62).

At her savnes velindrettede L i g h u s e, der
kunne sikre for at ingen vorder levende begra-

vet, tør vel kaldes en Mangel for en Hovedstad, der ellers har saa mange fortreffelige Indretninger. Bastholm skrev 1798 herom; men det blev derved.

Kirkegaardens Anlæg uden for Staden; deres Beplantning og For skjønnelse, og at Begravelser ikke længere maa skee i Kirkerne, disse Andagten helligede Steder, ere Følger af Forordningen af 22 Febr, 1805. (Nogle samlede Notizer herom meddeelte jeg i *Denia* 1814. S. 127:134. cfr. *Callisen* I. 214:223. II. 691). Begravelser paa Kirkegaardene i Staden ere vel ikke forbudne, men ved Afgifter besværede.

---

§. 53.

For skjellige Municipalgjenstande.

Hvad Stadens vigtigste Fornødenheds Artikler af Fødevarer, Brændsel, Colonialvarer ic. kan beregnes til mangler denne liden Haandbog Plads til at udvikle, ligesom og tilstrækkelige Materialier ikke ere forhaanden. Nogle

enkelt Data hensættes, i øvrigt henviser man til Callisens Skrift I. S. 370 o. f. og Thaarups Journ. 4 Hefte.

For nogle Aar tilbage blev det aarlige Forbrug af Kornvare beregnet at være: Hvede til Meel 40,000 Tdr. — Rug til Meel 80,000 Tdr. — Byg til Malt 64,150 Tdr. til Gryn 39,000 Tdr. — Erter 15,530 Tdr. Havre 61,500 Tdr. — Af Smør 15,000 Tdr. — Ost 2900 Skpd. — Salt 10,000 Tønder.

Igjennem Kjøbenhavns Porte er efter Gjennemsnit af de 9 Aar 1798:1806 incl. indført aarligt: 5530 Stude. 4000 Køer. 5115 Stkr. fede og 5770 spæde Kalve, 224911 Lpd. færskt Kjød, 346 Tdr. saltet, 116076 Stkr. Faar og Lam, 9000 Stkr. Svin, 5000 Stkr. Grise, 2300 Stkr. Dyr, 3115 Hare, 55,573 Gæs, 8250 kalkonske Høns, 34,200 Par Kyllinger, 10,823 Tønder, 117476 Æg; 2467 Læs grøn Kaal, 14,154 Skok hvid og rød Kaal, 2110 Skok Blomkaal, 41,606 Tdr. Kartofler og Rødder, 12,684 Tdr. Frugter. — Mælk 59,139 Tdr. Hvad der indføres fra Søsiden til Skibs af bemeldte Artikler kan

antages at blive igjen anvendt til Skibsproviosioner, deels at udføres til andre Steder. Indførelsen fra Søesiden formindskes i Forhold til Kulturens Tiltagelse i Sjælland. I det Forhold som Stadens Folkemængde er voret siden hine Aar er ogsaa Forbruget voret.

Af Brændsel udgjør Indførselen i et Aar omtrent: Brænde over 60,000 Favne, Tørv 26,000 Læs, Steenful 9000 Læster.

Antallet af Heste og Køer her holdes har været:

	I Nov. 1824.	1825.
Heste	2649.	2671.
Køer	1741.	1701.

Forraader af visse Nødvendigheds Varer ere adskillige næringsdrivende Borgere paalagte at skulle aarligen have, fra Nov. Maanedes Udgang indtil 1ste Maj.

Et Brænde-Magazin underholdes paa Stadens Regning. Oplaget er ved Langebro.

Byens Eiendomme af Jorder m. m. bestaaer, deels i det saa kaldte Bidstrupgaard

Gods, deels i Bænger, og bebyggede Grunde, deels i Fælleder. Til Vidstrup Hovedgaard, der i ældre Tider tilhørte Noeskilde Wisper (derfra almindelig kaldet Noeskilde Ladegaard), siden beboet af Kgl. Lehns mænd, hørte vidtløftigt Bøndergods, adspredt i Kjøbenhavns, Holbeks, Sorø og Præstøe Amter. Det blev af Kong Frederik den 3die skjenket Staden ved Privilegium af 24 Juni 1661, 9de Post og ved Skjøde af 12 Nov. s. A. overdraget samme, dog at Staden maatte indfri den derpaa i Krigens Tid gjorte Gjeld. 1769 meddeeldes Bønderne Arvefæster; 1802 solgte Magistraten Hovedgaarden, men reserverede sig Indtægterne af Bøndergodset, en Lørvemose, Skoven, der er betydelig og behandles forstmæssigt. (See mere hos Begtrup om Sjælland. — Begtrup om Hovedgaardene I S. 114 o. f. — Gliemann om Kjøbenhavns Amt Side 105:6 og 117:18).

Stadens Bænger og Gorder i dens Omegn bleve ifølge Kongl. Befaling af 20 Apr. 1796 overdragne en Kommission som var nedsat for de Fonds der bleve henlagte til at af-

betale de til Gadernes Udvidelse afkjøbte Grunde. Efter en Opmaaling, som Kommissionen foranstaltede, var det geometriske Kvadrat Indhold af samtlige Gorder, saavidt de ej da allerede til Ejendom vare overdragne, 2066 Tdr. Land. Deraf bleve endeel, som forhen vare paa visse Aar, eller Livstidsfæste, solgte imod Kjøbesum, og aarlige Afgifter; dette var og Tilfældet med nogle store Bænger. Derimod bleve nogle Fælleder, som tjene til Exercering, og til Udlejning til Græsning for Stadens og Forstædernes Indvaanere, forbeholdne til saadant Brug. (Mere i Coll. Tid. 1800 v. f. — Begtrup om Sjælland I. 250; 253).

Om Kjøbenhavns Vandvæsen er den gjeldende Anordning af 21 Apr. 1812, og det under samme Datum udgivne Reglement for Spring; og Pompevandets Benyttelse i Staden. Ved den under 1 Nov. 1805 organiserede Kommission for Vandvæsenet ere mange Forbedringer iværksatte, hvorom Kommissionens Indberetninger, der læses i Coll. Tid. oplyser; til hvilke og til min udsørl. Statistik. V 342 jeg maa henvise.

J Henseende til Brandvæsenet da er den for Kjøbenhavn gjeldende Hovedanordning udstædt I Nov. 1805. Ved et Reglement af I Maj 1818 for det Kjøbenhavnske Brandkorps ere nogle Tillæg og Forandringer forefrevne.

Den Kjøbenhavnske Brandforsikringskasse paa Huse og Gaarde i Staden er stiftet 1731. Efter den store Gldbrand 1795, da Brandforsikringskassen efter dens Fond kun var istand til at udrede omtrent det halve af Beløbet, bleve overordentlige Understyttelser og Foranstaltninger nødvendige, som bleve tilvejebragte, og derved en Annuitetsgjeld stiftet. (See Dagen 1822 No. 7 og 31).

Kassens Risco til 30 Septbr. 1824 var 47,849,600 Rbdlr. Sølv.

Bygningerne uden for Portene paa Stadsens Grund ere ej forsikrede i samme Brandkasse, men i den almindelige Brandforsikrings Anstalt for Landet i Danmark, ifølge Forordn. 29 Febr. 1792. De vare den 31 December 1825 forsikrede saaledes:

	Rbdlr.	Sølv.
Vesterbroe	1,020,	260.
Nørrebroe	1,318,	300.
Østerbroe	525,	360.
Amagerbroe	45,	550.

I alt 2,909,470.

Lygtevæsenet i Kjøbenhavn blev 1670 bragt istand. Lygternes Antal er omtrent 2000. Mere i Dagen 1824. No. 307. Om Gasbelysning har været Forhandlinger; og en Kontrakt med det forenede almindelige Gas-Kompagnie i London kom istand, cfr. Coll. Tid. 1825 No. 40 I, men Hindringer ved Sværksættelsen ere mødte, og samme ere endnu uafgjorte.

Brolægning svæsenet er af Bigtighed, og fordrer betydelige Summer. Beløbet af Brolægningskatten for 1825 er 30,000 Rbdlr. Sølv. Bestyrelsen som forhen var overdraget en egen Kommission blev overdraget Magistraten ifølge Kongl. Resol. 6 Apr. 1819. Høvedanordning er af 20 Aug. 1777. Mere i min Journal for Kjøbenhavnere, 2 H. 1797-191:242, og Skilderiet 1826 No. 13.

G a d e: R e n o v a t i o n e n, nemlig Fejning,
 Bortkjørsel og Reenholdelse af de offentlige
 Pladser, og Aquadukter ic. samt til Lønninger
 og Pensioner fordrer en Udgift af over 30000
 Rbdlr. Sølvs aarligt. Renovationens Bortførsel
 skeer efter Licitation, og derfor betales for
 dette Aar 20,990 Rbdlr. Sølv, see Coll. Tid.
 1825. S. 643.

H a v n e v æ s e n e t bestyres af en egen der-
 til anordnet Administration. Det har betydelige
 Indtægter bestaaende i Afgifter, Holværkspen-
 ge, Leje af nogle Pladser og Ejendomme, m.
 m., men Udgifterne til Broerne, blandt hvilke
 Knippelsbro især, naar Reparationer foresalde,
 fordrer Meget, Holværker, Slamkister, og an-
 den Havnebygning, Lønninger og mange flere,
 medtage store Summer. Havnekassen er en
 Kommunal; eller Stadens Kasse, vedkommende
 Kjøbenhavn som Handels- og Søe-Stad; men
 da her tillige er Flaadens Leje, for hvilken me-
 get større Dybder udfordres, og Opnudring her
 altsaa er af meget større Omfang, og for Søe-
 Statens Regning, saa er dette Statens Anliggen-
 de under særskilt Bestyrelse. Jeg har i en sær-

filte Afhandling: „Kort Oversigt over Kjøbenhavns Havnevæsen“ givet udførlig Oplysning om Alt hvad hertil hører. Den er indrykket i min Journal nr. 4 Hefte. — Ogsaa særskilte Aftryk.

---

§. 54.

Manufacturer, Fabriker, Haandværker.

Kjøbenhavn er, hvad vel for det meste er Tilfældet med alle Hovedstæder, tillige den betydeligste Fabrikstad hos os, baade i Hensyn paa Vigtigheden, Mængden og For skjelligheden af Manufakturist; Fabrikant; og Haandværksklassernes Haandteringer, ogsaa paa Tallet af de Familier, og Personer hvis hele Virksomhed er opofret disse Sysler, hvis Levebrød søges derved, og hvis Flid, Duelighed og Nærskaffenhed ofte begrundet Velstand, og en hæderlig Stilling.

Beløbet i sidst udkomne Liste, for 1825 over Lauges Personale i Kjøbenhavn er:

		Mestere og	Svend. Dreng.	Andre Mst.
		Interess.		bejdere.
i alt	3738.	4472.	2417.	1497.
Draget man herfra samtlige Detailhandlere,				
Øfippere, Bogmænd, Barberere, Maryfma-				
gere, Øforføensfejere	1265.	305.	384.	264.
	<hr/>			
Derfor ma lægges for 56 i Drikt værende	2473.	4167.	2033.	1233.
Ølbruggerier	56.	...	...	282.
Stremdeles de mange Fabrik og Industri, Gaands,				
teringer der iffe ere bundne ved Raug, og				
altsaa iffe under bemeldte Sal, faasom ved				
Øddifebruggerierne, Øufferraffinaderierne,				

	Fransport	Mestere og Sinteress.	Gvende.	Drenge.	Andre Ar- bejdere.
Øbelsjyderterne, Duseføberierne, Garveriers ne, Messaniser, Instruumentmagere, de ved Porcelainsfabriken Øyffelsatte og mange Sles- ve, for hvilke vel med rundt Tal fan an- settes	2529.	4167.	2033.	1515.	200.
200.					1000.
sa bliver Beløbet for Sjøbenhavn	2729.	4167.	2233.	2515.	
Naar man for første Gang som Familiefædre regner overhovedet 5 paa hver Familie eller tillægger					13645.
saat hertil føjer de tre sidste Stedbringers					

Transport 13645.

Sum, uden at regne nogle af
2den og 4de Rubrik for Fami-
liesfødte, altsaa . . . . . 8915.

---

saar udkommer 25490.

som Summen af de Individier der i Kjøbenhavn leve af Fabrik-Industrien, taget i videst Betydning, altsaa omtrent en Fjerdedeel af Stadens Befolkning. At beregne Produktet i Tal, samt hvad af Produktet, naar den gjensidige og indre Forsyning, og Konsumtion er fyldestgjort, kan blive tilovers for Handel og Udførsel, vilde være høist vanskeligt, og fordre en Taalmodighed og Ovelse i slige Udregninger, lig den vor afdøde Statistiker P r a m besad. Under bemeldte Tal er regnet de talrige S k o e m a g e r og S k r æ d e r l a u g e, i hvilke to Laag ere 864 Mestere, 1262 Svende og Dreng. Ogsaa disse give Hovedstaden Bidrag til Export. Hvor mangen fremmed Sæmand eller Rejsende tager ikke et eller andet Klædningsstykke? og saaledes har baade Boutikerne for syede Klæder og for allehaan-

de Skoemager- Arbejde deraf en i det Hele ej ringe Indtægt.

Til Oplysning over en vigtig Deel af Kjøbenhavnske Manufakturvarer, nemlig de som skulle stemples, tjene de Tabeller som i Handelstidenden derover pleje at gives. (See 1825. No. 32 og 1826. No. 6). Vi ud-
drage nogle af de vigtigste Artikler af stemples-
de Varer:

1824.

Bommesf . . . 799 St. = 29385 Al.

Bomuldsstrømper

hvide . . . 1374 Dussin.

kolørte . . . 455 —

Bomuldstøjer . . 7523 St. = 314522 Al.

Flonel . . . 371 St. = 16689 Al.

Kattuner, trykkede 15476 St. = 458999 Al.

farvede . . 2680 St. = 96510 $\frac{3}{4}$ Al.

Klæde . . . 1217 $\frac{1}{2}$ St. = 75269 Al.

hvilke og flere Varer ere tilvirkede paa 28 Klæ-
demanufaktur, 16 Tøymanufaktur, 33 Bom-
uldsmanufaktur, 5 Strømpemanufaktur, 8
Kattuntrykkerier, 3 Farverier.

1825.

Bommesfi . . .	909 St. =	33853 Al.
Bomuldsstrømper		
hvide . . .	1424 Dussin.	
kolorte . . .	473 —	
Bomuldstøjer . . .	7962 St. =	34813 Al.
Flonel	451 St. =	19354½ Al.
Kattuner, trykkede	13191 St. =	411997 Al.
farvede	3075 St. =	109882 Al.
Klæde	1133 St. =	69826 Al.

hvilke og flere Barer ere tilvirkede paa 27 Klædemanufacturer, 21 Tølmanufacturer, 39 Bomuldsmanufacturer, 4 Strømpemanufacturer, 8 Kattuntrykkerier og 4 Farverier.

Foruden de private Manufacturer havde Direktionerne for Kjøbenhavns fattigvæsen, for Tugt, Rasp, og Forbedringshuset, samt Kommissionen for de militaire Uldmanufacturer tillige ladet stemple.

De vigtigste andre Manufacturer og Fabriker opregne vi i alphabetisk Orden: A n ;
 kersmedier, især Hr. Caspersen's

paa Christianshavn, hvor og Indretning havees til Forsærdigelsen af smedede Jernkjeder til Brug istedetfor Lougværk; paa disse Kjeder har han Patentbevilling paa 10 Aar fra 17 Octbr. 1821. — Eenfulbrænderi, Hr. Owens, Østerbro. — Blyffabrikation. — 240 Brændevinsbrænderier. — Kemisk Blegerie. — Chokoladefabrikker. — Destillation af vellugtende Vand. (Firmenich's eau de Cologne). — Edikebryggerier. — Fiskebeensfabrik. — 29 Garverier. — Håndskesfabrikker, blandt hvilke Fransmanden Verdiers's. — 29 Hørsvingerier. — 5 Jernstøberier. — Mange Instrumentmagere. — Klokkestøberie. — 36 Meelmøller, af hvilke 15 saakaldte hollandske Vindmøller. — Møbelfabrikkerie; Forskjellige Møbelmagaziner. — 4 Olie-møller, drevne ved Vind. — Den Kongl. Porcelainsfabrik, oprettet 1773; Kongelig siden 1779; den leverer nu Varer, som i Henseende til Masse, Form og Brænding, kunne taale Sammenligning med enhver anden

udmærket Porcelainsfabrik, og Maleriet bringes til lige Grad af Fuldkommenhed). — 19 Reberbaner. — Fabrik for malede Kullergardiner. — 3 Sejldugsmanufakturere. — Nogle enkelte Silkevæve. — Spillekortfabrik. — 9 Sukkerrefinaderier. — 7 Sæbesyderier. — 32 Tobakksfabriker. — Walkemølle. — 4 Vordlegerier og Vordlysfabriker. — Vordugsfabrik. — 56 Ølbryggerier.

Fremdeles maa vi erindre: *Mekanik*erne *Herr. P. L. N. af D. Marstrand, Buchmann, Friis*, (som især arbejde i Metaller), *Winstrup* som forarbejder *Agersdyrknings Redskaber og Maskiner*; *E. F. Holst*, ligesaa. — Det af afdøde *Prof. Smith* anlagte, nu af *Chr. Smith* og *P. Hansen* drevne *Etablissement for physiske, optiske, mathematisk og astronomisk Instrumenters Forfærdigelse*. *Thiele* og *C. W. Schulz* forfærdige physiske, optiske, og mathematisk Instrumenter. *J. F. Cohand, J. E. Cohand* og *Fleron* kirurgisk Instrumenter,

Molinari, Cetti, Terra meteorologiske Instrumenter. Den Kongl. astronomiske Uhrmager, Observatør ved de Kongl. Længde-Uhre, R. af D., D. M. Hr. Urban Jürgensen forfærdiger, foruden de bedre Arter af Uhre, Længde-Uhre, portative Chronometre, og astronomiske Vendel-Uhre; har hertil et Etablissement, forsynet med alle de Maskiner, som udfordres til dette Arbejde, saavelsom til Slibningen af de Stene, der anvendes i Chronometre til Echappementets Tappe; Hofuhrmager Hr. Fred. Jørgensen, forfærdiger nye Uhre af de bedre Arter, og har et dertil indrettet Etablissement.

Orgelbygger Hr. Copenhagen. De musikalske Instrumentmagerere: dHr. Marschall, Richter og Bechmann, Melbye (forfærdige Fortepianoer); ovennævnte Hr. Commerceraad Marstrand forfærdiger Pedalharper med en forbedret Mechanisme, og Bue-Instrumenter, saasom Basser, Bratscher og Violiner, hvis Godhed bliver af Sagkyndige roest; Hr. Hjorth ligeledes Bue-Instrumenter; dHr. Larshof,

Thorsen, Schousbo, Lund Clarinetter, Fløiter &c. Hr. Fasting Messing-Instrumenter, saasom Horn, Trompet.

Konstdrejere dHr. Kørber og Schwarzh. Mange fortrinlige Guld- og Sølvarbejdere.

Af Bogtrykkerier tælles omtrent 25 med omtrent 60 Presser; blandt hvilke dHr. Schulz's, Seidelin's, Popp's, Græbe's, Thiele's, Elmquist's, Fabricius de Tengnagel's, Brunnich's o. fl. — Lose's Modetrykkerie.

Det Kongl. Steentrykkerie.

To Selskaber, som have ved Belønninger og paa flere Maader virket paa Fabrik-Industrien, nemlig: Landhuusholdnings Selskabet og Konstflids Selskabet ere ovennævnte (S. 222; 3). Gavnlig Virksomhed i saadan Henseende kan Selskabet for Naturlærens Udbredelse faae, naar det efterhaanden vinder større Kræfter. (See ovenfor S. 224).

Et Institut for Metal- Arbejdere blev 1807 istand bragt, med det Formaal, at Professionister i Almindelighed, og Metals

Arbejdere i Særdeleshed skulle kunne nyde frie Underviisning i de Færdigheder, som sigte til at give dem en større Duellighed i deres Professioner end der i endeel Værksteder kan finde Sted. Institutets Bestyrer er Hr. Major J. Conrad ved det borgerlige Infanterie (store Kjøbmagergade No. 66). Hvert andet Aar gives her en Udstilling af Elevernes Arbejder, dog dermed forenet andre, meest danske, gode og skønne Metal-Arbejder.

Det Nejerseenske Fond. Etatsraad N. L. Nejerse († 1795) bestemte Renterne af de Midler, der ved hans Død bleve efterladte til at anvendes til Manufakturvæsenets Udvidelse og Forøgelse, ved Udsættelse af Præmier, nyttige Anlægs Befordring ic. Halvdelen af Renterne anvendes paa saadan Maade for Kjøbenhavn; og den anden Halvdeel for Sjællands Stifts øvrige samtlige Kjøbstæder. Fondet er betydeligt. Dets rentebærende Kapital d. 31 Decbr. 1825 var 359,936 Rbdlr. Sølv. Aarligen udkommer et trykt Udtog af Regnskaber, hvortil maa her henvises.

Technologisk Institut mangler,

med Tilbehør af Modelkammer, Vareprøver
 ic. Derimod har Staden en herlig Bogsam-
 ling i det technologiske Fag i det Klasse-
 ske Bibliothek. Forelæsninger
 med Hensyn paa Fabrik- og Haandværks-
 Industrien mangle ej heller.

---

§. 55.

H a n d e l.

Hovedstadens fortreffelige Havn som kan
 rumme 500 større og mindre Skibe, i Forbin-
 delse med dens fordeelagtige Beliggenhed imel-
 lem to Havne, og Bequemhed til at være Op-
 lagssted for østersøiske, vest- og sydeuropæiske,
 og de andre Verdensdeles Produkter, giver
 Kjøbenhavn en stor Bigtighed i Handelsverde-
 nen. Staden har derfor mange Handelsbyg-
 ninger og Pakhuse af anselig Størrelse og
 liggende ved Havnen.

Af Handelsbygninger have vi
 allerede ovenfor S. 36 o. f. nævnt Børsen.

Det Kongl. otkrojerede asiatiske

ffe Kompagnies Bygning, og dets Skjønne Pakhuse, dets Skibsværster ic., ligge paa Christianshavn.

Compagniets Historie er fra Begyndelsen af, og for en Række af Aar, knyttet til de danske ostindiske Besiddelser, og har haft mange Afvejlinger i Compagniets Organisation, Privilegier, Hæld. Den for Stadens Flaade saa virksomme Kong Christian den 4de gav 1616 et Compagnie Bevilling paa at handle paa Indien, China, Japan ic. Men det Kompagnie som nu eksisterer blev stiftet 1732, og har Tid efter anden faaet fornyede, tildeels forandrede Oktrojer. Den sidste er af 21 Marts 1792; den var paa 20 Aar; men er forlænget indtil videre. Chinahandelen er monopolistisk for Kompagniet; den ostindiske har forhen været det, men blev 1772 frigivet. 1777 blev Kompagniet afhandlet de Etablissementer og Loger det havde i Indien, og Territorial-Rettigheden blev Kongelig.

Handelen paa Vestindien blev ogsaa fra Kong Christian den 4des Tid paatænkt og drevet med enkelt Skib. Fra 1773, da Den

St. Croix blev erhvervet for Danmark, begyndte den vestindiske Handel efterhaanden at blive vigtigere. Et vestindisk Handelskompagnie blev stiftet 1776. Dets Bygning og Pakhuse i Nærheden af Toldboden. Havde ikke Monopol; saa at andre Grossereres Handel paa Vestindien var lige frie.

Et østersøisk Handelskompagnie stiftedes 1781, men Aktierne bleve snart indløste af Kongen.

Nu eksisterer der et østersøisk Handelselskab, stiftet 1825. Dets Kontor i Norgesgade No. 186.

Fra 1ste Maj 1825 er det begyndt ved Aktier. Dets Djemed er: „Kommissionshandel, og fornemlig Realisering af de Selskabet tilsendte eller overleverede og i Kjøbenhavn afsættelige Vare. Ogsaa vil det give Forskud paa slige Varer, og holde et Oplag af de meest gangse østersøiske Produkter, for at kunne levere de fremmede Skibe Retourladninger af disse, hvor det maatte ønskes. Under den 29 Marts 1826 er givet Kongl. Konfirmation paa et af Direktionen for dette Kompagnie

under 10 Febr. s. A. forfattet Reglement for Forskud og Udlaan fra dette Kompagnie. Indført i Coll. Tid. 1826 No. 12.

Handel paa Island drives af forskjellige Kjøbmænd.

Den færøiske Handel drives som Eneshandel for Kongl. Regning. Sammes Pakhus ved Frederiksholms Kanal. Ugesaa den grønlandske Handel, hvis Pakhus er paa Christianshavn.

Grossererne i Kjøbenhavn udgjør en Korporation eller som den benævnes, et Societet, ved hvilket er organiseret en Kommittee der bestaaer, foruden Formand, af tolv Medlemmer. Grosserernes Antal er omtrent 60. Af Detailhandlerne ere nogle bundne ved Laug; og saaledes ere her fem Handelslauge, i hvilke 1825 vare:

	Interes- senter.	Svende.	Drenge.
Hørfræmmere . . .	36.	18.	26.
Jsenfræmmere . . .	22.	17.	24.
Urtefræmmere . . .	188.	116.	146.
	246.	151.	196.

	Interes- senterne.	Svende.	Drenge.
	246.	151.	196.
Silke: Ulden: og Lær: redshandlere	147.	70.	92.
Blindhøndlere og Fås: bindere	42.	18.	39.
<hr/>			
I alt	435.	229.	327.

En Mængde Detailhandlere have ej Laugs-
Indretning, saasom Tømmerhandlere, Glas-
handlere, Galanteriehandlere, Porcelainshand-
lere, cc. cc., foruden Høferne.

Ej hellere B o g h a n d l e r n e. De vig-
tigste Boghandlinger, som staae i Forbindelse
med Udlandet ere: den Gylde nd al s k e
Boghandling, S c h u b o t h e ' s, F r. B r u m-
m e r ' s, K e i s e l ' s. Musik: og Instrument-
Handel: H r. L o s e ' s, d H r r. R i c h t e r og
B e c h m a n n ' s.

Som nogle Hovedanordninger om Hande-
len nævne vi Commerceforordningen 4 Aug.
1742; Anordningen 23 Apr. 1817 om Han-
delsberettigelse, Rescr. af samme Dato, Plaf.

10 Febr. 1818, Cancellie; Skrivelse 6 Juni 18, 8.

Antallet af hjemmehørende Skibe under Kjøbenhavns Tolddistrikt var Aar 1824:

Over 10 Commercelæster 284 Skibe af
15414½ Com. Læst. Dr.
af og under 10 C. L. 68 Skibe af
414½ Com. L. Dr.

I Aaret 1825 blev indklareret til Kjøbenhavn med Ladning fra fremmede Steder, dansk Bestindien iberegnet, i alt 896 Skibe. Som ankomme til Rheden fra fremmede Steder havde meldt sig 1189 Skibe. (Nesre i Handelstid. 1826. No. 4).

I samme Aar var udklareret fra Kjøbenhavn til fremmede Steder, med Ladning 856 Skibe.

Expeditionstid paa Toldkamret.

I Jan. og Febr.	Rl. 9½ til 3
: Marts	— 8 — 3
: April	— 8 — 3
: Maj, Juni, Juli og Aug.	— 7 — 3½

Expeditionstid paa Toldkamret.

3 Septbr.	Kl. 8	til 3
3 Octbr.	— 8	— 3
3 Novbr.	— 9½	— 3
3 Decbr.	— 9½	— 3

Naar Søen er tillagt mødes kun tre Gange ugentlig.

Expeditionstid i Havnen.

3 Jan. og Febr.	Kl. 8	til 1 og 3	til 4
3 Marts	3	7 — 1 og 3	— 5
3 April	3	6 — 1 og 3	— 7
3 Maj, Juni, Juli og August . . .	3	6 — 1 og 3	— 7
3 Septbr. . . .	3	6 — 1 og 3	— 7
3 Octbr.	3	7 — 1 og 3	— 5
3 Nov. 1:15 . . .	3	7 — 1 og 3	— 5
16:30	3	8 — 1 og 3	— 5
3 Decbr.	3	8 — 1 og 3	— 5

Plak. 27 Novbr. 1804.

§. 56.

Søeforsikring.

Det Kjøbenhavnſke Søe: Aſſur-
 rance: Kompagnie blev ſtiftet 1726.
 Dets nuværende Oktroj er af 1 Juli 1746.
 Ingen maae ſlaae ſig ſammen i „nogen Slags
 Societet eller Kompagnie eller til at tegne Aſ-
 ſurancer, dette oktrojerede Kompagnie til Hin-
 der og Afgang, dog ſkulde det ej være nogen
 formeent uden Riget at lade gjøre ſin Aſſu-
 rance hvor og ſaaledes ſom han ſelv for got
 befinder.“ Det er dog ikke formeent Private
 at forſikre mod Søeffader, naar kun hver teg-
 ner Forſikring for en vis Sum, men ingen:
 lunde i Kompagnie eller Forening, ſaaledes at
 de een for alle og alle for Een indeſtaaer der:
 for. Mere i min Handelskret S. 169:172.

Søe: Aſſurance: Kompagniets Kontor er
 paa Hjørnet af Størreſtrædet og Standen No.
 160; det har tillige Kontor paa Børsen aa:
 ben fra Kl. 12 til 2.

Private Aſſurandører har og et Kontor
 paa Børsen, ſamt i Stormgaden 186.

---

§. 57.

Mynt-, Bank- og Pengevæsen.

De Myntsorter, som ifølge Fr. 31 Juli 1818 skulle gaae og gjælde i alle rede Sølvbetalinger i Danmark ere:

I store Betalinger

	Rbdlr.	Skil.	rede Sølv.
En heel Species	2	—	
$\frac{2}{3}$ Species	1	32	
$\frac{1}{2}$ Species	1	—	
Rigsbankdaler	1	—	
$\frac{1}{3}$ Species	1	64	
5 Rigsorter	2	—	
En enkelt Rigsort	1	38	
$\frac{1}{2}$ Species eller 10 Skil.		—	
Slesv. Holst. Cour.	1	32	
En 32 Rigsbankskilling	1	32	
En 15 Skil. dansk Cour.	1	24	

I mindre Betalinger indtil tre Rigsbankdaler

	Skil.	rede Sølv.
En Femskillig Slesv. Holst. Courane	16	

Skil. rede Sølv.

2i Skil. dansk Courant . . .	16
16 Reichsbankschilling . . .	16
$\frac{1}{6}$ Rigsdlr. eller et saa kaldet Markstykke	16
$2\frac{1}{2}$ Schilling Schlesv. Holst. Courant	8
8 Reichsbankschilling	8

Skillemynt, hvoraf kun tages 16 Rigsbankskillings ad Gangen, Kobber: 2 Rigsbankskill. og 1 Rigsbankskill.

Som Repræsentativpenge eller Tegne gaae Sedler paa 1, 5, 10, 50 og 100 Rbdlr.; og Banktegn i Kobber paa 16, 4, 3, og 2 Rigsbankskillings.

Nationalbanken blev stiftet 1818 istedet for den forrige Rigsbank. Derom aabent Brev 6 Apr. 1818, Otkroj paa 90 Kar, udstædt 4 Jull 1818, Reglement 27 s. M. Bankbygningen ligger paa sydlige Side af Børsen, er opført af Steen mod Slutning af det 18 Aarhundrede,

Den Kongl. Mynt ligger i Nyhavn paa Charlottenborgs Side. Dens Dampmaskine

og hele Apparat er fra Boultons og Watts Fabrik i Birmingham.

Mynten har Enerettighed til alle Guld- og Sølv-Indsmeltninger i Hovedstaden, og ifølge deraf er pligtig at udføre Smeltninger for Private. Plak. 15 Juli 1817. 18 Sept. 1821.

---

§. 58.

Et Par Ord om Kjøbenhavn, som Residents og Hovedstad.

At Kjøbenhavn er Regentens almindelige Opholdssted, hvor han den længste Tid af Aaret, nemlig Winterhalvaaret, og længere, efter Omstændighederne, er personligen tilstede, hvor Regjerings Kollegierne ere, hvorfra Love og Anordninger udgaae, hvor Rigets højeste Ret holdes, hvor fremmede diplomatiske Personer opholde sig, og som alt foranlediger flere tusinde Menneskers større Folketal, store Summers Cirkulation, ofte store Højreder, og Festsptoge

ic., er en af de vigtige Omstændigheder, der i en saadan Stads Beskrivelse fortjene Omhandling. Rummet nægtes os hertil, og vi maa derfor indskrænke os til at have nævnt denne udmærkende Egenskab ved Staden, og forresten at henvise til Hof- og Statskalendarer, der desuden er nødvendig for Enhver, der søger i Bøger Kundskab om Hofset, den Kongl. Families Personer, Hof- og andre Embedsmænd, Kollegier, Ridderordenerne ic.

S. 59.

Skuespil. Koncerter. Forlystelser.

Det Kongl. Theater. Bygningen paa Kongens Nytorv var opført og færdig, saaledes at den blev aabnet d. 18 Decbr. 1748. Fra 1770 har Theatret været bestyret paa Kgl. Regning. Skuespil opføres, efter Regelen, Mandag, Tirsdag, Torsdag, Fredag og Løvedag. Saisonnen er fra 1 October til sidste Maj.

Sommer-skuespil tillades Theaterpersonalet undertiden at opføre paa dette Theater.

Det Kongl. Hof; Theater, indrettet i Christiansborgs Slots sydlige Sidebygning, bruges nu for Tiden ikke til Skuespils Opførelse.

De private dramatiske Selskaber ere: Thalia, — det dramatiske litterære eller saa kaldte Bortnytte Selskab; — dramatisk Prøve; — Constantia; — de skønne Musers Dyrkere; — Holsteinischer dramatischer Verein.

Som egentligt musikalsk Selskab vides ej nu at være mere end et, nemlig Euterpe, hvis Koncerter gives om Vinteren paa det Kongl. Hof; Theater. Selskabet for Musikens Udbredelse, som for 4 til 5 Aar siden stiftedes, og gav, paa Hoftheatret, yndede Concerter ved Dilettanterne og Dilettantinder, har i sidstforløbne Vinter ingen givet.

Koncerter gives jevnlig om Vinteren, deels af fremmede Musici, deels af indenlandsske. Dertil overlades det Kongl. Hof; Theater, i Almindelighed om Onsdagen, eller

Søndagen. Det samme er Tilfældet med Deklamatorier, og Aftenunderholdninger med Aflevering af Deklamations-, Musik-, og Sangnummere.

Klubberne ere: den nye Forening; hvis egentlige Stiftelse er fra Nov. 1776. — Kongens Klub fra 1776. — Det harmoniske Selskab, eller Harmonien, stiftet 1777. — Enighedsselskabet, hvis Love ere fra 1781. — Det venstabelige Selskab oprettet 1783. — Det bestandige borgerlige Selskab. — Studenterforeningen, og nogle flere. En fælles Grundlov for alle Klubber er Kabinetsordren af 1780 til Politimesteren. Nogle af Klubberne have gode Bogsamlinger, see foran S. 205.

Sommer: Theatret paa Vesterbro.

Ekersbergs og Marstrands Panorama, som begyndte 1824 (i Silkegaden No. 45), er for Tiden ej aabnet.

Det Kongl. Kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Brøderstab nedstammer fra et i Middelalderen her i Staden oprettet Handelslaug. Den Bygning Selska-

bet nu ejer, uden for Vesterport, til hvilken Grundstenen blev lagt 1782, blev den 10 Maj 1787 indviet, (Om Selskabets Historie see Jonges Kjøbenhavns Beskrivelse S. 383:94, og Nyrup S. 665:666).

Offentlige skyggefulde Spadserengange inden Stadens Omkreds ere: Bolden, Rosenborg Have, Plantningerne imellem Toldboden og Østerport; de saa kaldte Kirsebærgange langs med og neden for Bolden. Til disse maa løses Tegn og Nøgle hos Kommandantskabet; ligeledes behøves Tegn til Kastelsvoldene.

Vagtparaden, hver Middag Kl. 11½, men især om Søndagen besøgt af en Mængde Mennesser, — Kanefarter og Skjøteløben, naar Vinteren tilstøder det, — høre ogsaa hid at benævnes. Spadseretourer uden for Byen, og Lystpartier til nærmeste Omegne nævnes herefter §. 63.

---

§. 60.

Kjøbenhavn som Statens Hovedfæstning.

Kjøbenhavn er omgivet med en Vold der næsten gaaer i en Runddeel, og bestaaer af 25 Bastioner; som føre følgende Navne;

1. i Kjøbenhavn 13, nemlig: Rys: sensteens, (ved Langebro), Holks, Gyldenløves, Schaks, Helmers, Hahns, Ahlesfelds, Stadsoberstens, Rosenborg, Quikows, Peuc: lers, Rosenfrank's, Grønland.

2. Paa Christianshavn 12, nemlig: Christianus Quintus, Charlotte Amalias, Prinds Frederiks, Prinds Carls, Prinds Wil: helms, Prindsesse Sophie Hedevigs, Ulriks, Lovens, Elefantens, Pantherets, Cenhjør: nings, Kallebo.

Under Kongerne: Christian den 4de, Fre: derik den 3die, Christian den 5te ere især Fæst: ningsarbejdene Tid efter anden udførte: lige: som og under Kong Christian den 7de. Under Kong Frederik den 3die anlagtes Kastellet Fre: derikshavn, ved Indløbet af Havnen, af

den nederlandske Ingeniør Ruse van Savert. Dette Kastel har mod Landsiden dobbelte Bolde og Grave, og har 5 Bastioner eller Bolværker, nemlig: Kongens, Dronningens, Prindsessens, Prindsens og Grevens.

De i Kjøbenhavn garnisonerende eller der deres Standquarteer havende Regimenter og Korpser ere: Generalstaben — Ingeniør: Korpset. — Artillerie: Korpset, hvors af dog et Kompagnie er paa Kronborg, et i Randers, og et Detaschement paa Frederiksværk, — den Kongl. Livgarde til Hest. — Landkadet: Korpset. — Livgarden til Fods — 6 Infanterie: Regimenter, nemlig: 1ste og 2det Livregiment, Hans Majestæt Kongens Regiment, Hans Kongl. Højhed Prinds Christian Frederiks Regiment, 1ste og 2det jydsk Infanterie Regiment; — det Sjællandske Jægerkorps i Kastellet Frederikshavn; Hans Majestæt Kongens Livjægerkorps.

Naar disse Regimenter og Korpser ere komplette, udgjør Antallet: Stabs: og øvrige Officierer omtrent 400; Underofficierer 860; Spillemænd 246; Gemene 10660; Regiments:

Qvarteermestere og Auditører 18, Regimentskirurger 10, Andre Kirurger 38, Dyrelæger 2, Understab 117, Stykjunkere og Kadetter 140, Civile Betjente ved Arsenalerne, Haandværkerne ic. 74. I alt 12565 Personer eller over $\frac{2}{3}$ af den hele danske staaende Hær.

Exerceerpladsen var tilforn en Plads ved Østerport, som med Skatitværk var indhegnet, og kaldtes Grønland; men 1787 blev det Qvarteer i Rosenborg-Have, der laae imellem Slottet og Muren ud ad mod Gothersgaden, forvandlet til Exerceerplads, og ved sammes Side mod Gothersgaden blev et Exerceerhus opført. Paa samme Tid blev det Drangeriehus, som strakte sig 400 Ellen langs med Volden, ombygget til Kaserner for Livvagten til Fods. Kaserner for Livgarden til Hest bleve siden opførte. Infanterie-Kasernerne paa Hjørnet af Sølvgaden og Østervold, i Kronprindsessogaden, paa Christianshavn og i Kastellet ere isvrigt at bemærke.

Paa Hovedvagten, paa Kongens Nytorv, bygt i Kong Frederik den 4des Tid, er altid en Kapitain og en Lieutenant tilstede.

Lieutenantsvagter ere der, foruden ved alle Byens Porte, ved Toldboden, ved Enden af Volden paa hiin Side Havnen, paa Rosenborg, bag Børsen, paa Tøjhuset. Under: officæersvagter, uden for Portene, ved begge Ender af Langebro, ved Udgangen til Sommerpladsene, ved hiin Side Amagerport, og ved Artilleriets Laboratorium.

I den saa kaldte Kongel. Militær- og Fæstningens Materialgaard, beliggende ved Frederiksholms Kanal paa Hjørnet lige imod Bryghuset, bevares de Materialier, Værktøj og Redskaber som henhøre til Stadens Fortifikations- og Fæstningsværker.

Det Kongl. Tøjhus, eller Land:Statens Arsenal staaer under Artilleriekorpset som der har sin Vagt. Opsørt 1604. (See Jongs Kjøbenhavns Beskrivelse 490:493 og Skildriet Nr 18 . .).

Laboratorierne, saavel Artilleriets som Søe:Statens ere beliggende paa Christianshavn bag ved Frederiks tydske Kirke.

Krudt:Taarne ere anlagte paa Amager, efterat et Krudttaarn, som stod i Nær:

heden af Østerport, den 31 Marts 1779 fløj i Luften med 500 Centner Krudt, og anrettede megen Skade.

Kjøbenhavns Borgervæbning er holdt under 1 Juni 1808 en ny Organisation, samt et nyt Reglement, og blev da Kjøbenhavns borgerlige Infanterie, som havde bestaaet fra ældre Tider, og det borgerlige Artilleriekorps, som blev oprettet 1789, forenede under Benævnelsen: Kjøbenhavns Borgervæbning. Tillæg til Reglementet af 1808 er givet den 25de Novbr. 1825.

Kongens Livkorps bestaaer af de i Kjøbenhavn sig opholdende akademiske Borge-re, som ere immatrikulerede ved et af den danske Stats to Universiteter; og har den Bestemmelse at bidrage til Hovedstadens Forsvar ved Militærtjeneste; det blev oprettet 11 August 1807 under Navn af Hans Kongl. Højhed Kronprindsens Livkorps. Sik sit nuhavende Navn den 20 Marts 1808; Reglement 14 Maj 1808. cfr. Res. 15 April 1809. Officesrernes Rang bestemt 14 Octbr. 1808.

I øvrigt have vi forhen omtalt andre

militære Gjenstande i Hovedstaden, saasom:
 Undervisnings-Anstalterne S. 218 o. f. Sy-
 gehospitaler S. 254 o. f. Fængsler S. 241.

---

§. 61.

Kjøbenhavn som den danske Orlogsflaades Leje.

De til Flaaden hørende Magaziner og
 Værksteder ere fordeelte paa adskillige Hol-
 m e. Paa den saakaldte S a m m e l h o l m
 er den største Deel af de Værksteder, der ud-
 fordres til Krigsskibenes Udrustning, Hovedma-
 gazinerne, Værker for de mindre Fartøjer, Bo-
 liger for Holmens Over-Equipagemester, og
 for en af de under ham commanderende Sø-
 Officerer. — Paa N y h o l m, den største af
 Holmene, drives det store Skibsbyggerie. — I
 Sammenhæng med Nyholm er L a n g ; D e n,
 hvor Takkelagehusene staae, — og C h r i s t i ;
 a n s h o l m, hvor Søe-Løjhuset er.

D o k k e n anlagt paa Christianshavn, li-
 ge over for Gammelholm, blev aabnet 26 Maj
 1739. Dens Bygmester var D u m r e i c h e r,

en tydsk dulig Mand, som dertil blev indkaldt, og giver Kommandør: Kapitains Karakter. Anlægget kostede 229,193 Rdlr. dansk Courant. Til at pompe Dokken lænds behøvede man tilforn 250 Mand ved Pompen i Arbejde, medens 250 andre udhvilede; og disse 500 Mand gives 3 Dage til at pompe den lænds i. De anvendte dertil $1\frac{1}{2}$, ofte 2, kun sjelden 3die Dag. Men deres Dag var som oftest 16 Timer. Denne Ubequemmelighed afhjælp vor berømte Henrik Gerner, ved i Aaret 1784 at bygge et sindrigt Mølleværk, der drives med Heste, og hvorved Dokken pompes lænds i 19 til 21 Timer. Der bruges 24 Heste, for at have tre Skifter. Indretningen er beskrevet i *Mnerva* 1795. Side I: 12. Den forrige Pompe: Indretning staaer i Kobber stukket i Thurahs Havn. hodierna, hvor og Kobberer over Dokkens Indretning findes.

For Søe:Etatens faste Folk ere opførte endeel Baaninger, hvor de imod en meget ringe Betaling have Boliger kaldte Nybo:der, og der udgjør som en Bye for sig selv inden Kjøbenhavns Bolde, begyndte R. Chris.

stian 4de at anlægge, i Førsningen af 17de Aarhundrede. (Pontoppidans orig. Havn. S. 238. 343). Under Kong Christian 7des Rejsering bleve de meget udvidede. Nogle af Boligerne ere indrettede for Søe-Officerer.

Flaadens Leje er i den nordlige Deel af Havnen, som den rummeligste. Flaaden bestaaer nu af 3 Orlogsskibe paa 84, 74 og 60 Kanoner, 7 Fregatter, de to paa 46, de andre hver paa 36 Kanoner, 3 Korvetter hver paa 20 Kanoner, 2 Brigger, hver paa 16, og 2 hver paa 12 Kanoner, 1 Skonnert paa 8 Kanoner, 80 Stkr. Kanonbaade; Dampbaaden: Kiel, kjøbt 1824 i England. Langs med Flaadens Leje gaaer en smal, 1500 Alen lang, Flydebroe.

Søefadets-Akademie er ovenfor S. 219 nævnt; Søevæsthuset S. 254. Søe-Etatens Hospital i Nyboder S. 254.

Under Søe-Etaten hører Proviant-gaarden, som ligger ved Rancelliebygningens sydlige Side, og er bygt under Kong Christian den 4de. Her havees Forraader af fede Varer, Fiesk, Kjød, Smør, og af Kornva-

rer, ej blot til Flaaden, naar Udrustning skeer, men ogsaa til den Maanedskost in natura, som efter en fastsat Taxt og Bægt gives det faste Mandskab ved Holmen. (sef. Jonge S. 434 o. f.).

---

§. 62.

Skatter og Afgifter af faste Ejendomme.

(Jeg maa henvise til min statistiske Udsigt, — og min Haandbog for Ejere og Lejere —).

I. til Statskassen.

Bygnings-Afgiften. Bygningernes Kvadratmaal i Længde og Bredde efter Udsiderne er lagt til Grund for Afgiften. Den blev paabudet ved Forordn. 1 Oct. 1802; forhøjet ved Forordn. 4 Septbr. 1809 og 17 Apr. 1816, og er nu af hver Kvadratalen Ertageviis i Forhuset, Kjelderne og heel igjennem gaaende Qviste indbefattede $4\frac{1}{2}$ Rbb. Sølv; af Side- og Baghuse, samt af Pakhuse (ledig

ge ogsaa) eller af Stalde til Gade eller Gaard, ligeledes Etageviis, men Kjelderne undtagen, $2\frac{3}{4}$ Rbdlr.

Efter de første optagne reviderede og af Kongen approberede Oppebørsels Registre var denne Skats Beløb for Kjøbenhavn 65338 Rdlr. Denne Sum $2\frac{3}{4}$ Gang er 179,679 $\frac{1}{2}$ Rbdlr. Sølv.

De mange andre Skatter og Afgifter som Hovedstadens Indvaaneres Sykler medfø-
re, saasom Told; og Konsumtions; Afgifter,
Stempletpapirs Afgiften, Rangskat &c. &c. maae
her forbigaaes, meest for Rummet's Skyld.
See Mandix om det danske Kammervæsen;
og mine statistiske Skrifter.

2. Hæftelse til Nationalbanken;
anordnet ved Forordn. af 5 Jan. 1813 og
bestemt til 6 proCent i rede Sølv af hver
fast Ejendoms Værdie, for hvis Ansættelse
Skatte;Taxationen af 1802 og Brandforsikrings
Summerne i det Hele skulde lægges til Grund.
Af de saaledes prioriterede, fra Bankens Side
uopsigelige Summer erlægges en aarlig Rente

af $6\frac{1}{2}$ procent i Rbdlr. Sølv, indtil de fra Ejerens Side indbetales i rede Sølv.

3. **Kommunal-Afgifter.** Under 21 Apr. 1812 udkom en Anordn. som byder hvorledes Stadens Udgifter skulde lignedes paa Grund og Næring. Den befalede i §. I, at en nye Grundtaxts Matrikul skulde indrettes for Hovedstaden, til sikrere Vejledning ved Fordelingen af alle de Bidrag som af Grunden bør udredes. Denne Anordning, med historiske Oplysninger om Grundtaxten i Kjøbenhavn, læses i min Haandbog for Ejere og Lejere S. 428. cfr. Mandix, det danske Kammervæsen S. 196 o. f.

Til Oplysning om hvad Kommunal-Afgifterne for Staden udgjør hensætte vi Beløbet for indeværende Aar efter Plak. af Jan. 1826.

rede Sølv.

1. Borgervæbningskatten med	12380 Rbd. 90 β.
2. Indkvarteringskatten	36387 — 70 —
3. Renovationskatten	14000 — ; —
	<hr/>
	62768 Rbd. 64 β.

rede Sølv.

Transport	62768 Rbd. 64 β.
4. Bægterfatten . .	48129 — 46 —
5. Lygtefatten . .	10000 — ; —
6. Broelægningsfatten for Stadens og dens Ind- vaaneres Andeel . . .	30000 — ; —
(Bidraget for de Kon- gelige Bygninger, og Sta- dens Havnekasses Grunde er omtrent 9000 Rbd.).	
7. Vandfatten . .	22300 — ; —
og 8. Næringsfatten . .	44000 — ; —

I alt 217198 Rbd. 14 β.

(See Coll. Tid. 1826. No. 3 og 4).

Fattigfatten har ifølge Kongelig Resc. i Marts 1814 aarligen været paabudet, til at dække Mangelen eller Underbalancen i Fattigvæsenets Indtægter og Udgifter. For Aaret 1822 har Beløbet været opkrævet med Arealfattens oprindelige Beløb $1\frac{3}{8}$ Gang, altsaa med 89839 Rbdlr. Sølv. Ligesaa for 1823 og 24, aarligen lige Beløb.

§. 63.

Nogle enkelte Afgifter, som i Kjøbenhavn opkræves til Beste for offentlige Indretninger ere :

1. Afgift af enhver Hest, som holdes til Pragt, Bequemmelighed og Fornøielse 4 Rbdlr. Sølv, og af Vognmænd, som tillige holde Hyrevogne, 2 Rbdlr. Sølv. Fr. 7 Dec. 1770. §. 14, Plak. 23 Marts 1793, Plak. 23 Octbr. 1824. Denne Afgift er tillagt Fødsels-Stiftelsen og dermed forbundne Opfostrings-Stiftelse for nysødte Børn.

2. Afgift paa Hunde, efter Plak. 4 Octbr. 1815, 2 Rbdlr. Sølv for hver Hund, hvorimod Ejeren gives et Politietegn som Hunden maa bære om Halsen, paabuden til Bekostningers Bestridelse mod den farlige Hundesygdom. Den tilfalder Politiekassen.

3. Afgift af visse Slags Auktionskataloger i Kjøbenhavn, til Fordeel for offentlige Stiftelser. See Plak. 25 Juli 1812, 30 Jan. 1813.

4. Afgift til Frue, Kirkes Opbyg-

gelse: 2 Rbdlr. Sølv for ethvert Medlem af en Klub eller et dramatisk Selskab. Naabunden ved Pl. 20 Octbr. 1819; cfr. Canc. Skr. 18 Decbr. 1819 §§. 5. 62. 63.

5. Præster, Degne, og Klokker; Pengene oppebæres ifølge Reskr. 5 Septbr. 1814, efter frivillig Antegnelse i en Protokol, som aarligen i Maj ombæres, eller efter Ansættelse, for saavidt Noget maatte antegne sig til Bidrag uforholdsmæssigen til hans Næringsvej og Stilling. (Collegialtidende 1815 No. 27).

---

§. 64.

Forskjellige Notizer.

Frimurer; Loger: Sorobabel til Nordstjernen; Friederich zur gekrönten Hoffnung, Carl til Loven, (en skotsk Orden). Frimurerne have en egen Ejendoms Gaard i Kronprindsensgade No. 31.

En Kredit; Kasse for Husejerne i

Kjøbenhavn blev oprettet efter Fundats og Konvention som ved Kongl. Resol. af 1 Marts 1797 er stadfæstet. Kassens Bestemmelse er at hjælpe med Pengelaan Huusejere i Hovedstaden, oprindeligen dem som, uagtet en ellers tilstrækkelig Formue, vare, af Forlegenhed for rede Penge, hindrede fra, efter den store Ildbrand 1795, igjen at opbygge, eller fordeelt agtigen at indrette deres Huse, eller ved Opstiggelse af Prioritet kunde være nødte til at sælge deres Ejendomme under den reele Værdie. Kassens Fond var for det første bestemt til 300,000 Rdlr., som blev samlet ved Indskud. 1798 forøget til 700,000 Rdlr. og siden højere. (Mere i min Haandbog for Ejere og Lejere).

Adresse; Kontoret blev oprettet 1759, ved den ved Virksomhed og forstjellige nyttige Indretningers Stiftelse bekjendte Hans Holk, siden Agent. Nu er det i et Interessentskabs Eje. Dette Adresse Kontor begyndte med 30 Subskribentere paa sin Avis, eller et Intelligentsblad, udgav i Begyndelsen kun $\frac{1}{2}$ Ark ugentlig; udvidedes efterhaanden til at

give I, $I\frac{1}{2}$ ofte 2 Ark daglig, og fik en Af-
sætning af 4000 Exemplarer. Mere i Dagen
1823 No. 119. Kontoret er paa Østergade
No. 63.

Blandt de øvrige Dagblade og Tidsskrif-
ter, som i Hovedstaden udkomme nævne vi:
1. Dansk Statstidende. Fra Brødrene Ber-
lings Officin og Expedition, Pilestræde No.
118, udkommer hver Mandag og Fredag; inde-
holder a. Uddrag af fremmede Avisers Efter-
retninger om Verdens Begivenhederne. b. nog-
le faa indenlandste Efterretninger. c. Nær-
tissementer. 2. Collegialtidenden be-
gyndte 1798, en Gang ugentligen. — 3. „Da-
gen“ begyndt 1803, af asbøde R. H. Sei-
delin. Udkommer daglig. Kontor i Storm-
gaden No. 204. — 4. Skilderiet; begyndte
1802; udkommer to Gange ugentlig.

En Vejviser eller Anvisning til Kjøben-
havns, Christianshavns og Forstædernes Bes-
boere, udgives aarligen af Boghandler Lu-
vig Thiesen med megen Nøjagtighed.

For at offentlige Uhrværkers Gang
kan være rigtig og overensstemmende i at vi:

se Tiden har fra 1 Jan 1772 et Signal været givet fra det astronomiske Observatorium paa runde Taarn, saaledes at hver Onsdag og Lørdag, Klokken præcise $11\frac{3}{4}$, hidses et Flag op paa en Stang som staaer ved Observatorii Bygning, og præcise Klokken 12 om Middagen bliver samme Flag indtaget.

Under 10 Aug. 1658 bleve Privilegier udstædte for Kjøbenhavns Børgerskab af Kong Frederik den 3die, hvilke bestode af 7 Artikler og siden bleve forøgede med 4 nye; men kort efter blev under 24 Juni 1661 nye Privilegier udstædte. (Disse læses trykte i Thurahs Havn. hod. p. 7. — Nyriups Kjøbenhavns Beskrivelse S. 124 o. f. — i Schou's Udtog af Forordn. o. fl. St. — cfr. Hurtigs Karl I. 351. — Almgreen;Ussing I. S. 315).

Kjøbenhavns Waaben forestiller et stort Taarn i Midten, og to mindre, et paa hver Side; i Sølvfeldt; over Spidsen af hvert af de to smaa Taarne sees en Stjerne, og over Spidsen af det store Taarn en Halvmaane; i Porten af det store Taarn, som er at anse som en Fæstningsport, staaer en bevæb-

net Krigsmand med Sværd og Harnisk, og over Porten sees Kong Frederik den 3dies Navn i Ciffer, med Krone over. Neden under Taarnet sees Søen. Paa hver Side af Taarnet staaer en Løve som Skjoldholder. Oven over Skjoldet staae tre Hjelme, af hvilke det mellemste bærer en aaben Krone, men bag ved de to andre fremstikke ved den højre Side fem Standarter, ved den venstre Side fem Faner. Neden under Vaabnet sees alle Slags Krigsarmatur. Vaabnet er givet Staden 1659 af Kong Frederik den 3die.

Et Tal-Lotterie, trækkes hver tredie Uge her i Staden; det begyndte 1771; og skeer ved Gjethuset. Klasselotteriets Trækning skeer paa Rosenborg Slot.

---

§. 65.

Befordringsvæsenet.

For Befordringsvæsenet indeholder især Forordn. af 27 Jan. 1804 de gjeldende Regler. Et kort Udtog af den skal, til

alle Rejsendes Eftetretning, findes i det danske, tydske og franske Sprog paa alle Post- og Gjestgivergaarde. Man har ellers i E. Hag. Tregder's Haandbog for Rejsende. Kbhavn. 1824, med et Postkort, de fornødne Oplysninger, Reiserouter ic. saa at vi her kunne forbigaae at opholde os derved. Den er oversat paa tydske.

Mellem Kjøbenhavn og Kiel er en privilegeret Paketfart i Gang fra Marts til Nov. Hver Søndag Morgen afgaaer et Paketfæb, og hver Tirsdag Morgen Klof. 5 Dampfæbet Caledonia; hvis Fart begynder almindeligen i Slutningen af April, og vedvarer til Septbr. Maanedes Udgang.

Mellem Kjøbenhavn og Lübeck er ligeledes en privilegeret Dampfæbsfart fra Midten af April til Septbr. Maanedes Udgang. Hver Fredag Morgen Kl. 10 afgaaer ugentlig Dampfæbarten Princesse Wilhelmine herfra; Om Sommeren fra Midten af Juni anløber det Dobberan.

Et Dampskib til Aarhus er begyndt 1826 at have regelmæssige Farter.

En Paquetbaad mellem Kjøbenhavn og Malmø afgaaer hver Tirsdag Morgen Kl. 8 fra Kjøbenhavn, og hver Fredag Morgen Kl. 8 fra Malmø.

---

§. 66.

P o s t e r n e .

Posternes Afgang fra og Ankomst til Kjøbenhavn, samt Indleveringstiden af Breve og Pakker er følgende:

I. Posten til og fra Hamburg.

a. Brevposten.

Kjøbenhavns danske Brevpost afgaaer hver Tirsdag og Lørdag Aften Kl. mellem 10 og 11; medtager Breve til alle underveisliggende Steder i Sjælland, Fyen, Sylland og Hertugdommerne, saavel som til det øvrige Sylland.

Den saaledes afgaaende Post ankom:

mer i H a m b o r g Fredag og Tirsdag Morgen. Samme Dages Aften gaar den tilbage til Kjøbenhavn.

Den ankommer til Kjøbenhavn hver Mandag og Fredag Morgen eller Formiddag.

Indleveringstid. Tirsdag og Løverdag fra Kl. 9 Formiddag til Kl. 5 Eftermiddag.

b. Pakkeposten.

Afgaaer, (medtagende tillige Pengebreve) hver Løverdag Formiddag Kl. 9. Ligeledes afgaaer, naar i det mindste to Rejsende dertil lade sig indskrive, hver Løverdag Morgen Kl. 8 i Sommermaanederne og Kl. 10 i Vintermaanederne, en særskilt Afdeling af Posten paa Routen fra Kjøbenhavn til Kolding, og derfra videre til Hamburg, allene bestemt til at befordre Rejsende og deres Rejses gods, dog ikke over 50 Pd. for hver Person.

Ankomst til Kjøbenhavn i Almindelighed Søndag Aften, eller Mandag Morgen.

Indleveringstid: Fredag Formiddag fra Kl. 9:1, og Eftermiddag fra Kl. 3:7.

Rejsendes Indskrivning paa samme Tid.

2. Den Hollandske Post.

Afgaaer, baade som Pakke og som Brevpost Tirsdag Eftermiddag Kl. 5 — men blot som Brevpost Lørdag Aften Klof: ten 10.

Ankommer almindeligen Tirsdag Aften eller Natten til Onsdag, som Brevpost. — Lørdag Formiddag tillige som Pakkepost.

Indleveringstid af løse Breve Lørdag Eftermiddag fra 2/6. Tirsdagen fra 12/4; Penge og Pakker Tirsdag Formiddag Kl. 8/12.

Rejsende indskrives sidstnævnte Tid.

3. Helsingørs Brev og Pakkepost.

Afgaaer i Vintermaanederne (fra 1 Octbr. til 31 Marts) hver Dag Kl. 9½ Formiddag. De øvrige Maaneder Kl. 9.

Ankommer her Kl. 5; om Sommeren Kl. 4½.

Indleveringstid af løse Breve,

Pengebreve og Pakker hver Aften mellem Kl. 6:8, og om Morgen en i Wintermaanederne fra $7\frac{1}{2}$ til $8\frac{1}{2}$; om Sommeren fra 7 til 8. Løse Breve, bestemte til Helsingør og indleverede Torsdag Eftermiddag 4:8; Søndag Eftermiddag 4:7, blive affendte med de didhen, samme Aftner, afgaaende norske og svenske Pøster.

Rejsendes Indskrivning, om Eftermiddagen fra Kl. 6:8; og naar der er Plads endnu om Morgen en fra Kl. 7:8 om Sommeren, $7\frac{1}{2}$ til $8\frac{1}{2}$ om Winteren.

4. Frederiksborg og Fredensborg Pøsten.

Afgaer, Søndag, Tirsdag og Lørdag Morgen i Forbindelse med Helsingørs Pøsten i Sommermaanederne Kl. 9; den øvrige Tid af Aaret Kl. $9\frac{1}{2}$. — Rejsende samt Pakkepostfager blot om Søndagen.

Ankommer Søndag, Tirsdag og Lørdag Eftermiddag Kl. $4\frac{1}{2}$ til $5\frac{1}{2}$.

Indleveringstid, Mandag, Tirsdag og Lørdag Eftermiddagen 6:8, og næste Dags Morgen i Sommermaanederne 7:8; den øvrige Tid af Aaret 8:9.

Løse Breve til Frederiksborg kunne og forsendes over Nøeskilde, og modtages da paa det danske Brevpost-Kontor hver Tirsdag til 5 om Eftermiddagen.

Løse Breve til Fredensborg modtages paa det Helsingørske Postkontor Tirsdag Aften fra 6:8, og Onsdag Morgen til sædvanlig Tid førend Postens Afgang.

Penge og Pakker til Frederiksborg og Fredensborg modtages hver Løverdags Aften 6:8 paa det Helsingørske Postkontor.

Rejsende indskrives ogsaa der paa samme Tid, samt om Søndag Morgen fra 7:8 om Sommeren, 7½:8½ i Wintermaas nederne.

5. Svenske og norske Post.

Expeditionssted, det Helsingørske Postkontor.

Brevposten

afgaaer	og	ankommer
		Søndag og Onsdag
Søndag Aften Kl. 8.		Morgen mellem 5:6,
Torsdag Aften Kl. 9.		eller samme Dage om
		Eftermiddagen 4½:5½.

Pakkepost.

afgaaer og ankommer.

Torsdag Formiddag i

Sommer; Maanederne Søndag og Onsdag Ef-

kl. 8; den øvrige Tid termiddag 4½:5½.

kl. 9½.

Indleveringstid for Breve, Søndag Ef-
termiddag 4:7. Onsdag Eftermiddag 4:8. Lø-
verdag Eftermiddag 6:8. — For Pengebreve
og Pakker, indtil 24 Lod, Onsdag Aften 6:8.

§. 67.

Historiske Optegnelser om Staden.

„Poetens Ord hissæt: jam seges est ubi
Troja fuit, gjelder omvendt om Kjøbenhavn.
Hvor Kjøbenhavn nu staaer der var 2000
Aar tilbage i Tiden dyrket Agerland. Det
ringe Fisserlejes smaa Baaninger og Pakhyt-
ter forvandlede Tiden til Slotte og Palladser,
og ved Stadens Grandsers bestandig tiltagende
Udvidelse opslugedes tilsidst aldeles de to den

nærmest liggende Landsbyer Solberg og Ser:
ritslev" (Myrup).

Om Stadens ældste Oprindelse vides al:
deles intet. Den nævnes førstegang omtrent
1043; men var høist ubetydelig indtil den
kom i den berømte Biskop Absalons Eje.
Han (Arel Hvide) byggede 1168, til dens Be:
stærkelse, den faste Borg, som efter ham blev
kaldet Arelhus, og laae paa en liden
Holm, da kaldet Tyvsholm, siden Skarnholm,
sildigere fra 1650 af, Slotsholm.

Borg, Bye og Egn skjenkede Absalon
Roeskilde Bispestol.

Byen havde i 12te Aarhundrede allerede
4 Sognekirker. Sin ældste Stadsret fik den
1254 af den roeskildske Biskop Jacob Er:
landsen, og de første Kongelige Privilegier
fik den 1284 af Erik Glipping.

I Midten af det 14 Aarhundrede foran:
dredes den ved Afstaaelse, fra en bispelig til
en kongelig Stad. Dens Næring bestod endnu,
ligesom fra Oprindelsen af, i Fiskerie, og den
dermed forbundne Handel; Husene vare endnu
for det meste Bindingsværk, med Straatag og

flinede Leervægge. Der var i Byen en Mængde Haver og Gaardsrum, omgivne af Plankeværk og tildeels af Torngjerde; dog var den i tiltagende Velstand, og Danmark's Fjender gjæstede den adskillige Gange for at plyndre og berige sig. Et af de mærkværdigste af disse Angreb var 1428, da Hansestæderne, i Forening med de Holsteenske Herrer, havde gjort en frygtelig Udrustning. Kong Erik Pommers ædle Dronnings Philippa's Kjæthed mindes.

Fra 1443, da Christopher af Bayern valgte Kjøbenhavn til Kongl. Residentsstad, har den bestandigen været det.

1479, 1 Juni indviedes Universitetet.

1523, efter Kong Christian den 2dens Flugt, udstod Staden, som blev ham huld og troe, en haard Belejring. — 1535 under den saakaldte Grevens Fejde atter en Belejring. „Til sidst“ skriver Hvitfeld, „var der saa stor Hunger i Kjøbenhavn, at mange nedfaldt, som de ginge paa Gaden. Der fandtes og mange i deres Senge liggendes, og hos Boldene og i Stræderne. Mange vare saa for:

smægtede at de hverken kunde staae, gaae eller opreise dem selv. Der fandtes Børn liggende paa Moderens Bryst, diende saalænge at baa: de Moderen og Barnet døde." Endeligen den 29 Juli blev Ende paa al denne Nød, da Staden overgav sig til Kong Christian den 3die.

Fra Kong Christian den 4des Regeringstid har Staden mange varige Minder. Da fremstod den Deel af Staden som Topograferne have kaldet: nye Kjøbenhavn; han anlagte Christianshavn, og Nyboder; byggede Rosenborg Slot, Børsen, Proviantgaard og Tøjhuus, Holmens og Trinitatis Kirker, Regentsen og flere Bygninger. Under ham lagtes Grundvold til Stadens aktive Handel.

1658, i Aug. begyndte den haarde Belejring og de svare Trængsler, der ved Freden 26 Maj 1660 endte. Digteren siger:

O Kongestad! Dit Sejersminde
til Danstes sidste Slægt skal staae;
Det Land som Gustav vilde vinde
bag dine svage Volde laa;

Men Borgerkjerligheden vinder,
 og Gustav skjælver for sit Navn,
 Hans Haab og Helte Gravsted finder
 omkring det frelste Kjøbenhavn.

Samme Kjachhed viiste Kjøbenhavns Ind-
 vaanere Nar 1700 under Bombardementet af
 tre forenede Flaader, den engelske, hollandske
 og svenske.

1711. Pesten henrev omtrent 30000
 Mennesker.

1728 den store Gldsvaade der i tre Dage
 lagde i 640 Huse og Gaarde i Aske; fem Kir-
 ker, de fleste Universitets Bygninger. Henimod
 4000 husvilde Familier.

1732, 1 Octbr. den 1ste Væl nedrammet
 til Christiansborgs Slotsbygning.

1749, Septbr. Begyndelse af F r e d e r-
 ick s t a d s Anlæg eller den betydelige Til-
 væxt Staden fik ved Amalienborgpladses Be-
 gyndelse.

1794, Christiansborgs Slots Brand, Nat-
 ten imellem den 26 og 27 Febr.

1795, 5 Juni den store Ildbrand der lagde 943 Huse og Gaarde i Aske.

1801, 2 Apr. Minderig Dag.

1807. Det engelske Overfald og Bombardeement.

J. 68.

Stadens Omegn.

Som de letteste tilgjengelige litterariske Hjælpemidler til at blive kjendt med sammes Mærkeligheder og Historie nævne vi: G l i e m a n n s Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt, 1821, og T r e g d e r s Haandbog for Rejsende, under Bogstaverne Kjøbenhavn, Lyngbye, Hirschholm, Helsingør, Fredensborg, Frederiksborg, Roeskilde. M o l b e k s Ungdomsvandring — og E. P r a m s Keiser erindres ogsaa. — Som Kort: Videnskabernes Selskabs Kort over den nordøstlige Deel af Sjælland, — Søefort-Arkivets (ovenfor Side 3 nævnte) Kort over Kjøbenhavn og Omegn; — det Kongl. Steentrykkeries Kort over Kjøbenhavns Amt. Vi ere ved Nummeret indskræn-

kede til enkelte Notizers Meddelelse for Ubeskjendte og Fremmede.

Frederiksberg Slot, den Kongl. Sommer-Residents, $\frac{1}{4}$ Mill fra Staden, bygget i den nyere italienske Stil af Kong Frederik den 4de, paa en høj Bakke, hvorfra den rigeste Udsigt over Kjøbenhavn, og dens Omegn, Sundet og nogle af Sjællands hist og her i Baggrunden skovbegrændsede frugtbare Egne. Haven, som omtrent fra dette Aarhundredes Begyndelse er i frie engelsk Smag, er Kjøbenhavnernes hyppigst besøgte Spadseregang om Sommeren, især Søndagene og Onsdagene. Fra den saa kaldte smalle Bakke er en sjelden Udsigt, som en Fremmed ej maae efterlade at nyde. Adskilt fra Slottet og Haven ved Landevejen paa søndre Side ligger den skønne Lystskov *Søndermarken*, hvortil dog kun efter særdeles Tilladelse gives Adgang.

Bag Christianshavn udstrækker sig Den *Amager* $1\frac{1}{2}$ Mill lang, $\frac{3}{4}$ Mill bred. Indbyggerne omtrent 4000, have en særegen Dragt og nedstamme fra hollandske Bønder, som 1516 af Kong Christian den 2den indkaldtes til Dan-

mark, bleve vore Lærere i Rjøkenhave = Dyrlæring, og gjorde Den vigtig for Hovedstadens Forsyning.

Paa Stadens nordøstlige Side fører Strandvejen til Charlottenlund, 1 Mil fra Staden, en meget besøgt Lystskov, hvor i Telte Forfriskninger kunne faaes.

$\frac{1}{4}$ Mil herfra ad Strandvejen kan man komme til Dyrehaven, hvor Kirsten Pils Kilde, fordm mere berømt end nu, er Midtpunktet i Egnen, for de mange tusinde Mennesker som her tumle sig i Forlystelsernes mangfoldigt afvejlende Kredse, især ved St. Hansdagstider.

Andre Veje igjennem Gjentofte, eller Drdrup, eller Lyngbye kunne og vælges til Dyrehaven.

Sorgenfrey Slot blev opført i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede af Greve Carl Ahlefeld, tilhørte siden Groß-Canceller Greve Holstein, Kong Frederik den 4de, Prinsesse Sophie Hedevig, Enkesyrstinde Sophle Caroline af Ostfriesland, Geheimeraad Desmercières, Arveprinds Frederik af Dan-

mark, og efter dennes Død sin nuværende høje Ejer, Hans Kongl. Højhed Prinds Christian Frederik. Den ikke ubetydelige Have, og tilliggende med Spadseregange gjennemskaa- ren Lystskov hører til de af Kjøbenhavnere, og Omegnens Beboere meget besøgte Steder. Frederiksdal, Baggsværd, Bredde med sit Kobber- og Messingværk, Strand- møllens Papirfabrik tilhørende Hr. Kammerraad Drewsen, sammes Oliemølle, Drholm med Papirmøller, Dronning- gaard, og flere skønne Land- og Fabriksteder ere i denne Egn mærkelige.

Hirschholm, en liden Bye, 3 Mile Norden for Kjøbenhavn. Ved samme forhen et Kongl. Lystslot, en Pragtbygning, som under Kong Christian den 6te fuldførtes 1739; og hvor samme Konge døde 6te Aug. 1746. Igjen nedbrudt for noget over en halv Snees Aar siden. I Omegnen Kungsted, hvor Digteren Johannes Ewald tilbragte en stor Deel af sit Liv, og hvor hans skønne Digt: Kungsted's Lyksalighed, blev skrevet. — Udses- rødt med militære Uldmanufaktur.

Helsingør, en Kjøbstad, ved Dresund, 6 Mile fra Hovedstaden. Lærd Skole. Næsten 6000 Tydraanere. Fortræffelig Beliggenhed til Transichandel.

Bed Byen Fæstningen Kronborg, anlagt af Kong Frederik den 2den 1574. Lampefyre i et af Kronborgs Slots Taarne.

Lystslottet Marienlyst et lidet Stykke fra Byen, med en Have, hvorfra de skønneste Udsigter.

$\frac{1}{2}$ Mil fra Byen ligger Hammermøllen eller den Schimmelmannske Geværfabrik.

Fredensborg 2 Mile sydvest for Helsingør, nær ved Esrom Sø. Et Kongl. Slot bygget 1720 af Kong Frederik den 4de, og til Minde om Fredsslutningen saa kaldet. Slotshaven prydet med Statyer, Vaser ic, tildeels af Wedewelt. Nordmandsdalen indeholder en Samling af Billedstykker i Sandsteen, forestillende forskjellige norske og færøiske Nationaldragter. Nogle af Havens skønne Alléer naae til Esrom Sø. Dens Omegn særdeles skøn.

Paa Esrom et Kongl. Skæferie af spanske Faar. — Den Esromske Kanal.

Frederiksborg Slot. 4 Mile fra Kjøbenhavn, en herlig Bygning i gothisk Stil, opført af Kong Christian den 4de, paa nogle Holme i Søen. Den store (75 Alen lange) og prægtige Ridderhal har et lueforyldt Loft, hvorpaa efter Sigende 26 Billedhuggere i 7 Aar skal have arbejdet. I den pragtfulde Kirke ere mange danske Konger, ogsaa vor nu regjerende Konge, kronede. Slottet indeholder et stort nationalt Portraitgallerie.

Tæt ved Slottet Byen Hillerød, der sædvanligen efter Slottet benævnes Frederiksborg. Her er en lærd Skole, et Hospital. Salpeterværk.

Ikke langt fra Byen det Kongl. Stutterie, anlagt af Kong Frederik den 2den 1562. (see min Statistiske Udsigt).

Frederiksværk nordvest for Frederiksborg, mærkelig ved Metal-Kanon Støberie, Krudtmøller, Sabel- og andre Metalfabriker.

Jægerspris, et Kongl. Gods med Slot, liggende paa en Landtunge mellem Høes-

Kildefjorden og Isefjorden. Her mærkes Lunden med Mindestytter for fædrenelandske for-tjente Mænd og Qvinder. Jullanehøjen, fra antiqvarist Side mærkelig. (See Tregder, under Frederiksfund).

N o e s k i l d e, fire Mile vesten for Kjøbenhavn, ved Noeskildefjord, en Arm af Isefjorden. I Byens ældgamle berømte Domkirke, i gothisk Stiil, fuldført 1084, ere de Kongelige Begravelser. Man see Skriftet: Noeskilde Domkirkes og dens Monumenters Historie og Beskrivelse, ved J. B e h r m a n n. Kbhavn 1815. 8. med Kobber. — $\frac{1}{4}$ Mil fra Staden ligger **B i d s t r u p g a a r d s** ypperlige Hospital for Gale og Banvittige ic. (forhen Side 245 og 256 omtalt). Det bemærkes, at aldeles ingen Udgang til at see det gives, uden forud erhverved skriftlig Tilladelse fra den administrerende Fattigvæsens Direktion i Kjøbenhavn.

Det var i Tanken ved Udkastet til dette Skrift at fremsætte nogle Planer for smaa Rejsetourer. Plads mangler; vi tilraade den Rejsende, efterat være ved det forestaaende gi-

vet Vink om hvad Kjøbenhavns Omegn frembyder af Seeværdigt, og i næste §. hvad Skaanes nærmeste Kyst-Egne har, at raadspørge sig med en Ven, om hvorledes Rejseplaner bestudkastes, efter de mange Omstændigheder som derpaa kan have Indflydelse, saasom Opholdets Varighed, Aarstiden, om Dampskibstour til Helsingør og ellers i den Tid forefalder m. m.

En af Danmarks meget mærkelige Egne, men i længere Frastand, er *Møen*, hvorhen man let kan gjøre Ekursion med Dampskibet *Caledonia*. *Valudans Beskrivelse over Møen 2 Dele, 1822/4. 8. med Kobberer, ere indres herved.*

---

§. 69.

Den svenske nærmeste Kysts vigtigste Steder.

Fra Danmarks Hovedstad, saa nær en fremmed Stat, kunde det interessere mangen Rejsende ogsaa til denne at gjøre en Ekursion. Det kan skee fra Kjøbenhavn til Bando til

Malmøe, en af Sverrigs større Stæder; 4 Mile fra Kjøbenhavn; 6000 Indvaanere (see ovenfor Side 313) og over Sundet ved Helsingøer. Overfarten fra sidstnævnte Stad til Helsingborg i Skaane regnes for en Miil. Imellem Kronborg og Helsingborg er 7611 Alen. En halv Miil sydlig fra Helsingborg ligger Ramløse, Sundhedsbrøndsted, som hyppigen besøges af Familier fra forskjellige Egne af Sverrig, og undertiden af de Kongl. Personer. En skøn romantisk Egn heromkring.

En Lystfart mod Nord fra Helsingborg til Kullen, et Fjorbjerg, kan indrettes og tilendebringes paa et Par Dage. Paa Vejen til disse Klipper, af hvilke den mærkeligste dog ikke er over 200 Fod høj, kan man bese Steenkulsbrudene ved Høganes, 2 Mile fra Helsingborg og $\frac{3}{4}$ Miil fra Kullens Fod.

En anden Udflugt til Universitetets Staden Lund, 5 Mile i Sydøst fra Helsingborg.

IBlandt det Meget der er skrevet over Sverrig, og over Skaane i Særdeleshed bemærke vi her nogle danske Skrifter: Professor

M o l b e k's Breve over Sverrig; 3 Dele
1814; 1817. 8. — En Lystrejse over Sundet
af J. L. B e e k e n. Kbhvn. 1822. 8. — og
af tydske Lærdes Rejser: H a u s m a n n's og
S c h u b e r t's.

Nogle Gjestgivergaarde i Kjø-
benhavn.

1. hvor især Udlændinge tage ind, og ved hvis
table d' hote altsaa fremmede Sprog meest
høres.

Hotel d' Angleterre. Kongens Nytorv, 356.

Hotel du Nord. Kongens Nytorv, 1.

Hotel Royal. Gammelstrand, 152.

Stadt Lauenburg. Strandstræde, 78.

Soldbodsbørsen. Amaliegade, 134.

2. hvor især Landets Egne, fra Provindserne,
søge:

Knapsteds Gaard. Halmtorvet, 64.

Tre Hjerter. Vestergade, 12.

Skibet. Vestergade, 14.

Hvide Hane. Vestervold, 209.

o. fl. som bag i Vejviseren opgives.

S o d p o s t = Kontoret. Klareboderne No. 7.

U n h a n g.

Hvorledes Gaderne ere fordeelte under de forskjellige Qvarterer er i mange Henseender nyttigt ja nødvendigt at vide for Stadens Beboere. Derfor meddeles følgende Underretning derom.

I. **Beste**: Qvarteer indbefatter den vestlige Deel af Staden, lige fra Blaa-taarn langs Bolden til Bestergade, sammes sydlige Side til Gammeltorv, sammes og Nytorvs vestlige Side, Raadhuusstræde og Kallerbo. De i samme liggende Gader og Huse ere:

	No. i
Nytorvs vestlige Side, (deraf Raad- og Domhuset No. 1)	13
Sydlige Side, see herefter. Østlige Side hørey til Snarens Qvarteer.	

	No.
Frederiksberggaden	4:35
Gammeltorvs vestlige Side	36. 37. 38.
Torvets nordre Side hører til Nørre Qvar- teer, — østlige Side til Snarens Qvart.	
Vestergades sydlige Side	39:57
Den nordlige Side hører til Nørre Qvart.	
Vestervold	58:75
Hestemøllestræde	76:78
(Stadens Materialgaard 78).	
Lavendelstræde	79:95
Nikkelbryggersgade	96:107
Rattesund	108:114
(Stadens Arresthuus 114).	
Nytorvs sydlige Side, (see ovenfor).	115:117
Raadhuusstræde, vestlige Side et Stykke	118:120
Farvegaden, (deraf Bartou 132:133).	121:145
Bandkunsten	146:150
Gaasegaden	151:152
Løngangsstrædet	153:175
Bandkunsten	176:182
Stormgaden	183:207
Ny:Vestergade, eller efter sammes gam- le Navn Gigantsgade	208:220

No.

Ny: Kongensgade, eller, efter sammes gamle Navn, Prindsensgade	221:236
Frederiksholms Kanal	237:246
deriblandt Prindsens Palais 240.	
Bestervold	247:264
(deraf Besterports Baghuus 263. Møl: len paa Gyldenløves Bastion 264).	

2. Nørre:Qvarteer, bestaaer af den nordre Side af Bestergade og Gammel:
Torv, den vestlige Side af Nørregade til Bol:
den, og alt hvad af disse Linier omsluttet,
altsaa:

No.

Gammeltorvs nordre Side	1:7
Den vestre Side hører til Vester Qvart., den østlige Side til Snarens Qvarteer.	
Bestergadens nordlige Side	8:22
Den sydlige Side hører til Vester Qvart.	
Nørregades vestlige Side	23:52
(deraf Bispe:Residenten 30, Petri Kirke 34).	
Studistræde	53:98
St. Pedersstræde	99:148

	No.
Larslejsstræde	149:168
Store Larsbjørnstræde	169:180
Lille Larsbjørnstræde	181:186
Teglgaardstræde	187:202
Vestervold	203:221
Nørrevold	222:232
dito 4 Møller	233:236

3. Klædebo; Qvarteer begrænses af den østlige Side af Nørregaden, Bolden fra samme til Nørreport, Kjøbmagergaden til Skindergaden, sammes og Klædebodernes nordlige Side.

	No.
Klædebodernes nordlige Side	1:7
sydlig Side hører til Snarens Qvarteer.	
Skindergadens nordlige Side	8:26
sydlig Side hører til Frimands Qvarteer.	
Kjøbmagergaden	27
Store Kannikestræde	28:35
Lille Kannikestræde	36:39
Store Kannikestræde, (hvorunder Regent- gentsen 40).	40:49
Krystalgaden, saa kaldet fra Aar 1819, forhen Skidenstræde	50:76

	No.
Lille Kjøbmagergade	77:85
Kultorvet	86:89
Nederhvidsfeldsstræde	90:III
Nosengaarden	II2:130
Kultorvet	131:135
Frederiksborggaden	136:148
Kultorvet	149:150
St. Gjertrudsstræde	151:152
Rosenborggade	153:155
Tornebustegaden	156:159
Nørrevold	160:169
Store Fiolstræde	170:194
Lille Fiolstræde	195:202
Store Fiolstræde	203:222
Skidentorvet	223:228
Nørregades østlige Side (deraf Studis gaarden 244)	229:244
Store Kannikestræde	245:247
Nørregade. Frue Kirke	248
Dyrkjøb	249
Nørregaden, det østlige Stykke fra Kir- ken til Klædeboderne	250:251

	No.
Nørreports Tagt	252
Gothersmølle paa Oberstens Bastion	253

IV. S n a r e n s Q v a r t e e r strax syn-
den for det nysnævnte, begrændses af Klæde-
bodernes sydlige Side, Skoubogaden, Himmel-
skastets sydlige Side til Hystenstræde, vestli-
ge Side af samme og Naboløs, Nybrogaden,
et Stykke af Raadhuusstræde, østlige Side af
Nye- og Gammel-Torv. Gaderne ere:

	No.
Nybrogade, deraf Assistenhuset 1. Et	
samme tilhørende Hus 2.	1:6
Snaregaden	7:14
Nybrogade	15:24
Magstræde	25:37
Raadhuusstræde, østlige Side	38:46
Vestlige Side hører til Vester Qvarter; deraf No. 40 Talletteriets Gaard.	
Kompagniestræde	47:72
Brolæggerstræde	73:83
Ny-Torvs østlige Side	84:89

Dette Torv hører for Resten under Ves-
ter Qvarter.

	No.
Nye Gade	90:97
Gammel Torvs østlige Side	98:99
Vestlige Side under Vester Qvarter, nordre Side under Nørre Qvarter.	
Klædebodernes sydlige Side	100:103
Nordre Side hører til Klædebo Qvart.	
Skoufogadens vestlige Side	104:105
Østlige Side hører til Frimands Qvart.	
Knabrostræde	106:116
Badstustræde	117:133
Wimmelskæftets sydlige Side	134:141
Hyskenstræde, vestlige Side	142:147
Østlige Side hører til Strand Qvarter.	

5. Strand Qvarter, synden for det sidstnævnte, indbefatter den sydlige Side af Amagertorv til Højbroplads, sammes vestlige Side, Nybrogade, Frederiksholms Kanal, Slots- og Børs-Grundene lige til Knippelsbro.

	No.
Bed Stranden	1:16
Naboløs	17
Læderstræde	18:32

Hyskenstræde, østlige Side	33:34
Vestlige Side hører til Snarens Qvart.	
Amagertorvs sydlige Side	35:50
Højbropladses vestlige Side	51:54
Østlige Side hører til Øster Qvart.	
Bed Stranden, deraf Bejerhuus og Slagterboder 56:60	55:60
Før ved Børsen, deraf Børsen 61. Acciseboden 62.	61:70
Bag Børsen, deraf Bankbygningen 71. Slotsholms Bagt 72. Kancelliebyg- ningen 81	71:81
Gmod Slottet, deraf Proviantgaard og det Kongl. Bibliothek.	82.
Løjhuusgaden. Løjhuset 83. Stald- Statsgaarden 84.	83:84
Frederiksholms Kanal, deraf Stald:Stats Smeden 85. De Kongl. Stalde og Remisser 86. Det færøiske Pakhuus 87. Det saa kaldte gamle Bryghuus 88. Christiansborgs Slot 89.	85:89

6. Øster Qvarteer indbefatter det
Distrikt som begrændses af Østergades sydlige

Side til Højbroplads, Gammel: Strand til Holmens Bro, Holmens Kanal og Kongens Nytorvs sydvestlige Side til Østergade og sydlige Side til Nyhavn. Gaderne som derunder høre, ere:

	No.
Kongens Nytorvs sydvestlige Side, fra Wiingaardstræde til Østergade	1:6
Østergades sydlige Side	7:37
nordlige Side hører til Kjøbmager Quart.	
Højbroplads østlige Side	38:47
Vestlige Side hører til Strand Quart.	
Store Kirkestræde	48:51
Bed Kirkegaarden	52:55
Lille Kongensgade	56:62
Intetgaden	63
Lille Kongensgade	64:96
Forrige St. Nikolay Kirkebygning	97
Lille Kirkestræde	98:101
Bed Kirkegaarden	102:104
Holmensgaden (saaledes kaldt istedetfor forhen Ullegaden).	105:121
Smedens Gang	122:126
Wiingaardstræde	127:139

No.

Holmensgade	140=141
Bingaardsstræde	142=147
Fortunstræde	148=151
Bed Stranden	152=160
Amiralgaden	161=163
Dybensgaden	164=166
Squalbergaarden	167=169
Dybensgade	170=177
Nellikegaden	179=180
Dybensgade	181=190
Laregade	191=202
Reverentzgade	203=205
Laregaden	206=221
Boldhuusgaden	222=225
Hummergaden	226=244
Størrestræde	245=264
— Holmens Kirke	265
— Amiralitetet	266
Kongens Nytorvs sydlige Side, deraf Komediehuset 267. Gjethuset 268.	
Charlottenborg Slot 271.	267=271
Charlottenborg=Siden af Nyhavn, (der= af Botanisk Have 272. Mynten	
. . . . .	272=286

7. Kjøbmager Qvarteer indeholder hvad der fra Klareboderne og Myntergaden ligger synden derfor lige ned til Østergade, altsaa:

	No.
Klarebodernes sydlige Side	1=7
Den nordlige Side hører til Rosenborg Qv.	
Kjøbmagergades sydøstlige Side	8=27
Kronprindsensgade	28=40
Silkegaden	41=48
Østergades nordlige Side	49=78
Den sydlige Side hører til Østervarteer.	
Nillestræde, vestre Side fra Klareboder=	
nes Hjørne til Østergade	79=102
og østre Side fra Østerg. til Mynterg.	103=127
Myntergadens sydlige Side	128=144
Den nordlige Side hører til Rosenborg	
Qvarteer.	
Gammel=Mynt	145=169
Negnegaden	170=201
Didrik=Badsfær's Gang	202=206
Kristen=Bernikov=Stræde	207=221
Antonistræde	222=243
Gammel=Mynt	244=252
Grønnegade	253=291

No.

Peder=Madsens=Gang	292=306
Pistolstræde	307=313
Ny=Udelgade	314=328
Gothersgadens østlige Side til Nyn=	
tergaden	329=352
Kongens Nytorv imellem Gothers=	
gaden og Ny=Udelgaden	353=354
Vag Hovedvagten	355
Kongens Nytorv. (Gaarden: Hotel	
Royal)	356

8. - Frimands Qvarter indeholder de Gader, som begrændses, fra Skindergadens Hjørne, af store Kjøbmagergades vestlige Side til Amagertorv; den nordre Side af samme og Bimmelskæftet, Skoubogadens østlige Side, sydlige Deel af Skindergaden. Deri:

No.

Amagertorvs nordlige Side, deraf Hel=	
liggefts Kirke II.	I=13
Bimmelskæftet, nordlige Side	14=25
Skoubogadens østlige Side	26=28

No.

Skindergadens sydlige Side	29=47
Den nordre Side hører til Klædebo Qv.	
Kjøbmagergaden, vestlige Side	48=70
Klosterstræde	71=94
Graabrødre Torv	95=114
Trompetergangen	115=118
Løvstræde	119=128
Tugthuussporten	129=133
Koffegaden	134=143
Store Helliggeiststræde	144=155
Lille Helliggeiststræde	156=166

9. Rosenborg Qvarter indeholder hvad der, fra Klædeboderne og Myntergaden, ligger nordenfor indtil Nørrevold, saaledes :

No.

Store Kjøbmagergades østlige Deel, indtil Landemærket	1=7
(Trinitatis Kirke 1. Porcelainsfabrik 3. Bassenhuus 6.	
Klædebodernes nordlige Deel	8=9
Den sydlige Deel hører til Kjøbmager Qvarter.	

No.

Springgaden	10=40
Myntergadens nordlige Deel . . .	41=57
Den sydlige Deel hører til Kjøbmager Qvarter.	
Bogsmagergaden	58=92
Store Brøndstræde	93=101
Lille Brøndstræde	102=112
Gothersgadens vestlige Side fra Myn- tergade til Bolden	113=144
Landemærket	145=153
Slippen	154=162
Landemærket	163=184
Lille Kjøbmagergade	185=192
Pustervig	193=201
Kultorvet	202=204
A. og B!	
Hausergaden	204
B. til G.	
Kultorvet	205=206
St. Gjertrudstræde	207=212
Nabenraae til reformeerte Kirke .	213=248
— Reformeert Kirke	249
Rosenborggaden	250=253

No.

Tornebussgaden	254=256
Nørrevold	257=260

10. St. Annæ Bester Qvarter indbefatter alt det som indsluttes af Gothersgadens østlige Side fra Rosenborg = Have til Hjørnet af store Kongensgade, denne Gades nordlige Side, Kastellet, Volden fra Østerport til Hjørnet af Sølvgaden, denne Gade og Kronprincessegaden.

No.

Gothersgadens østlige Side	1=28
Store Kongensgades nordlige Side	29=71
Brygger = Længden	72=78
Kanin Længden	79=84
Hoppens Længde, (Trøstens Bolig 85).	85=86
Borgergaden	87=155
Hjorte Længden	156=160
Borgergaden	161=204
Adelgaden	205=310
Helsingøersgaden	311=331
Dronningens Tvergade	332=366
Prindsensgade	367=383

No.

Kronprindsjessgaden	384=408
Sølvgaden (deraf Kaserne 421).	409=421
Klerkegaden	422=436
Rosengaden	437=447
Rokkegaden	448
Rogensgaden	449=453
Balsomgaden	454=456
Rogensgaden	457
Udelgaden	458=459
Rogensgaden, (deraf Garnisons Hospi- tal 476. N.)	460=482
Steenfulsgaden, (Stokhuset 487)	483=487
Rosenborg Slot, Slotsforvalt- og Gart- ner Bolig	489=491
Christiansplejehuus	492
Livvagts Kaserne	493
Exercerpladsen	494
Brandvæsenets Depothuus	495
Rosenborg Have	496
6 Møller	497=501

N. og B.

II. St. Anna Øster Qvarter
indbefatter det som ligger Østen for Store=

Rongensgade indtil Nyhavn mod Synden,
nemlig:

	No.
Nyhavn, Byens Side	1=37
Qvæsthussgaden	38=43
(No. 42=43 er den Handelsbygning, i hvilken i forrige Tider var Qvæsthuus, og som har givet Gaden Navn).	
Toldbodgaden	44=56
St. Annæ Plads, vestlige Side	57=61
(No. 57 er den Kongl. Mølle).	
Lille Strandstræde	62=76
St. Annæ Plads	77
Store Strandstræde	78=107
Garnisons Kirke	108
St. Annæplads	109=114
Amaliegaden	115=123
Frederiksplads	124=125
Amaliegaden	126=147
Frederiksplads	148=150
Amaliegaden	151=158
Bredgaden	159=203

(deri det kirurgiske Akademie 181.

Frederikskirke 185).

	No.
Kongens Nytorvs østlige Deel	204=214
Store Kongensgades østlige Side	215=272
Dronningens Evergade	273=280
Akademiegaden, (derunder Landfadet= Akademiet 282).	281=283
Toldbodvejen, fra store Kongensgade til Toldboden, den sydlige Side	284=292
Nye Toldbodgaden	293=306
Toldbodvejen	307
Toldbodens Baghuus	308
Brockens Bod	309
Notheiser	310
Husar Kasernen	311
Artillerie=Bognhuus	312

12. Christianshavn med sine
Gader udgjør det tolvte Qvarter saaledes:

	No.
Brogaden	1=20
Lille Torvegade	21
Strandgaden, (heri Frederiks tydske Kirke 57).	22=57
Lille Kongensgade	58=65

No.

Store Kongensgade	66=97
Lille Kongensgade	98=106
Lille Torvegade	107=133
St. Annegade	134=148
Overgaden neden Vandet	149=174
Overgaden over Vandet	175=202

(deri Søe Qvæsthuset 176. Tugt=

Kasp= og Forbedringshuset 183).

Enhorn's Bastion	203=204
Søndervoldstræde	205=209
Dronningensgade	210=267
St. Annegade	268=283

Veterinærskolen 283.

Prindsensgade	284=312
Bag Frelfers Kirke	313=314
Amagerstræde	315=332
Sophiegaden	333=360
Torvet	361=366
Store Torvegaden	367=395
Bag Frelfers Kirke	396
To Møller m. m.	397=402

Udenbyses Vester Qvarteer
har følgende matrifulerede Steder:

	No.
Vesterbro	1=78
Vejen til Sommerpladsene	79=80
Vester Fælled	81
Farimagssvejen	82=84
Gamle Kongevej	85=94

Udenbyses Klædebo Qvarteer.

	No.
Nørrebro	1=37
Vejen til Nørre Allee	38=48
Vejen til Sandgraven	49=70
Nørre Allee	71=72
Blegdamsvejen	73=113
Farimagssvejen	114=118
Kastelsvejen	119=127
Vejen til Kalkbrænderiet	128=171

Udenfor Amager Port; paa Amager=

Broe	1=19.
----------------	-------

R e g i s t e r.

A.

	Side.
Abel Cathrines Hospital	244
Acconchementuset eller Fødselsstiftelsen	255
Adresse Kontor	308
Afgifter og Skatter	302
Akademie, det kirurgiske	214
— — Konsternes	92
— — — — dets Figursal	91
— — — — dets Kobberstiksamlng	100
— — Kadetternes	218
Almindelig Hospital	244
Amagerport	10
Amagertorv	18
Amalienborg	8
Anatomisk Museum	196
Ankersmede	273
Apotheker	258
Arresthuse eller Fængsler	241
Arne-Magnæanske Legat	202

	Side:
Arnas Magnæns begravet i Trinitatis Kirke	53
Artilleriekadet Akademiet	219
Assatisk Kompagnie	279
Assistentshuus	252
Assurance. See Brandforsikring, Sæ-Assuran- ce o. fl. St.	
Astronomisk Observatorium	199
Athenæum	206
Auktions Kataloger. Afgift paa samme	306
Auktionsalen paa Børsen	42
Aviser, danske	308

B.

Bade-Anstalter	258
Bang, Kammerraad, en Malerie-Samling	98
Bankbygningen	288
Bastionernes Navne	294
Befordringsvæsen	312
Begravelser	260
Bibel-Selskab	224
Biblioteker	201
— — det Kongl.	201
— — Kiøbenhavns Universitets	202
— — det Classenske	203
— — Andre	205
Bispegaarden	227
Bistrupgaards Hospital	245. 256
Blaataarn	241
Blinde-Institut	250
Boghandel	283
Bogtrykkerier	277
Bombebøssen	248
Bomulds Manufakturering	272
Bomuldsstrømpfabrikation	272
Borchs Kollegium	213
Borgemester Embedet	242
Borgervæbning	298
Bortmanske Legat	272
Botanisk Have	197

	Side.
Brandforsikring	263
Brandvæsen	263
Brof, Niels, betydelige Legater	246
Brolægning	266
Broer	12
Bryggerier	269
Brændeviinsbrænderier	274
Brændselsforbrug	262
Brændemagazin	262
Budolphi Kloster	247
Bugge, Etatsraad, Maleriesamling	98
Bygninger. De ældste der ere tilbage	27
Regler for Bygningers Ovsørelse	29
Bygningsafgiwt	302
Børs	36

C.

(See i øvrigt R).

Charlotte Amalias Stiftelse til fattige Pigebørns	
Opdragelse	251
Charlottenborg Slot	83
Charlottenlund	325
Chinahandelen	280
Christiansborg Slot	64
Christiansborgs Slotskirke	61
Christianshavn	8
Christiansholm	311
Citadellet	294
Citadels Kirken	62
Classenske Bibliothek	203
Classenske Literaturselskab	221
Collegial=Lidender	309
Colsmann, Prof. Insekt=Samling	193
Communalafgifter	304
Communitets Bygningen	211
Communitets Beneficium	212

	Side.
Conchyliæ Samling ; den Kongl.	185
— — Universitetets	194
— — Hans Kongl. Høiheds Prinds Christian Frederiks	192

D.

Dagen	309
Dampskibsfart	312
Deputerede Borgere	253
Detailhandlere	282
Dokken for Orlogsskibene	299
Domhus Kapellet	62
Druknedes Redning	259
Dyrehaven	325
Døvstumme Institut	249

E.

Efterlægten. Selskabet for samme. Dets Skole	232
Elersens Kollegium	213
Enkekasser	251
Enkeklostere, eller Stiftelser	251
Ethnographisk Samling i det Kongl. Kunstmuseum	151
Exercerplads, Exercerhus	296

F.

Fabriker	268
Fattigkat	305
Fattigvæsen	243
Flaaden, Flaadens Leje	301
Folkemængden	24
Forligelsesvæsen	236
Forstæderne	21
Fredensborg	327
Frederiksberg	324
Frederiksborg Slot	328
Frederiks Hospital	328
Frederiks tydske Kirke paa Christianshavn	253
Frederiks Kirken, af Marmor, ufuldendt	60
	63

	Side.
Frederiks Plads	20
Frederiks Stad	8. 322
Frederiksværk	328
Frelserens Kirke paa Christianshavn	57
Friheds Styttten	89
Frimurer-Loger	307
Frue Kirke	45
— Afgift til Indtægt for samme	306
Fuglesamling, den Kongl.	184. 186
— — Universitetets	195
Fængsler	241
Færøisk Handel	282
Fæstning	294
Fødsels Stiftelsen	255

G.

Gader, deres Tal ic.	14
— hvorledes henlagte under Quarterer	333
Gamle Stad	7
Gammelholm	299
Gammeltorv	18
Garnisonen, af hvilke Regimenter og Korps be- staaer	295
Garnisons Bibliothek	205
Garnisons Hospital	254
Garnisons Kirke	57
Geistlighed	227
Gemmesamling i det Kongl. Museum	126
— — Hans Kongl. Højhed Prinds Chri- stian har og en Gemmesamling	177
Gemmesamlinger Andre	177
Gerner, Henrik. Indretning ved Dokken	300
Getreuer, Hofmaler og Forgylde, hans og Hu- strues Legater	247
Gjethuset	219
Gothersgaden; dens Længde	8
Graabrødretorv	20
Grosserere	282
Grønlandiske Handel	282

H.

Haandværkere	268
Halmtorvet	18
Handel	274
St. Hans Hospital	245
Harboiske Fruekloster	251
Havnevaesen	266
Helliggeists Kirke	54
Helsingør	327
Hestestat	306
Hirschholm	326
Historiske Optegnelser om Staden	318
Hof	289
Hoftheater	29
Holmens Broe	13
Holmens Kirke	56
Hospitaler for Fattige	244
Sygehospitaler	253
Hovedvagt	296
Hunde. Afgift paa samme	306
Husene, deres Tal ic.	15
Højbro	13
Højesteret	240

I.

Ildbrande	322
Iuddeling	7
Insektfamlinger	183. 185. 193
Islands Handel	282
Juliane Marie, Dronning, Legater for Fødselsstiftelsen	256
Juridisk Selskab	224
Jagerspriis	328
Jøder; deres Tal ic.	226
— religiøse Forsamlingssteder	64

R.

Radet Akademiet	218
Kanaler	12
Kapel, katolsk	64
Kaserner	296
Kirkeforfatning	225
Kirkegaard	260
Kirurgisk Akademie	214
Klasselotterie	311
Klimatet	7
Klubber	292
Knippest Bro	13
Kobberstiksamlinger	99
Kosod, Hans Peter, og Hustrue, Legat for trængende Sæmænd	247
Komediehuset	290
Kongens Livkorps	298
Kongens Nytorv	18
Koncerter	291
Konst Akademiet	92
— — dets Figursal	91
Konststeds Selskabet	223
Konst-Kammer, det forrige	101
Konst-Museum, det Kongl.	101
Konst-Samlinger	101 o. f.
Kreditkasse for Huusejere	307
Kronborg	327
Krudttaarne	297
Kulforbrug	262
Kultorvet	20

S.

Laboratorier	297
Ladiges Legater	246
Landkadetkorpset	218
Landhuusholdningssekskab	222
Landmilitær-Etaten	294
Langebro	13

	Side.
Lauge	268
Ligghuse savnes	259
Livrente-Selskaber	251
Lotterier	311
Lygtevæsen	266
Lærd Skole	229

M.

Magistrat	241
Magnæus, Arnas, hans Legat	202
— — hans Begravelse	53
Maleriet paa Børsen	43
Maleriesamlinger, den Kongl. og andre	95
Marienlyst	327
Matrosboliger i Nyboder	300
Medaille Samlinger, den Kongl. og andre	178
Medicinalvæsen	253
Mekaniker	275
Metal-Arbejdere. Institut for samme	277
Meyer, David Amiel, Hofraad, Legater	196
— — stifter et anthropologisk Museum	196
Mineralsamlinger	187. 191. 192
Modellsamlinger	197
Moltke, Adam Gotlob, Greve	97. 189
Moltke, Joachim Godske, Greve af. Nabner en	97
— forøger Universitetets Naturaliesamling	189
Municipalvæsen	260
Museum, det Kongl. Konst.	101
Musikalske Instrumenters Forfærdigelse	276
Myntpenge i Daumark	287
Mynt-Samlinger	178

N.

National-Bank	288
Naturaliamlinger. Det Kongl. Museum	181
— — Universitetets	189
— — Hans Kongl. Højhed Prinds Christians	192

	Side.
Natural-samlinger, andre	192
Nikolai Kirke	62
Nytorv	18
Nørreport	9

D.

Observatorium, astronomisk	199
Oldsager, Samling i det Kongl. Museum, af ægyptiske	105
— — græske og romerske	109
— — nordiske	112
— — Museum for nordiske Oldsager	161
Oldskrift-Selskabet, det nordiske	221
Opførelseshus	249
Opmudring, Green af Havneværten	267
Ostindisk Handel	280
Overspræsident	242
Oversvømmelser, ej at befrygte	5

P.

Palais, det Kongl.	84
Palatser, de Kongl. paa Amalienborg	86
Pasværten	235
Pengeværten	287
Petersens Somfrukloster	251
Petrikirke	49
Politidirektør	234
Politi-Ret	234
Politi-værten	233
Porcelainsfabrik	271
Portene, og deres Åbning	9
Posternes Gang	313
Proviantgaarden	301
Providering	260
Præster	227
Præste-Penge-Udgift	307
Pædagogisk Selskab	232

D.

Quarantainevæsen	258
Quarantainedirektion	258
Qvindelig Belgjørenheds Selskab	252
Qvæstedes Fond	250
Qvæsthuus, Søs	254

R.

Raad- og Dombuset	30
Reformeert Kirke	63
Regentzen	212
Rejersenske Fond	273
Rettergang. Den Kongl. Lands Over- samt Hof- og Stadsret	237
Roeskilde	329
Rosenborg Slot	72
Runde Taarn	51
Runemonumenters Bevaring	168

S.

Schou, Joh. Henr., skjenker Kjøbenhavns Univer- sitetet en juridisk Bogsamling	203
Sculptur-Arbejder	88
Selskaber, lærde, videnskabelige	220
— — Klubber	292
— — Understøttelses Selskab	248
— — qvindelige Belgjørenheds Selskab	252
— — søsterlig Belgjørenheds Selskab	231
— — til Skolevæsenets Beste	232
Sorgenfrey Slot	325
Scandinavisk Literatur Selskab	221
Skibe, hjemmehørende	284
— udgaaede og hjemkomne	284
Skifteret	239
Skolevæsenet	229
Styde-Selskab	292
Spadseregange	293
Stampeske Legat	247

	Side.
Statskalender	290
Statsphysikat-Embedet	257
Statyer	88
Steenkul	262
Stormbroen	13
Sygehospitaller	253
Systerligt Velgjørenheds Selskab	231
Synagoger	64. 226
Søe-Insurance	286
Søe-Staten	299
Søe-Statens Hospital	254
Søefadet-Akademiet	219
Søe-Dvæsthuus	254
Søe-Net	239
Søndagskoler	233

S.

Tallotterie	311
Theatervæsen	291
Toldkammer-Expeditionstid	284
Tontiner eller Livrenter	251
Trinitatis Kirke	51
Trostens Bolig	247
Tøjhuus	297

U.

Udstillinger	223
— — af Kunst-Arbejder	94
Udstyrs-Legater	252
Understyttelses Selskabet, det forenede	245
Universitet i Kiøbenhavn	207
Uhre, i det Kongl. Konst-Museum	149
Uhrværkers Stilling	309

V.

Vaaben, det Kiøbenhavnske	310
Vaaben. Samlinger af ældre Tidens Vaaben.	
Forforskjellige Folkefærds. 152. 155. 157. 159.	160
167.	173

	Side.
Vaccination	257
Wallich Nathan	203
Wassenhuis	249
Waltendorfs Kollegium	213
Wandhøjder	5
Wandkonsten, en Plads	19
Wandværsemet	264
Wagtaarnet	44
Wartou-Hospital	244
Wase-Samling; i det Kongl. Konstmuseum	107
— — Hans Kongl. Høihed Prinds Christi- an Frederiks	176
Westermann, Grosferer, har en udmærket Insekt- samling.	193
Westerport	9
Westindisk Handel	281
Veterinærskole	215
— — dens naturhistoriske Samling	192
Widenskabelige Selskaber	220

W.

Ægyptiske Oldsager i det Kongl. Konstmuseum	105
---	-----

D.

Dsterport	10
Dstersøisk Handel	281

086544717

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER